

КАК ЗА МАЛКО ЩЕШЕ ДА НИ НЯМА

(всичко от архивите по идеята „България – 16-а република на СССР”)

София, 2015

В настоящият сборник са събрани всички официални документи (стенографски протоколи и записи) от пленумите на ЦК на БКП, на които през 60-те и 70-те години на XX век се е обсъждала идеята за „сливането” на Народна република България със СССР.

Приведени са и документи от заседания на Политбюро на ЦК на БКП, в които темата е била обсъждана.

Документите се представят в автентичния им вид, без редакторска, коректорска или каквато и да е друга намеса.

За съжаление, продължителния им престой във фондохранилищата (все пак става въпрос за половинвековна давност) попречи на доброто ни първоначално намерение да ги издадем като фотокопия и се наложи пренабирането им.

Съставител, автор на предговора, обяснителните бележки и заключението:

Проф. Драгомир Драганов, доктор на историческите науки

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	с. 4
Първи пленум (31 юли – 1 август 1963 г.)	с. 15
Втори пленум (4 декември 1963 г.)	с. 25
Трети пленум (26 февруари 1964 г.)	с. 104
Четвърти пленум (17 – 19 юли 1973 г.)	с. 124
Вместо заключение	с. 146
Приложения	с. 151

ИДЕЯТА ЗА БЪЛГАРИЯ – 16-а РЕПУБЛИКА НА СССР – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ?

Проф. Драгомир Драганов

Някъде в средата на 80-те години на миналия век ми предложиха да ме включат в авторския колектив на „Многотомната история на БКП”, която трябваше да види бял свят през 1991 г., във връзка със 100-годишнината от Бузлуджа.

Предложението беше съблазнително – неограничен достъп до Централния партийен архив (ЦПА) за периода, който разработвах и никакъв „последващ контрол” върху това, което си записвах от документите.

Да поясня – едно време, за да те пуснат в ЦПА, трябваше да отговаряш поне на три условия – да си член на БКП, да не си с брада и да ти проверяват „на изхода” всички записки, които си направил.

С първото условие бях наред. Второто го преодолях със специалното разрешение на Димитър Станишев, по онова време секретар на ЦК на БКП.

Но най ме поблазни обещанието, че за нас, „от авторския колектив”, няма да важи и третото условие – да ни проверяват какво точно сме успели да „измъкнем” от архива, без съответното „бдително лице” да ни контролира.

За всеки един професионален историк е наистина удоволствие да се „пъкне” в папки с документи с гриф „СП” (строго поверително) и после да си излезе, без никой да го проверява. Поради което без колебание приех офертата.

И така, ровичкайки из архивите, попаднах на документите от пленумите на ЦК на БКП от 1963-1964 и от 1973 г., на които се обсъждал въпросът за „сливането на България със СССР”, т.е. за превръщането ни в 16-а съветска република.

Преписах, естествено, на ръка (за фотокопирна техника беше абсурдно да се мечтае) по-важното от тях и старателно го кътах до времето след 10 ноември 1989 г. После в два броя на тогавашния (все още) „Народна култура” главният му редактор Стефан Продев без колебание помести статиите ми „Как за малко щеше да ни няма” и „Как изобщо щеше да ни няма”, в които описвах какво се е случило на въпросните пленуми.

Основната ми теза в тези две статии, базирана изцяло върху документите от пленумите, беше, че на два пъти – през 1963-1964 и през 1973 г. управляващата тогава Комунистическа партия и лично нейният ръководител Тодор Живков всъщност са обмисляли възможността за закриване на България като суверенна държава и за превръщането ѝ в част от многонационална империя (в случая – СССР). Сиреч, обмисляли са вариант на очевидно национално предателство.¹

¹ По това време (края на 1989 – началото на 1990 г.) беше вече в ход подготовката на прословутото „дело № 1” срещу Тодор Живков и „близкото му обкръжение”. Моят апел в статиите ми беше новата власт да не се занимава с кокошкарски неща – колко и на кого точно апартаменти раздал Живков като държавен глава, дали на Калоянчев „мерцедеса” е законно придобит или със специално разрешение и т.н. Призовавах, ако наистина има желание да се подходи сериозно, срещу Живков и съучастниците му (а всички членове на ЦК на БКП, подкрепили идеята му за „сливането”

По всичко личи, че, извън „поверените в заверата лица”, т.е. участниците в пленумите, това се е пазело в дълбока тайна от обществото. Защото даже и такъв виден през 80-те години партиен функционер като акад. Илчо Димитров отправя през януари 1990 г. питане до тогавашния председател на Народното събрание Станко Тодоров дали изнесеното в статиите ми наистина се е било случило (прилагам копие от питането му).²

Естествено, бай Станко отминава питането на академичка с гробовно мълчание. Което обаче, поне за част от нас, историците, обикновено означава едно – че отговорът е „да”.

Казвам „поне за част от нас”, понеже по въпроса сред колегията няма единодушие. Хора, които очевидно няма да спрат със симпатиите си към Живков, социализма му и “доброто старо време”, не спират и с твърденията си, че това било “маньовър” (също любим термин на Живков), за да се измъкнат още и още икономически “благини” за Родината ни, но не и тя да се закрива като държава. Не спират и с пропагандирането на твърденията на Живков след 1989 г., че “такова нещо” (самоликвидирането на България като суверенна държава) даже не било и мислено.

Оставям това на тяхната професионална (а може би по-скоро политическа) съвест.³ Но и това също беше част от предизвикателството да бъдат публикувани документите от пленумите на ЦК на БКП от 1963 – 1964 г. и от 1973 г., които да “проговорят”. Пък нека читателят сам да отсъди кой е крив и кой – прав.

Всъщност пленумите от началото на 60-те години и 70-те години, на които се обсъжда идеята за “все по-тясно сближаване, а в перспектива и за сливане” на НРБ със СССР, без да броя този от 31 юли 1963 г., когато тя е само подхвърлена от Живков, са три.⁴ Основният е от 4 декември 1963 г., посветен изцяло на този въпрос, поради което той заема и централното място в настоящата публикация. Необходими са обаче поне три уточнения.

Първо, още в доклада си пред VIII конгрес на РКП(б) през 1919 г. Ленин твърди, че всички нововъзникващи комунистически държави ще се

ни със СССР де факто са негови съучастници) да бъдат повдигнати далеч по-сериозно обвинение – за действия срещу националния суверенитет и териториалната цялост на българската държава, т.е. наистина за национално предателство.

Очевидно обаче за част от „новите” ръководители на БКП (някои от които – наистина и съучастници в опита за национално предателство) това не беше изгодно и те предпочетоха да се измъкнат с „кокошкарските” обвинения срещу Живков. Които, както е известно, завършиха с фактически провал.

² Вж. приложение № 1.

³ Специално за тях обаче ще си позволя да цитирам онази част от отчета на М. Григоров за посещението на наша делегация в СССР през февруари 1964 г., в която той обяснява, че първият от двата главни въпроса, които делегацията си поставяла, е „да се разменят мисли във връзка с решението на нашия пленум (от декември 1963 г.) за създаване на икономически, политически и идеологически предпоставки за обединение в перспектива на Народна република България със Съветския съюз”. ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 606, л. 4.

⁴ А според спомените на проф. дин. Димитър Сирков – дори и четири (вж. приложение № 2)

присъединят към Съветска Русия и ще образуват с нея обща, “всемирна (т.е. общосветска) съветска република”. Която (общосветската, де) ще има и “обща (на Всемирната република) програма”.⁵

Второ, след провала на плановете за „трите вълни на световната пролетарска революция” и възприемането на тезата на Сталин за възможността от „изграждане на социализма в една отделно взета държава” тази идея минава на заден план. Но отново е подхваната от Жданов през 1947 г. Той обаче очевидно подценява мнителността на Сталин. Според А. Авторханов замисълът на “вожда на световния пролетариат” е да погълне, но “поетапно”, източноевропейските държави от т. нар. “съветска сфера на влияние” и да ги направи част от новата съветска империя.⁶

Жданов обаче разбира погрешно този замисъл на Сталин и се опитва да “ускори” процесите. Един от резултатите на това “ускоряване” са и изявленията на Георги Димитров от януари 1948 година.

Под силно въздействие на високоградусни алкохолни напитки във влака от Букурещ до София Димитров обявява предстоящото създаване на “балканска федерация” между “народите на народните демокрации - на Румъния, България, Югославия, Албания, Чехословакия, Полша, Унгария и Гърция - запомнете, и Гърция”.

Сталин, директно повлиян от Берия, вижда в тази идея опит на “народните демокрации” да се откъснат от съветската сфера на влияние и да създадат нещо като “втори СССР”, но без самия СССР. И може би – и против него като начало на “нова всемирна съветска република”.⁷

В резултат през 1947-1948 г. замисълът за присъединяване на която и да е от страните от т. нар. “народни демокрации” към СССР умира. Умират – някои твърдят, че по мистериозен начин⁸ – и двамата му основни автори – Жданов (1948 г.) и Димитров (1949 г.) С тяхната смърт идеята престава да е актуална поне до началото на 60-те години.

И така стигаме до третото – възраждането на този замисъл, поне в България. За първи път Живков повдига същия този проблем на пленума на ЦК на БКП от 31 юли 1963 г.⁹

Подобна точка изобщо не фигурира в дневния ред. Но в заключителните си думи по повод обсъждането на информацията на Ст. Тодоров за поредното

⁵ VIII съезд РКП (б). Протоколи, с. 101. Цит. по Авторханов, А. Загадката около смъртта на Сталин. С. 1991, с. 81-82.

⁶ Авторханов, А. Цит. съч., с. 82-83.

⁷ Вж. по-подробно Драганов, Д. В сянката на сталинизма. Комунистическото движение след Втората световна война. С. 1990, с. 60 и сл.

Любопитно е, че на пленума на ЦК на БКП от 26 февруари 1964 г. Митко Григоров почти буквално повтаря (или потвърждава) опасенията на Сталин. Вж. приложения документ от ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 607, л. 9 – 10.

⁸ Диагнозите им са подозрително еднакви – „сърдечна недостатъчност”, като в тази на Димитров е добавено и цироза на черния дроб и диабет.

⁹ Вж. по-подробно приложения документ от ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 583, л. 35 и сл.

съвещание на СИВ Живков споделя, че „от няколко години” го била осенила „една идея.”

„Тук трябва да кажа, че тази идея не е моя, това е идея фактически на другаря Димитров”, добавя скромно той. А „идеята” е проста – „да се обърнем с едно писмо към ЦК на КПСС и към правителството на Съветския съюз, в което да поставим въпроса, да аргументираме необходимостта от създаването на по-тясна връзка между съветската и нашата икономика в перспектива с нейното сливане. И по-нататък политическо сливане”.¹⁰

Но основният дебат за “по-тясната връзка между съветската и нашата икономика в перспектива с нейното сливане и по-нататък политическо сливане” се провежда на пленума на ЦК на БКП от 4 декември 1963 г., протоколите от който са представени в сборника.¹¹ И тъй като тъкмо този документ е причината за спора “искал ли е Живков да станем 16-а република на СССР, или просто е хитрувал”, нека оставим на читателя сам да си прави изводите.

Преди това обаче отново са необходими още поне две уточнения.

Първо, между 1957 и 1963 г. в комунистическото движение се реализира „голямата схизма” между КПСС и Китайската комунистическа партия. И Живков – а следователно и БКП, а следователно и управляваната от нея България – не се колебаят на коя страна да застанат.¹²

И второ, в рамките на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ) след 1958 г. на България е отредена ролята на „аграрна държава”, сиреч, на страна – производител на евтини земеделски продукти, докато Чехословакия, ГДР и др. са „възнаградени” да бъдат индустриални.¹³

Решението е просто – България ще доставя евтина земеделска продукция (главно домати, чушки и грозде) на останалите „братски държави”, а те ще ни внасят скъпи промишлени стоки.

Това според мен също е един от аргументите на Живков да се обърне през 1963 г. към Хрущов с искане за присъединяването - първоначално

¹⁰ Позволявам си да цитирам част от приложените документи, за което се извинявам. Но пояснението “и по-нататък политическо сливане” ми се струва много важно. Не по-малко важни обаче са поне още две неща. Първо, че “идеята” не е на Димитров, а, както вече споменах, на Ленин, макар и в по-широки мащаби. Но май Живков не е запознат с този факт. И второ, че, за разлика от Живков, Димитров не говори и за “по-нататък политическо сливане”.

¹¹ ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 600.

¹² ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 300, л. 64. До превръщането на “идеологическите разногласия” между Хрущов и Мао Цзе дун в конфликт между ККП и КПСС, БКП не само приветства идеята на Мао за “големия скок”, но и се опитва да приложи някои нейни елементи на местна, българска почва. Но още в началото на конфликта ръководството на БКП бърза да се разграничи от нея. “Ние в България, макар и за кратко време, също употребявахме понятието “икономически скок”. Трябва обаче да заявим, че ние никога не сме влагали такова съдържание и не сме разбирали понятието “икономически скок”, както го разбират китайските другари.” (ЦПА, ф. 1, оп. 5, а.е. 433, л. 173).

¹³ Вж. по-подробно аргументацията на самия Живков в приложения документ от ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 583, л. 28 и сл.

икономическо, а „в перспектива” и политическо - на България към СССР.¹⁴ Казвам това не с цел да оправдавам Живков, а – отново – като предложение към читателите на сборника сами да избират позицията си.

А сега по съдържанието на сборника. Първоначалната идея беше да се публикуват само протоколите от двата пленума – от 4 декември 1963 г.¹⁵ и от 17-19 юли 1973 г. Оказа се обаче, че, поне що се отнася до събитията от “първия опит за присъединяване” (1963 г.), логично е да се видят не само “предисторията”, но и “следисторията” му, т.е. от юли 1963 до февруари 1964 г.

Този първи опит приключва неуспешно. От една страна, защото Хрущов ясно заявява, че въпросът не е в това, дали българският народ би загубил своя национален суверенитет.¹⁶ Истината е, че при евентуално сливане СССР би се лишил от един “независим” глас в международните организации, а след 1955 г. България е член на ООН и всичките ѝ подразделения.

И от друга страна, защото по онова време очевидно започва да зрее недоволство срещу Хрущов сред най-близкото му обкръжение.¹⁷ То кулминира през октомври 1964 г с вътрешнопартиен преврат, когато той е свален от поста първи секретар на ЦК на КПСС.¹⁸ А Живков е достатъчно хитър, за да не прави резки движения, докато не се ориентира в настроенята на новото ръководство на СССР и КПСС.

¹⁴ Някои колеги обясняват това с „прагматизма” на Живков, който довел и до „необикновеността” на идеята му, като целта била под формата „да се жертва доброволно националната самостоятелност” (колко елегантно определение) „с празни приказки... да бъде извоювано привилегировано място за България при оказването на суровинна, енергийна, икономическа и политическа (?) помощ от страна на Съветския съюз”. Вж. тази теза в Исторически личности и идеи. С. 2011, с. 131-132.

“Прагматизъм” ли е обаче съждението на Живков, че “суверенитетът народа го разбира да има за ядене” и че “ние работим за народа, а не за формата”? (ЦДА, ф.1, оп. 5, а.е. 583, л. 36).

¹⁵ Съжалявам искрено, че тук трябва да опровергая патетичния разказ на уважавания от мен поет и драматург Стефан Цанев – как той героически успял да се добере до документите от съответния пленум, преди да бъдат унищожени (апропо, те са в 2 екземпляра), как ги фотокопирал и заключил в сейф (пак апропо, при мен в кабинета си седяха поне 2 месеца на открито в плик от търговска верига, без никой да им посегне) и т.н. Оставям настрана и факта, че са ги чели поне още четирима колеги и никой от тях не е предприемал подобни драстични предпазни мерки.

¹⁶ “Въпросът не е до българския народ”, препредава думите на Хрущов докладчикът на пленума от февруари 1964 г. Митко Григоров. ЦПА, ф.1. оп. 5, а.е. 606, л. 19.

¹⁷ На пленум на ЦК на БКП от 19.10.1964 г. Живков препредава информацията на тогавашния съветски посланик в България Н. Органов за заседание на ЦК на КПСС, посветено на „ненормалното положение в Президиума на ЦК на КПСС във връзка с неправилните методи на др. Н.С.Хрущов”. По думите на Органов, Хрущов бил създавал „ненормална,... нетърпима обстановка”, при която „членове на Президиума и други ръководни другари... не са могли да отидат при него... с месеци и години”, а освен това „страдал от дълбока атеросклероза”. ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, а.е. 627, л. 2 – 4.

¹⁸ Много добре са описани реакциите на БКП и лично на Живков в Стоянов, Л., Ж. Лефтеров. „Политиката на БКП за превръщане на България в съветска република (От идейни постулати към практически действия), (Част II), ebox.nbu.bg/.../1%20L.%20Stoianov%20i%20J.%20Lefterov%20+%20r...

Впрочем не може да се отрече невероятният усет на Живков да „влиза под кожата” на ръководителите на КПСС и СССР. Освен категоричната (и безкритична) позиция на страната на Хрушчов в разразилия се в края на 50-те и началото на 60-те години спор с Мао Цзе Дун, подкрепен от генералния секретар на Албанската партия на труда Енвер Ходжа¹⁹, като легенда се носи една негова фраза от посещение на наша делегация в Москва, че целта е БКП „да си свери часовника” с КПСС.²⁰ На Хрушчов тази фраза толкова му харесала, че постоянно призовавал „братските партии” към „свервяване на часовниците”...

Съществуват документални доказателства, че поне към 1968 г. Живков е успял да впечатли с верноподаническите си чувства и наследника му Леонид Илич Брежнев, като доста точно улавя намеренията на СССР за налагане на т.нар. „доктрина на ограничения суверенитет” спрямо страните от съветската сфера на влияние. Според „доктрината Брежнев”, както е по-популярното ѝ име, всички страни от съветската сфера на влияние могат да опитват промени само и единствено в рамките на „социалистическия строй”.²¹

За първи път тази доктрина е приложена още в хода на събитията от 1968 г. в Чехословакия, завършили с военната интервенция и окупацията ѝ от страна на пет държави-членки на Варшавския договор. А ето и твърденията от юли 1973 г. на тогавашния външен министър на България Петър Младенов: „За чест на нашата партия, по време на чехословашките събития, когато ръководителите на братските партии обсъждаха положението в Чехословакия, пръв другарят Живков, на базата на задълбочен марксистко-ленински анализ, определи положението като открита контрареволуция и предложи мерките (т.е. военна интервенция), които сега всички ние оценяваме като единствено възможните и правилните.”²²

Брежнев се отблагодарява „щедро” за предложението. При посещение на Живков в Москва през септември 1968 г. е постигнато „принципно споразумение” СССР да доставя на България внушителни количества нефт, газ, електроенергия, както и черни метали, дървен материал, целулоза и „много други стоки, които са жизнено важни за българската икономика”.²³

В съобщението обаче – внимание! – присъстват и доста прелюбопитни детайли – че по време на разговорите между Брежнев и Живков са били разменени и мнения по „по-нататъшното развитие на всестранното сътрудничество между КПСС и БКП, между СССР и НР България”, по „осъществяване на съветско-българското икономическо сътрудничество”, по „координиране на народностопанските планове на СССР и НР България за 1971 – 1975 г.” и т.н.²⁴ Сякаш човек чете предварителен „конспект” на онова, което

¹⁹ Вж. по-подробно напр. Драганов, Д. В сянката на..., с. 157 и сл.

²⁰ Живков използва този термин на пленума на ЦК на БКП от 10.12.1960 г. ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, а.е. 441, л. 3

²¹ Драганов, Д. Вж. напр. Драганов, Д. Записки по политическата история на Европа и САЩ през съвременната епоха, ВТн 2006, с. 203 и сл.

²² ЦДА, ф. 1, оп. 58, а. е. 81, л. 143 (машинописно), л. 128 (номерация на ръка).

²³ Външна политика на Народна република България, т. II. С. 1971, с. 466.

²⁴ Пак там, с. 465.

предстои на пленума на ЦК на БКП от юли 1973 г., където „конспектът“ е развит в детайли!

Пленумът се занимава с широк кръг въпроси, свързани с външната политика на България. И все пак главният сред тях е в дискутираните и приети “основни насоки за развитието на всеобщото сътрудничество” със СССР. Поради това, а и с оглед на темата на настоящия сборник, представяме на вниманието на читателя само онази част от протоколите от петото му заседание, проведено на 19 юли, които са пряко свързани с темата.²⁵ Съзнателно не включваме в сборника и встъпителното слово на Живков, още повече, че приетите от пленума „Основни насоки за развитието на всеобщото сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в Народна република България” го повтарят почти буквално.

За разлика от по-скоро емоционалните пленуми от 1963 – 1964 г., този от 17-19 юли 1973 г. е не само по-скупчив, но и доста по-страшноват.

Първо, защото в този случай въпросът наистина не е просто на импровизация, а и на „предварителни разговори с "Леонид Илич Брежнев и други съветски партийни и държавни ръководители" през ноември 1972 г. в Москва, както пояснява във встъпителното си слово Живков. Изкушавам се да приведа доста дълги откъси от отчета му на заседание на Политбюро от 21.11., защото, поне пред мен, те поставят редица въпроси, на които обаче ще оставя читателите сами да си отговарят.

И тъй, след традиционното встъпление как България върви от успехи към още по-големи такива, Живков обяснява на Брежнев, че „обаче накрая дебело подчертахме, че тези успехи са заплашени от сътресения, че могат да се получат големи неудачи и изключителни трудности, защото въпреки нашите усилия ние не можахме да създадем резерви от суровини, материали и фураж, нямаме валутни резерви...

Затова предложих... да излезем с нов вариант – да предложим помощ на Съветския съюз, а не да се молим, да издевателствуваме, да се молим и да утежняваме тяхното положение. Нашето предложение е за 3 години да вложим 3 милиарда рубли капитални вложения в Съветския съюз...

Духът на изложението по този въпрос беше, че ние желяем не да утежняваме положението на Съветския съюз, а взаимно да се подпомогнем. Казахме им открито, че се задъхваме, че не можем повече да се развиваме, защото всяка година у нас дефицитът и диспропорциите се увеличават. Ако не решим суровинния проблем, през следващата петилетка ще се получи сътресение в цялата икономика...

Нашето изложение беше много откровено и ясно....

Другарят Брежнев каза, че това е мащабно предложение и заслужава внимание, но с редица уговорки. Обещаха да го проучат.

Ние изложихме мнението, че ...българо-съветската дружба вече не може да изчерпва своето съдържание само в едно направление, тя е всеобхватна и

²⁵ ЦДА, ф.1, оп. 58, а.е. 83.

трябва да отидем по-нататък към плътно сближение в областта на икономиката, науката, обществените организации, партията и т.н.

По повод на това др. Брежнев каза: „Вие много пъти сте поставяли този въпрос, но ние смятаме, че не му е времето” и т.н. Очевидно той не ме разбра.”²⁶

Извинявам се за дългия цитат, но той може би е е въведение (или направо обяснение) за второто – защо въпреки това Живков възприема хода с "Основните насоки за развитието на всеотранното сътрудничество със СССР в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в НРБ", както е озаглавен документът? И според който България май наистина следва да изчезне, доколкото той предвижда комплексни мерки за националното ни обезличаване? Още повече, че ако предложението за "сближаване и в перспектива за сливане" от 1963 г. е наистина е по-скоро на емоционална основа, през 1973 г. всичко е на "строга научна" такава?

Отново ще оставя на читателите сами да съдят. Но не мога да устоя на изкушението и да не направя няколко кратки коментара.

Какво означава например постановката за "непосредствено свързване на възпроизводителния процес"; "взаимна обратимост между лева и рублата", "съгласуване на системите на ценообразуване" на двете страни и т.н.? Не е необходимо човек да е икономист, за да схване, че дори и само тези три неща да се осъществят, ще бъде направена огромна крачка към сливане на двете икономики. Или по-точно - към вливане на националната българска икономика в многонационалната съветска.

Какво означава, че българското външно министерство "следва да разработва с Министерството на външните работи на СССР планове за общи действия в отделни райони на света, становището на двете страни в ООН и в други международни организации, проблемите на европейската сигурност" и т.н.? Ами ищо друго, освен загуба на суверенитет в осъществяване на външната политика на България.

Какво означава, че на МВР е възложено "да развива своята дейност по въпросите на защитата на социалистическите завоевания от посегателствата на враговете на социализма в тясно сътрудничество с КГБ и МВР на Съветския съюз"? И че в правовата дейност задачата е "сближаване на основното законодателство" с това на СССР? Ами нищо повече от загуба на суверенитет и във вътрешната политика.

Какво означава, че всички държавни и политически органи следва неуморно да работят за "възпитанието на трудещите се в дух на любов и преданост към СССР"? Ами това, че се подменя „любовта и предаността” към собствената държава с тези към друга.

Какво означава "художествено-творческият живот у нас все повече да се приобщава към процесите, които се извършват в разностранния културно-творчески живот в Съветския съюз" и активно включване в "съвместната борба против упадъчното буржоазно изкуство и естетически теории"? Ами че и цялата българска култура ще трябва да бъде подчинена на съветските критерии.

²⁶ ЦДА, ф. 1Б, оп.35, а.е. 3726.

Пленумът единодушно гласува „Основните насоки”.²⁷ А два месеца по-късно, от 18 до 21 септември 1973 г., на посещение у нас е Леонид Илич Брежнев.

Освен, че на гърдите му са закачени още две отличия - златна звезда на "Герой на НРБ" и орден "Георги Димитров", в правителствената резиденция Воден се водят и съвсем конкретни разговори за по-нататъшното икономическо и политическо сътрудничество между двете страни – поредното увеличаване на доставките на нефт, корекции (увеличаване) на экспортните цени на селскостопанската продукция към другите социалистически страни и т.н. Брежнев обещава.²⁸

В информацията си на последвалото заседание на ЦК на БКП обаче според Живков "ние се споразумяхме със съветските другари да не разгласяваме широко нито документа, приет от юлския пленум, нито нашата съвместна договореност с КПСС да действваме в това направление".²⁹ Това вече наистина е тъжно. Защото излиза, че всичко, включително и перспективата за загуба на национална идентичност, за втори път след 1963 г.³⁰ се върши зад носителя на тази идентичност – българският народ.³¹

²⁷ Би било наистина любопитно да се направи сравнение между имената на „съучастниците на Живков” от пленума от 1973 г. и тези на хората, които и на XIV конгрес на БКП (февруари 1990 г.) отново бяха избрани за членове на Висшия партиен съвет. Но това излиза извън рамките на настоящия сборник.

²⁸ Детайлите са преразказани достатъчно подробно напр. в сп. Ново време, 1993, кн. 1, с. 89 и сл.

Известно е, че Брежнев е бил изключително тщеславен човек. Очевидно Живков умело се е възползвал от това.

Брежнев е три пъти Герой на Народна република България (1973, 1976, 1981), три пъти носител на орден „Георги Димитров“ (1973, 1976, 1981), на медал "100 г. от освобождението на България от Османско робство" (1978), на медал "30 г. от социалистическата революция в България" (1974), на медал "90 г. от рождението на Георги Димитров" (1972) и на медал "100 г. от рождението на Георги Димитров" (1982).

А като анекдот от „брежневския застои”, когато той публикува книгата си „Малая земля” („Малката земя”), около която и в България се вдигна огромен шум, се разказваше, че Втората световна война всъщност е само малък епизод от голямата битка за „Малката земя”, в която той е участвал.

²⁹ ЦДА, ф. 1, оп. 58, а. е. 89

³⁰ Нито в съвместната декларация за водените в Москва преговори между делегациите (16-21 февруари 1964 г.), нито в речта на Живков на митинга в София след завръщането на делегацията (26 февруари) няма и дума за истинската цел на посещението. Всъщност именно това ни накара да включим в сборника и протоколите от пленума на ЦК на БКП от 26 февруари 1964 г.

Единственият конкретен (и истински) факт, който се споменава в споменатите по-горе два документа (съвместната декларация и речта на Живков), е за „нов заем от 300 млн. рубли”. Вж. Външна политика на..., т. II, с. 47-81.

³¹ Вж. напр. и възмущението по този повод на акад. Илчо Димитров в приложеното негово питане до председателя на Народното събрание от 17 януари 1990 г. (приложение № 1,

Истината е, че по линия на първото, икономическото направление, печелившата страна е България. По второто обаче, за политическото сближаване, в следващите няколко години като че ли настъпва затишие. Защо?

Основната причина, поне според мен, е в нарастващото напрежение в отношенията между СССР и част от държавите от неговата сфера на влияние. Още в края на 60-те години например Чаушеску в Румъния започва една все по-самостоятелна политика. От 1974 г. насетне, и особено след избирането на кардинал Войтила за папа през 1978 г., в Полша се чувства подем на националистическите настроения.

Даже и в държавите с един от най-строгите режими – Чехословакия, през 1977 г. се поставя началото на дисидентско движение, което получава широка международна подкрепа. На свой ред Унгария винаги е била, макар и по-скоро неофициално, достатъчно дистанцирана от общите процеси в социалистическият лагер.

При това положение евентуалното присъединяване на България към СССР би поставило на сериозни изпитания „доктрината Брежнев“, доколкото би разкрила цялото лицемерие на теорията за „ограничения, но все пак суверенитет“. Очевидно в Москва добре схващат опасностите от подобен провал на „доктрината“, за да рискуват.

От друга страна, в средите на международната общност България и без това е известна като най-предания сателит на СССР. И от тази гледна точка евентуалното и „сливане с“ (или по-скоро „вливане в“) него вече би изглеждал по-скоро формален, отколкото същностен факт.³²

Трето, макар и само като моя хипотеза, намесването на България в атентата срещу папата (1981 г.) може би също е повлияло за „охладняване на ентузиазма“ на СССР спрямо идеята за сливане. Защото това би означавало не само косвено, но и съвсем пряко именно той да поеме отговорността за атентата.

Смъртта на Брежнев (ноември 1982 г.) и последвалата смяна на трима генерални секретари на ЦК на КПСС оставя абсолютно на заден план политическата идея за евентуалното присъединяване на България към СССР. Първо, защото този път Живков няма достатъчно време да се ориентира в новата политическа обстановка. И второ, защото с идването на Горбачов (1985 г.) и прекратяването на икономическите привилегии от страна на СССР, които дотогава ползва България, обезсмислят и този аспект на процеса.

В заключение искам да подчертая, че идеята за публикуването на документите, които следват, е да помогнем да се спрат спекулациите и политизациите по темата „за“ или „против“ „България – 16-а република“.

Пък наистина нека читателят, след като се запознае с тях, сам да прецени коя от двете тези е по-близо до историческата истина.

личен архив на автора).

³² Все пак според проф. дин Димитър Сирков поне до 1981 г. и поне в икономически аспект идеята не е окончателно умряла (вж. приложение № 2).

x x

x

Няколко необходими пояснения

Първо, излиза, че за 10 години дискусиите по въпроса за „по-тясното сближаване”, а „в перспектива и сливане” на СССР и България, т.е. превръщането ѝ в 16-а съветска република, са обект на постоянно внимание от страна на членовете на ЦК на БКП – от 31 юли – 1 август и от 4 декември 1963 г., през 26 февруари 1964 г. и до 17-19 юли 1973 г.

Второ, на пленума от юли – август 1963 г. и на този 10 години по-късно, през юли 1973 г., въпросът за „по-тясното сближаване” е (или е част от) е само един от въпросите, които се обсъждат, докато останалите два – от декември 1963 г. и февруари 1964 г. са изцяло посветени на темата.

Това обяснява и различния подход на съставителя при публикуването им – два „интегрални” стенографски протокола и само онези части от другите два документа, в които се обсъждат проблемите на „сливането”. Всички текстове са предшествани от пояснителни бележки.

И трето, но не и по важност – през 2012-2013 г. колегите от ЦДА свършиха превъзходна работа, като дигитализираха и качиха в интернет-страницата на Държавна агенция „Архиви” (ДАА) почти всички документи на Политбюро и ЦК на БКП за целия период от 1944 до 1989 г. (<http://archives.bg/politburo/>), общо около 212 000 страници, за което заслужават само адмирации за професионализма си.

Казвам това последното и с цел да помогна на онези, които биха възнегодували, че два от четирите документа не са в пълен обем – могат да ги намерят на горния сайт.

Съставителят

1. ИЗВАДКИ ОТ СТЕНОГРАФСКИЯ ПРОТОКОЛ НА ПЛЕНУМА НА ЦК НА БКП ОТ 31 ЮЛИ – 1 АВГУСТ 1963 ГОДИНА

На 31 юли – 1 август 1963 г. в залата на Министерския съвет на Народна република България се провежда поредният разширен пленум на ЦК на БКП.

Казвам разширен, защото на него, освен членовете и кандидат-членовете на ЦК, присъства и една доста широка по обхват публика – от секретарите на окръжните комитети на партията до сътрудници от апарата на самия ЦК.

Заседанието е открито от Т. Живков, който предлага дневния ред да включва три точки:

„Първо: информация за работата и решенията на съвещанието на първите секретари на централните комитети на комунистическите и работническите партии и ръководителите на правителствата на страните-членки на Съвета за икономическа взаимопомощ, състояло се от 24 до 26 юли т.г. в Москва. Докладва: др. Ст. Тодоров.

Второ. За нашите разногласия с китайските другари - докладват др. Николай Ирибаджаков и др. Елена Гаврилова и

Трето. По някои въпроси на селското стопанство – докладва др. Иван Пръмов.”

Други съображения по дневния ред, естествено, няма и пленумът тръгва по него.

Докладът на Ст. Тодоров, по онова време и постоянен представител на България в СИВ, е разположен на около 23 стандартни машинописни листа (от л. 2 до л. 24). Той е изпълнен с тревога относно перспективите на „международното социалистическо разделение на труда” и предписаната роля на България в него.³³

Като че ли в логична връзка с тази тревога стои и третата точка от работата на пленума. А на този фон пък втората – „китайската”, изглежда като изкуствено „пришита” (в случая – по-скоро „напъхана” между двете по-скоро вътрешно-икономически).

Обяснението е във факта, че две седмици преди пленума, на 14 юли 1963 г., ръководството на КПСС публикува едно „открито писмо”, което задълбочава „схизмата” в международното комунистическо движение. И буквално застава неговите съставки към ясна и категорична позиция в подкрепа на позициите на едната или другата партии (или по-скоро вече полюси).

И БКП бърза да е една от първите. А пък самият Живков – и най-първ сред първите...

Докладът на Ст. Тодоров е последван от два „уточняващи въпроса” на Фердинанд Козовски и Рада Найденова. След което думата взима Живков.

ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 583, л. 25 – 40 от стенограмата

³³ Не по-малко притеснен изглежда и самият Живков, съдейки по думите му, че „нашето участие сега в социалистическото разделение с чужките и доматите стигна своите граници”. ЦДА, ф.1, оп. 5, а.е. 583, л. 31.

„ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, кой желае думата? Ако няма желаещи, да приключим.

Аз имам някои съображения, които искам да изкажа.

Първо, другари, по румънския случай. Съвършено очевидно е, че румънските другари не са съгласни с някои наши установки и наши положения във връзка с по-нататъшното коопериране и специализиране на нашите икономики. С какво те не са съгласни, което ясно и открито го изразяваха досега и го изразиха на състоялото се съвещание в Москва.

Първо, те не са съгласни да се създаде планов орган на страните-членки на СИВ. Защо те не са съгласни да се създаде планов орган. За тях е ясно, ясно е за всички нас, щом като се създаде планов орган, той не може с друго да се занимава освен с балансово планиране. Планът е свързан с балансово планиране. Очевидно първата задача на този планов орган е да планира, да подработва общите баланси на всички страни-членки на СИВ. Те смятат, че по този начин ще се отиде към обща собственост в нашите страни, на страните-членки на СИВ. Ето от това те се плашат, тъй като според тяхното убеждение това ще удари, ще засегне суверенитета на отделните страни-членки на СИВ.

Второ, с което те не са съгласни, е да се създаде международно производствено обединение. Защо не са съгласни? Също по тези съображения, защото смятат, че със създаването на международното производствено обединение на СИВ ще се създаде обща собственост, която ще излезе извън рамките на националната собственост и с това ще се накърни суверенитетът на съответните страни.

Какво поддържат румънските другари? Те са за координация на нашите народностопански планове. И то каква координация – не координация между всички страни – членки общо на многостранна основа, координация на нашите планове и на нашите икономики, а преди всичко и главно на двустранна основа. Те схващат ролята и задачите на СИВ именно в това да се координират плановете и на тази основа в отделни случаи, в отделни предприятия и отделни отрасли да се извършва коопериране и специализиране, без да се сливат в каквато и да е степен националните икономики на отделните страни.

Ето по същество такива позиции поддържат румънските другари. Те не са съгласни ние да отидем към по-висши форми на коопериране и специализиране между нашите страни. Те защитават вече така да се каже изминат етап. Това беше първият етап, когато се координираха само на двустранна основа преди всичко нашите планове, нашите търговски баланси, обмен и т.н. Обаче, ако искаме да спечелим съревнованието с капиталистическата система, ако искаме да използваме напълно големите възможности на цялата социалистическа система и по-специално на страните – членки на СИВ, ние повече така не можем. Ето това румънските другари не разбират. Разбира се, в основата на техните положения, които защитават, стои такъв факт, че Румъния сега има известни предимства в сравнение с другите страни на народната демокрация. Кой са тези предимства. Тя разполага с нефт, който може да се изнася на Запад за злато, за валута. Тя притежава газ, който може да изнася, тя има царевица, има огромни площи, които са засети с царевица, притежава дървен материал. Това са стоки, които могат да се

продават навсякъде в света и те имат сега възможност да продават на капиталистическия пазар тия стоки, да купуват заводи, да се индустриализират и т.н. Но това предимство на Румънската народна република е временно предимство. И именно това те не разбират, а главното, трайното в перспектива е ние да осъществяваме все по-пълно и пълно коопериране и специализиране на нашите икономики, за да може те да се развиват с бързи темпове, за да можем ние да прилагаме вече прогресивни методи на ръководство, прогресивни методи на развитие на икономиката. А друг път няма, освен ленинския път. Това е, което Ленин препоръчва, това е, което Ленин очертава в общи линии, разработено сега в редица решения на ЦК на КПСС, на нашите централни комитети, на нашите конгреси, разработено и научно обосновано в програмата на КПСС.

Др. Козовски задава въпроса: „Тези икономически разногласия можем ли да смятаме, че са на политическа основа?“ Румънският случай не бива, другари, да се драматизира, не бива да се надува. Това, което, другари, говорим тук, тук трябва да си остане. Не е необходимо ние да информираме партията и въобще да се използва този случай в цялата наша разяснителна работа. Ние нямаме интерес от това, очевидно, ако не беше китайският случай, нямаше да има и румънски случай, но да бързаме сега и да казваме, че те са отишли с китайците, това няма да бъде вярно. Още повече, че по всички останали въпроси, които стояха на съвещанието и на тази среща, се получи пълно единство. Може да се каже, че главното в това съвещание беше единството, беше сплотеността. Това е главното и това трябва да се посочва. Аз много моля да се държи сметка за този факт, тъй като не можем да теглим знак на равенство между китайския и румънския случай. Това са съвършено различни случаи. Днес е съвършено ясно, че ако нямаше китайски случай, нямаше да има и румънски случай и той нямаше да се прояви в тази форма.

Няколко думи за характера и работата на това съвещание. Правилно тук др. Станко Тодоров подчерта, че това е един успех, това е така да се каже крачка напред в нашето по-нататъшно икономическо и всестранно сътрудничество. И това е главното в работата на съвещанието. И това трябва да се подчертава, това трябва да се разяснява. Обаче, другари, ние като Централен комитет трябва да държим сметка, че в осъществяването на нашето икономическо сътрудничество има да преодоляваме огромни трудности поради това, че съществуват противоречия, сложили се в резултат на редица фактори, и тия противоречия ние трябва да ги преодоляваме. А противоречията се преодоляват с борба. Вярно е, че не са антагонистични противоречия, но противоречия доста дълбоки. Да вземем това противоречие между по-напредналите в индустриално отношение страни с народна демокрация. Аз не говоря за Съветския съюз, защото вие всички знаете какво е становището на Съветския съюз, как Съветският съюз се отнася и с Румъния, и към нас, към Монголия, с всички страни, към слаборазвитите страни, ако щете. Аз имам предвид противоречията, които съществуват между нас, по-изостаналите страни, и по-напредналите в икономическо отношение страни. Това противоречие съществува. В какво то съществува? То съществува в това, че тия страни са индустриализирани във висока степен и продължават да се индустриализират. Ние сега започваме индустриализацията. Ето ти противоречия. Например, ако вземем износа на нашата страна. Аз моля, другари, на пленум на ЦК, сами разбирате, че ще трябва да държим сметка –

ако вземем износа на нашата страна и въобще създаването на производствени мощности в нашата страна. Къде най-бързо ще се изкупуват тия мощности, къде е най-голяма възвращаемостта на износа? Това е машиностроенето. Даже и при това състояние на нашето машиностроене, най-бързо нашите капиталовложения там се възвръщат, най-голяма възвращаемост има при машиностроенето. При машиностроенето се получава 100 и над 100 процента възвращаемост, а при селскостопанската продукция се получава до 50–60 процента възвращаемост. Ето това е положението. Ето ти едно противоречие, което с течение на времето трябва да се преодолее. Но у нас са създадени обективни предпоставки, заложи са в самия наш социален строй, които ни дават възможност тия противоречия да бъдат преодолени. Но тия противоречия автоматически, стихийно, само с пожелание няма да бъдат преодолени. Това става с борба, тъй като е свързано с преустройство на икономиката на другите страни с огромни трудности. Правилно др. Хрущов подчерта, че ние още нямаме натрупан опит. Капиталистите имат натрупан голям опит в специализацията и кооперирането. Те не започнаха с общия пазар, не е вярно, още преди много десетки години те са започнали, още със създаването на монополистическия капитал започват кооперирането и специализирането между тях.

ТОДОР ПАВЛОВ: Още Ленин подчертава този факт.

ТОДОР ЖИВКОВ: Те имат натрупан огромен опит в кооперирането и специализирането, аз говоря от гледна точка на капиталистическите условия на коопериране и специализация, както се казва интеграция. Ние у нас сега започваме, това е ново дело, ново коопериране и специализиране, на нова качествена основа. А това не може да мине без трудности, за които трябва да държим сметка.

Друго противоречие, което съществува. Това е в структурата, в икономическата структура и по-специално в промишлената структура, така както се е сложила в най-напредналите страни, да кажем в Чехословакия и ГДР. Да вземем Чехословакия. Чехословакия сега задоволява над 90% от своите нужди от машиностроенето. Може да си представите те сега са на такъв етап, че ако решително не преустроят тази структура, те по-нататък не може да вървят, ще понесат сътресение в своята икономика. Наша делегация е била там, др. Бъчваров, доколкото ми е известно, е информирал в това отношение. Така е, другари. Раз, една страна стигнала до положение сто на сто да задоволява своите нужди, това показва, че има задръжка на техническия прогрес и очевидно там трябва да се извърши една много сериозна реконструкция на структурата, да се отиде към специализация на много и много производства на машиностроенето, които трябва да отпаднат. Става въпрос за машиностроителната продукция.

Да вземем, другари, противоречието, което съществува в нашия лагер – едни страни произвеждат суровини, а други не произвеждат. Ето ти и противоречия. Аз не говоря за това, че суровината не стига. Всички тези въпроси като на длан проличаха на това съвещание. Някои страни като Полша произвеждат суровини, други не произвеждат, те я закупуват и трябва да влагат капиталовложения. Те трябва да чакат няколко години, за да използват тези капиталовложения. Ние знаем какво значи да решим суровинната база. Ние закопаваме кредити, средства в цветните метали, в нефта. А кога ще ги получим? След няколко години. Но сега ние влагаме огромни

капиталовложения, но след това ще получим тия продукти. Това е факт, другари, поради сложилата се ситуация. Въобще вижда се, че тия страни не са заинтересовани да хвърлят главно средства в суровини и те поставят открито въпроса: дайте да участваме в капиталовложенията, ако искате суровина. Др. Хрущов също постави този въпрос. Ето ти едно противоречие. Там се смяха, когато аз поставих въпроса не може ли Народна република България да участва във всички тези органи без капиталовложения. Др. Хрущов каза: др. Живков развива тезата на др. Гомулка по-нататък. Разбира се, това беше казано на обеда в шеговита форма, но това е истината, че ние сме поставили въпроса да не участваме с капиталовложения, а да получаваме суровина. Това е вярно, това е нашата постановка и затова се борим – да получим суровина.

Ето, другари, аз минавам на главните противоречия, без да се спирам на всичко, което се казва на това съвещание, противоречия, които не можем да разрешим с един замах, с едно решение. Очевидно много срещи ще стават, въпросите ще се решават. Но ние трябва да преодолеем тези противоречия, иначе не може.

Следователно ние съвършено правилно поставихме въпроса за нашето машиностроене. Защо поставихме този въпрос. И на срещата, и на обеда, аз казах на другарите, че ние не поставяме въпроса за машиностроенето от някаква машиностроителна мания. Нищо подобно. Ние поставяме въпроса за машиностроенето с оглед да създадем развито машиностроене в НРБ, тъй като без машиностроене не можем да осигурим работа на нашата младеж, без машиностроене не можем да осигурим по-нататъшно развитие на производителните сили. Без машиностроене ние не можем да индустриализираме страната, без машиностроене не можем да участваме в социалистическото разделение на труда между страните-членки на СИВ и в целия наш лагер. Защото нашето участие сега в социалистическото разделение с чушките и домати стигна своите граници. Ние ще увеличим още с няколко десетки хиляди тона домати и чушките и свърши се, изчерпа се този източник. Остава машиностроенето, това е главното. Ето затова ние поставяме този въпрос и трябва да се каже, че се появи разбиране. Др. Станко Тодоров не разказа историята с Изпълнителния комитет, когато поставихме въпроса. Там също имаше противници, но, разбира се, след дискусията никой не възрази против това наше предложение, то е принципно предложение, както чухте. Но сега целият въпрос зависи от това как ще проведем в живота тези мероприятия. Първо, на тези двустранни преговори много е важно с какви предложения ще излезем, как ще ги усвояваме и как ще убедим нашите партньори, и второ, какво ние ще направим вътре в страната, защото господ дава, ала в кошара не вкарва. Ние трябва да поставим в центъра на вниманието на ЦК и правителството за един продължителен период въпросите на машиностроенето, ако искаме да развиваме бурно нашата икономика и да решим ония задачи, които са заложени в нашата генерална перспектива. Не направим ли това, ние ще си приказваме и ще изоставяме. Това е високо патриотичен, държавен въпрос, възлов въпрос в развитието на цялата наша икономика – много сериозен въпрос.

Що се отнася до капиталовложенията – те се отпускат ежегодно. Имаше пленум специално по въпросите на машиностроенето, редица въпроси са изяснени. Сега целият въпрос е как това ще го проведем в живота. Оказва се, че по-лесно може да се вземе решение, отколкото да се проведе в живота. Първо,

трябва да вдъхнем увереност в нашите специалисти, в нашите технолози, в нашите конструктори, че те могат и са в състояние и трябва да достигнат световното техническо равнище. Но да не почват от „а“, „б“, а да вземат това, което е създадено в нашата страна, да вземат и от капиталистическите страни и оттам да почнат, а не да почват отначало. Иначе ще загубят време от 5–10 години. А това време е решаващо и ние фактически ще провалим тази задача. Ето този въпрос стои много сериозно. Ние трябва да вдъхнем увереност в нашите производствени колективи, в машиностроителните предприятия, да подготвим кадри и т.н. В тази връзка и въпросът, който др. Рада Тодорова постави, е много важен. Ние вчера на среща с другари от машиностроенето, Плановата комисия, отдела на ЦК и други другари, които имат отношение по този въпрос, обсъждахме въпросите на машиностроенето. Ние още един път трябва да прегледаме въпроса как ние готвим кадри и да отидем решително да преодолеем ограничените и стари разбирания от преди 50–60 години в ръководството на министерството и в средното и висшето образование. Аз не говоря за министъра, той е тук, не бива да се говори за хора, които присъстват, но ако ние не преодолеем тия разбирания, които са от 50–60 години, ние ще продължаваме да готвим най-скъпите кадри в света. Няма друга държава, която да готви такива скъпи кадри. Преди известно време дойдоха група ботевградски учители, участвали в нашите борби, дойдоха и загрижено казаха: другарю Живков, идваме да те предупредим, не заангажирай своето име с преустройството на професионалното образование, защото викат, това ще удари по чувствата и разбиранията на огромната част от нашите учители. Вижте какви разбирания? Те искрено говориха и допълниха: нека друг излезе по този въпрос, ти, казват, се въздържай да говориш по тях. Но, другари, ще говорим всички, трябва да говорим. Трябва да се разберем по тези въпроси, защо ние готвим най-скъпи кадри сега. Защото един работник го готвим 5 години след като завърши прогимназия – осми клас. Готвим го в техникума за обикновен работник. Никъде в света няма и не може да има такива неща. Ние трябва много сериозно тук да се преустроим. Ние трябва да си направим сметка колко висшисти са ни нужни. Предложението, което записахме и взехме на пленум на ЦК във връзка със създаването на кадри, в основата си е правилно. Ние отчетохме, че през периода на култа към личността неправилно се даде оценка, че ние сме задоволили нашата страна с кадри, в това число и с висшисти специалисти и сега задачата е да ги ограничим. Това беше неправилна постъпка, ние загубихме време. Това, че ние ревизираме тая постановка, заехме се със създаването на специалисти за отделните отрасли – това е правилно. Но, другари, в цялата тази постановка има голяма гигантомания и нереалност. Аз твърдя това. Ние сме дали по-голямо темпо за подготовката на висшисти за различните отрасли, отколкото на нас са необходими, научно не са обосновани. Трябва още един път да направим корекция, трябва да отидем и по-нататък. Тази година направихме корекция. Вчера с др. Пръмов се срещнахме и говорихме по подготовката на кадри в селското стопанство. Какво се получава? Др. Пръмов не можа да ме убеди. Той каза, че ще се подготви и ще ме убеди. У нас има два института за подготовка на агрономи – единият в София, другият в Пловдив. Сега се предлага да се създаде институт за агрономи в Русе. По този повод стана срещата. В София се обучават 500 редовни студенти, в Пловдив – също около 500 редовни студенти. В София се обучават около 300–400 задочници и в Пловдив също около 300–400 задочници. Предлага се и в Русе да се обучават толкова студенти. Но,

другари, да си направим сметката. Ние имаме 1030 кооперативни стопанства и около 100 и няколко ДЗС. Колко агрономи на нас са необходими да обслужват тия стопанства и до коя година можем да решим въпроса. Иначе какво се получава. Като махнем брака, ежегодно излизат около 1000–1300 – 300 души брак да сложим – агрономи. Това е голяма бройка. Обикновено ние слагаме 10–15%, да го сложим 20% брак. На нас са ни необходими за едно ТКЗС – 5–6 души агрономи. Но ако ще вършат работата зоотехникът или средният селскостопански специалист, защо ще го учим още 5 години след като завърши гимназия и техникум. Ето един въпрос. Второ, колко специалисти със средно образование на нас ни са необходими. Също научно обосновано да направим сметка. И останалото да мине на масови школи за подготовка на кооператорите и работниците в ДЗС, като почнем от 2, 3 и 5-месечни школи, без откъсване от производството, и свършим с 2-годишни, максимум 3-годишни курсове. Така да се изграждат агрономите, без да хвърляме средства и да оскъпяваме нашия живот, ето това не се разбира. Това е единият въпрос.

Вторият въпрос се отнася за подготовката на специалисти в останалите отрасли. Ние знаем, че на един инженер са му необходими 5 средни техници. Аз ги слагам 1:5, както е в капиталистическите страни. Ние нямаме основание да ревизираме това положение. На един среден техник примерно се падат 5 работници, отношението е 1:5. Ако ние направим сметка, ще видим, че ние сме отишли на голямо темпо в подготовката на инженери в перспектива. Аз говоря за перспективите до 1980 г. Какво трябва да направим? – И тук са нужни научнообосновани предложения. Тези, които са го писали тогава, макар и да присъстват тук, не са се задълбочили. И отново трябва да преразгледаме целия въпрос и след като намерим колко инженери са ни необходими, останалото трябва да отиде да се готви в заводите, в професионалните училища. Нищо повече. Постановката, която ние дадохме, е правилна – да се даде възможност на тази младеж задочно да следва, да стават инженери, да стават философи, ако имат способности, там трябва да отидат. Така стои въпросът. И трябва професионалните училища да отидат в заводите – тези, които готвят кадрите, а методичното ръководство да се поеме от министерството. Иначе другари, другото е да губим време. Стига с тези безплодни дискусии, защото действително повече не може така.

Така стои този въпрос, другари. Ние трябва още един път спокойно да го видим и да го решим така, както беше записано. Вие си спомняте, че на конгреса на учителите така беше поставен проблемът, беше съгласуван, но след това при разработката пак работата се изплъзва.

Искам да мина на последната бележка, другари. У мене има една идея от няколко години. Тук аз трябва да кажа, че тази идея не е моя идея, това е идея фактически на др. Димитров. Като вземем предвид какво представлява Народна република България, тя е малка страна, в икономическо отношение изостанала в сравнение с другите страни, като вземем предвид връзките на нашата партия с Болшевишката партия, как са се развивали в постоянна близост с Болшевишката партия, ръка за ръка, рамо до рамо с КПСС при всички условия, дружбата, която се е създала между двете партии и страни – няма такава дружба и сътрудничество между комунистическите партии, верността на българския народ и между двете партии; като вземем исторически сложилата се дружба на нашите народи на основата на това, че руският народ ни освободи на два пъти, на това, че цялото наше развитие, борбата за национално

освобождение, борбата против фашизма, всичко прогресивно в НРБ е свързано с руския, със съветския народ, че се е сложила такава велика дружба между нашите народи, очевидно назрял е въпросът, ние го обсъждахме в Политбюро, възражения няма и аз искам да занимаем пленума сега: да се обърнем с едно писмо към Централния комитет на Комунистическата партия на Съветския съюз и към правителството на СССР, в което да поставим въпроса, да аргументираме необходимостта от създаването на по-тясна връзка между съветската и нашата икономика – в перспектива с нейното сливане. И по-нататък политическо сливане (ръкопляскания). Румънските другари, както и китайските другари говорят да се уважава суверенитетът. Суверенитета народът го разбира да има за ядене, да живее. Ето това е суверенитетът – щастие и благоденствие на народа. Ние работим за народа, а не за формата. А щастие и благоденствие как ние ще ги създадем. Другари, за нас това е огромно нещо. Най-напред ще се създаде планов орган – сектор за планиране на икономиката на Народна република България с оглед коопериране и специализация със Съветския съюз преди всичко. Ние няма да откажем и коопериране с другите страни. Неслучайно ние сме взели решение 50–60% да се кооперираме със Съветския съюз. Ако това не става, цялата наша постановка за машиностроенето предварително е обречена на забавяне още дълги години. Очевидно това ще бъде първата форма. След това постепенно ще се отива по-нататък. Това няма да стане из един път, а постепенно. Ще има възможност в нашата страна да създадем заводи на съвременно техническо равнище за масово производство. Аз смятам, че на този етап това е в интерес на Съветския съюз. Защото и без това трябва да ни подпомага и сега ни подпомага. Ние вършим това коопериране с трудности и пречки. Така че в интерес на нашата страна ние сме принудени да отидем на специализиране и коопериране. В края на краищата плащането на сметките ще бъде по-леко и за Съветския съюз от гледна точка на разноските. Аз засягам практически въпроса. Аз смятам, че Съветският съюз ще се убеди, че и за него е по-изгодно, вместо ние да се мъчим и да търсим по-изгоден режим, той да ни включи в своите сметки. Това ще бъде по-евтино, отколкото сега. Аз в разговор с др. Хрушчов се опитах да докажа тази работа, понеже той е човек делови и практичен. Това има значение и за мене е много важно. Аз трябва да кажа, че когато ходихме, този въпрос сме го поставили. Но, разбира се, бяха поставени на срещата и други въпроси. Той бе поставен на срещата, в която участваха и другарите Борис Велчев и Станко Тодоров. Преди да поставим въпроса в СИВ, най-напред го поставихме другарски пред съветските другари и след това на обеди, който бе даден от президиума на Централния комитет, го поставихме пред всички членове на Президиума. Макар и в шеговита форма, др. Хрушчов каза: вие искате България да дойде при нас, защото сега имате по 30 кг месо на глава от населението, а ние имаме 45 кг, и ще дойдете при нас да ядете по 45 кг. Така че този въпрос сме го поставяли, макар и под формата на шега, и аз така разбрах, че съветските другари не са далеч от една такава идея за пя-тисно сътрудничество. Това е напълно закономерно, то ще отговаря и на интернационализма на нашата партия, така както той се е сложил, така както ние го разбираме. Интернационализмът ще има огромно значение.

Две думи и за състоялото се съвещание на Консултативния комитет на страните – участнички във Варшавския договор. На това съвещание се изслуша доклад на главнокомандващите въоръжените сили на страните – членки на Варшавския договор маршал Гречко. Той информира какво е сега

въоръжението, каква е дейността на империалистическите армии, на армиите на НАТО, каква е нашата въоръженост, нашата подготовка и какво трябва да се направи в бъдеще допълнително. Каква беше оценката? Маршал Гречко изтъкна, че ние имаме надмощие в съотношението на силите и в отбраната, и в подготовката на въоръжените сили. Това съотношение на силите в наша полза трябва да продължим да го разширяваме и в никой случай да не допуснем те да ни изпреварят. Това съвещание на Консултативния комитет набеляза допълнителни мерки за отбраната на нашите страни, на всички страни-членки, в това число и на нашата армия. Това са въпроси, които не могат да се докладват, даже и на Централния комитет на партията, не е необходимо, сами разбирате това. Но аз искам да взема принципиалната страна на въпроса.

Нас китайците ни обвиняват, че ние водим съглашателска линия и политика с американския империализъм и въобще с империализма. А колко са далеч от действителността. Лесно е да се издигат фрази. Да вземем какво е положението с въоръжеността на нашата армия и какво е положението с Китай. Ние можем да кажем, че сега имаме съкрушително превъзходство на направление – балканско и средиземноморско. Ние знаем за шестия американски флот, който тук е главната опасност, знаем и за двете американски подводници, които са в Средиземно море. Ние следим ежедневно, ежечасно къде се движат, какво правят, знаем каква е въоръжеността им и вземаме мерки да бъдат обезвредени. Но затова ние разполагаме със съответни материални, военни сили, с реална военна сила, която в техническо и във всяко отношение е по-висока в сравнение с противниковата. Същото е на централния и на северния фронт. Какво е положението обаче към подстъпите на Далечния изток. Ние там нямаме нищо. Китайците вдигат пара, обаче те нямат армия, която да противопоставят на американската армия, на Седмия американски флот. Защо. Ако американците ударят, ще ги разпилеят, няма да остане нищо, независимо от тяхната революционна фразеология. Разбира се, американците знаят, че ако ударят там, ще ги настъпят на мазола на друго място. Това знаят и китайците. Затуй сега вдигат пара с революционна фразеология. Това положение е по вина на китайските другари. Има сключен договор за приятелство, сътрудничество и взаимна помощ, какъвто е случаят с всички страни. С тях се сключи малко по-късно, в който се предвижда и военната отбрана. Обаче нито един пункт от този договор китайците не се съгласиха да изпълнят. Там имаше такъв пункт и то много важен – да се създаде съвременен военен флот. Те и по този въпрос нищо не направиха под предлог, че Съветският съюз искал да се вмесва в техните вътрешни работи, отказаха и нямат никакъв флот. А в договора е записано, че трябва да се създаде подводен флот. Те не се съгласиха дори и радиостанции да поставят на тяхната територия. Без такива станции не могат да се създадат подводници. Следователно подводен флот нямат. Беше записано да се създадат бази за взаимодействия на въздушния флот, Китай да предостави бази за пребазиране на съветската авиация на тяхна територия. Отказаха да дадат такива бази на съветската авиация. Те имат само класическо оръжие и това, което Съветският съюз им предостави в ракети; земя–земя, земя–въздух и тактически ракети.

Ето, другари, какво представляват подстъпите в Далечния изток. Те не са гарантирани. Разбира се, като дойдат по-навътре, тогава вече е свършено друго положението. Аз говоря за Китай. Следователно ние водим преговори,

обаче ние държим барута сух и нови средства хвърляме за увеличаване на отбранителната мощ на нашите страни. Иначе не може и това е правилно.

Това е, другари, по тази точка. Има ли някои други съображения? Ако няма, да приключим.

Предлагаме Централният комитет да утвърди следното решение:

Централният комитет да утвърди за сведение информацията на др. Станко Тодоров и да възложи на Политбюро да проведе необходимите мероприятия за решаване на стоящите въпроси, свързани с решенията на тазгодишната сесия на СИВ и по-специално по въпросите на машиностроенето.

Има ли други предложения. – Няма.

Преди да минем към втора точка от дневния ред, давам 20 минути почивка.”

х х

х

В следващия ден и половина, следвайки другите две точки от дневния си ред, пленумът се занимава с доста разнообразни неща - от опустошителна критика на „китайския ревизионизъм” до задачата „всеки кооператор - комунист, сдружен земеделец и комсомолец” да отглеждат за държавата „по едно угоено прасе”.

Пленумът (общ обем на стенограмата му е 214 листа) приключва с една разгромна за ККП „Декларация” от 15 листа, естествено, изцяло в подкрепа на позицията на КПСС „и лично на др. Хрушчов”. В нея логично няма и дума за „идеята” на Живков за „сближаването” на България със СССР.

2. СТЕНОГРАФСКИ ПРОТОКОЛ ОТ ПЛЕНУМА НА ЦК НА БКП ОТ 4 ДЕКЕМВРИ 1963 Г. (пълен текст)

Между началото на август и края на ноември 1963 г. е в ход подготовката на пленума от 4 декември с.г. Именно той е известен сред обществото като „първия пленум на националното предателство”³⁴, поради което публикуваме и пълния текст от стенографския протокол.³⁵

Доколкото обаче съставителят е предпазлив в използването на политически квалификации, той би предложил едно друго определение – „пленумът на триумфа на Т. Живков в установяването на еднолична власт в партията и държавата”.

Пътят към този личен триумф не е нито кратък, нито равен, но в замяна на това е вече известен. В смисъл, че е почти буквално повторение на този, който извървява Н.С. Хрущов от смъртта на Сталин през 1953 г. до свалянето му от всички постове през 1964 г.

Схемата включва няколко стъпки: а) „временни” коалиции с част от бившите приближени на предишния диктатор с цел поетапното отстраняване на основните конкуренти; б) овладяване на партийната администрация в борбата ѝ за надмощие над държавната администрация; в) съсредоточаване на партийната и държавната власт в ръцете на победителя и г) отстраняване и на бившите „временни съюзници” и установяване на едноличен режим.

Точно тази схема следва и Живков през 1954 – 1962 г., когато става, освен първи секретар на ЦК на БКП, и министър-председател на страната. „Външните” разлики със ставащото по същото време в СССР са две - че в България „предишният” (В. Червенков) е жив и елиминирането му трае с години и че, за разлика от Хрущов, Живков успява да оцелее на власт почти три десетилетия.

Много по-важна обаче е една трета разлика. България е малка и силно зависима от „външния фактор” държава – икономически, политически, военно и т.н. С други думи, онзи, който иска да оцелее (и да успее) и като дълголетен управник, трябва да си гарантира стабилни и вътрешна, и външна подкрепа.

Точно така постъпва и Живков с пленума от 4 декември 1963 година. От една страна, той си осигурява една своеобразна „клетва за вярност” на целия „обновен” (в смисъл прочистен от евентуални опоненти или конкуренти) състав на ЦК на БКП (по онова време той брои 101 души, а с кандидат-членовете – общо 175) чрез единодушната подкрепа на идеята му за „сближаването” със СССР. От друга страна, на свой ред той отива в Москва със собствена „клетва за вярност” (при това – втора след „антикитайската” от юли с.г.), която му гарантира еднолично управленско многолетие.

³⁴ Вж. например разпалената дискусия „за” и „против” тази дефиниция между Ст. Цанев и колеги-историци, която се разгоря на страниците на в. „Труд” през октомври-ноември 2010 година.

³⁵ В интерес на историческата истина, той вече е известен поне на част от публиката чрез “1963 - отричането от България. Стенограма от Пленума на ЦК на БКП от 4. XII. 1963 г. за присъединяването на България към Съветския съюз”, изд. Огледало, 1994, а в интернет може да се намери както във вече споменатия сайт на ГУА, така и на <http://desebg.com/>.

Стенографският протокол се състои от 133 машинописни листа, а заедно с приложените решение на пленума (в два екземпляра) и писмо до ЦК на КПСС – от общо 144 машинописни листа.

СТЕНОГРАФСКИ ПРОТОКОЛ

на заседанието на пленума на Централния комитет на БКП за по-нататъшното най-тясно сближение и в перспектива за сливане на Народна република България със Съветския съюз, състояло се на 4.XII.1963 год.

ПРЕДС. МИТКО ГРИГОРОВ: Другари, откривам заседанието на пленума на ЦК на партията. За дневен ред се предлага една единствена точка:

Обсъждане на въпроса за по-нататъшното най-тясно сближаване и в перспектива за сливане на Народна република България със Съветския съюз.

Доклад ще направи др. Тодор Живков.

Друго предложение има ли? – Няма.

Който е съгласен с така предложения дневен ред, моля да гласува!
Приема се.

Има думата др. Тодор Живков.

ТОДОР ЖИВКОВ: Другари,

Политбюро внася за обсъждане в пленума на Централния комитет на партията въпроса за по-нататъшното свързване и най-тясно всестранно сближение, а след това, в перспектива и за обединение на Народна република България със Съветския съюз.

Както знаете, този въпрос беше вече поставен на един от последните пленуми на ЦК, а след това той беше обсъждан и в Политбюро. Необходимо е на настоящия пленум всестранно да бъдат разгледани всички по-важни аспекти на този въпрос и да бъдат набелязани главните предложения, които Централният комитет на Българската комунистическа партия би следвало да направи пред Централния комитет на Комунистическата партия на Съветския съюз.

Не може да има никакво съмнение, че въпросът за най-тясното сближение, а след това и за сливане на Народна република България със Съветския съюз е извънредно важен въпрос. За България и българския народ това е акт с историческо значение, който ще постави началото на нова глава в българската история, ще открие нов етап в развитието на страната по пътя на социализма и комунизма.

Какво налага сега да се постави и обсъди този въпрос, да се вземе курс на най-тясно сближение на България със Съветския съюз?

Поставянето и решаването на този въпрос се налага от обективното историческо развитие на нашата страна, от перспективите на строителството на социализма и комунизма у нас, от бъдещето на народа. Сегашният етап от развитието на световната социалистическа система и социалистическото строителство в България с най-голяма необходимост налагат нашата страна решително и смело да тръгне по този път.

Необходимо е още в началото да се подчертае, че сега става дума не просто за подобряване и разширяване на взаимното ни сътрудничество със Съветския съюз, което от година на година все повече укрепва и се развива. Тук става дума за нещо качествено ново, за преминаване към нов етап в нашите взаимоотношения със съветската страна. От подобряване и разширяване на помощта и взаимното сътрудничество сега трябва да се премине към най-тясно свързване на нашата икономика с икономиката на Съветския съюз, към най-тясно сближение и в бъдеще към сливане на Народна република България със Съюза на съветските социалистически републики.

Също така още в самото начало трябва да изясним и една друга страна на въпроса, който обсъждаме. Очевидно е, че най-тясното сближение и сливане на България със Съветския съюз не може да стане изведнъж, че това ще бъде процес, който ще се осъществи на етапи. Първата и най-важна непосредствена задача е да се постигне най-тясно свързване на нашата икономика с икономиката на съветската страна.

Защо тогава е необходимо още сега да се изяснява и решава и въпросът за сливането на България със Съветския съюз?

Пълното сливане и обединение на България със Съветския съюз не стои като наша непосредствена задача. В следваната от нас линия за най-тясно сближение, обединението със Съветския съюз това е нашата крайна цел. Но тази задача е необходимо да се постави още сега, за да има пълна яснота в перспективата на нашето развитие. Изясняването на този въпрос ни дава възможност правилно да решаваме непосредствените задачи на сегашния етап от развитието на страната, правилно и уверено да насочваме нашето развитие по пътя на все по-тясното сближение и свързване на нашата икономика с икономиката на Съветския съюз. Опитът показва, че не е възможно да се решават правилно тези задачи, да се осъществяват необходимите мероприятия в тази насока, ако нямаме ясен поглед за нашата крайна цел. От тази крайна цел в най-голяма степен се определят характерът и размерът на тези мероприятия, основните направления и темпове на работата за пълното наше сближение и свързване със съветската страна.

Ние сме дълбоко убедени, че курсът на по-нататъшно най-тясно сближение и свързване на нашата страна със Съветския съюз е единствено правилният път за развитието на Народна република България, за пълното изграждане на социализма и комунизма у нас, че друг път за това няма.

Какви са съображенията на Политбюро за това?

В Народна република България социализмът победи напълно и окончателно. През следващата година ние ще честваме 20-годишнината на социалистическата революция в България. Равносметката на 20-годишния период показва, че изминатият досега път бе изпълнен с много трудности и пречки, но това бе път на велики завоевания и победи, на утвърждаването на новия живот в нашата страна.

В непримирима и последователна борба против реакционната българска буржоазия и нейните империалистически защитници нашата работническа класа в съюз с трудещите се селяни ликвидира капиталистическата частна собственост и утвърди господството на социалистическите производствени отношения във всички области на народното стопанство. Под нейно

ръководство бе осъществена социалистическата индустриализация на страната и социалистическото преустройство на българското село. Извършена бе дълбока социалистическа културна революция. В резултат на тези радикални социално-икономически преобразования коренно се измени и класовата структура на нашето общество. Бяха унищожени експлоататорските класи у нас. Българският пролетариат се превърна в господстваща работническа класа, а трудещите се селяни – в нова класа, класа на селяните-кооператори. Основно измени своя облик и българската интелигенция, която сега е социалистическа народна интелигенция.

Какви са главните икономически резултати от победата на социализма в Народна република България?

През годините на народната власт най-големият успех в икономическото развитие на страната е нейната социалистическа индустриализация.

Съотношението между общата промишлена продукция и продукцията на селското стопанство през 1939 година беше около 1 към 3 в полза на селското стопанство. През 1962 година то се измени на 3 към 1 в полза на промишлеността. Както е известно, общият обем на промишлената продукция през 1962 година надхвърли 15 пъти предвоенното производство, а относителното тегло на заетите в промишлеността нарасна от 6.25 на сто на близо 24 на сто от цялото активно население. В резултат на провеждания курс на преимуществено развитие на тежката промишленост съотношението между производството на средства за производство и на предмети за потребление се измени от 22.6 към 77.4 в полза на група „Б” през 1939 година, на 50.7 към 49.3 в полза на група „А” и то при едновременното увеличение на производството на група „Б” повече от 10 пъти.

У нас бяха изградени такива крупни промишлени предприятия, като Металургическия завод „Ленин”, Химкомбината в Димитровград, содовия завод „Карл Маркс”, нови заводи за цимент и др. В пълен ход е строителството на такива гиганти на нашата тежка промишленост, като енергийния комплекс „Марица-изток”, Металургическия комбинат „Кремиковци”, Нефтопреработвателния завод край Бургас, Химкомбината в Стара Загора и др., които ще бъдат стълбове на материално-техническата база не само на сегашното социалистическо общество, но и на материално-техническата база на комунизма у нас.

Най-ярък израз на дълбокия революционен подем през изминалите 19 години след 9 септември 1944 година ни дава сравнението на продукцията на някои основни отрасли на промишлеността, тогава и сега.

Нашата страна ще произведе тази година над 27 пъти повече електроенергия и топлоенергия, отколкото през 1939 година. Производството на каменни въглища ще надхвърли 22 милиона тона срещу 2 милиона тона през 1939 година. През 1962 година ние произведохме 37 пъти повече строителни материали, отколкото през 1939 година, 47 пъти повече химически произведения, 68 пъти нарасна производството на стъкларската и порцелано-фаянсовата промишленост. Преди 9 септември 1944 година ние няхаме собствена черна и цветна металургия, няхаме свое машиностроене. Сега вече напълно задоволяваме нашите нужди от цветни метали, а в скоро време постепенно ще започнем да осигуряваме производството и на необходимите ни черни метали. Това дава възможност да произвеждаме огромно число машини

от най-различен вид, като се започне от автомобилни акумулатори и се свърши с големи морски плавателни съдове.

Решенията на Априлския пленум на ЦК на БКП и на последвалите го Седми и Осми партийен конгрес се превърнаха в мощен ускорител на нашето обществено-икономическо развитие.

Само за 7 години след Априлския пленум (1957–1963 година) производството на електроенергия нарасна от 2 милиарда и 400 милиона киловатчаса на около 7 милиарда киловатчаса, т.е. увеличило се е с около 5 милиарда киловатчаса, или средно годишно с около 800 милиона киловатчаса, докато увеличението през седемте години, предшестващи Априлския пленум (1949–1956 година), е по-малко от 2 милиарда киловатчаса, или около 230 милиона киловатчаса средногодишно. Такъв още по-голям прираст на продукцията бе постигнат след Априлския пленум и в другите основни отрасли на промишлеността. През 1956 година ние произвеждахме само 4,600 тона черна мед, 6000 тона олово и 5,800 тона цинк, а през 1963 година вече произвеждаме около 20,000 тона електролитна мед, 52,000 тона олово, над 55 хиляди тона цинк. През 1956 година произвеждахме около 1,300 мотора с вътрешно горене, 123 хиляди електромотора, 92 хиляди радиоприемника. През 1963 година ще произведем около 21 хиляди мотора с вътрешно горене, около 4 милиона и 500 хиляди електромотора, 5,500 силови трансформатора, 9 хиляди електрокара, 20 хиляди електротелфера, 218 хиляди радиоприемника, над 32 хиляди телевизора и др.

В областта на селското стопанство трябваше да преодолеем много сериозни трудности, както във връзка с неговото коопериране и уедряване, така и във връзка с преодоляването на неговата изостаналост. Предстои да решаваме още важни проблеми, за да издигнем продуктивността и рентабилността на селското стопанство, но то и сега стои на здрави социалистически основи и неговата продукция непрекъснато расте. През 1962 година са произведени над 520 хиляди тона месо (живо тегло) срещу по-малко от 320 хиляди тона през 1939 година, близо 1 милиард и 100 милиона литра мляко срещу около 670 милиона литра през 1939 година; близо 23 хиляди тона вълна срещу по-малко от 13 хиляди тона; над 1 милиард и 300 милиона броя яйца срещу около 744 милиона през 1939 година и т.н. Чувствително се увеличи и производството на основните фуражни и технически култури. Производството на царевица – от 922 хиляди тона нарасна на 1 милион и 600 хиляди тона, на ориенталски тютюн – от 33 хиляди тона на 98 хиляди тона и пр. Макар и не с такива темпове увеличи се и производството на хлябно зърно. Производството на пшеница нарасна от 1 милион и 800 хиляди тона на близо 2 милиона и 100 хиляди тона. За успехи в областта на селското стопанство говори и чувствителното и трайно увеличение на добивите на редица основни култури и на продуктивността на селскостопанските животни.

По-благоприятната структура и общият подем на нашата икономика чувствително измениха и характера на външната търговия. Докато през 1939 година делът на промишлените стоки от неселскостопански произход в нашия износ е бил само около 3% и на непреработените селскостопански произведения – около 35%, то през 1962 година относителният дял на неселскостопанските промишлени стоки в износа се увеличи на 36%, а на непреработените селскостопански стоки се намали на 12%. През 1963 година

участието само на машиностроенето в промишлената продукция за износ надхвърли 23%, а през 1964 година се предвижда да достигне 30%.

В резултат на тези успехи и на растежа на производителните сили бързо нарасна националният доход и през 1962 година надхвърли повече от 3 пъти равнището от 1939 година. Особено бързо, с около 9.5% средногодишно, нарасна националният доход след Априлския пленум на ЦК срещу 6.4% през периода 1952–1957 година. Това бързо увеличение на националния доход позволи да се повишава непрекъснато и фондът за потребление. През 10-годишния период (1952–1962 година) фондът за потребление се увеличи повече от 2 пъти, а реалните доходи на трудещите се почти се удвоиха.

Мероприятията, проведени от партията след Априлския пленум на ЦК, дадоха най-чувствително отражение върху жизненото равнище на народа. Средната годишна работна заплата на работниците и служащите нарасна от 778 лева през 1956 година на 1051 лева през 1963 година. Обществените фондове за потребление бяха увеличени от 362 милиона лева през 1956 година на близо 1 милиард лева през 1963 година.

Такива са накратко резултатите от икономическото развитие на нашата страна от 1944 година насам. Те показват, че опирайки се на огромната и братска помощ на великия Съветски съюз, ние успяхме в основни линии да осъществим завета на Георги Димитров – да постигнем за 15–20 години онова, което други народи при други условия са постигнали за цяло столетие. Макар че все още не сме решили цялостно редица големи икономически проблеми, каквито са проблемите за суровината, за електроенергията, за зърното и животинските продукти и изпитваме поради това сериозни трудности и в изпълнението на производствената програма, и в снабдяването на населението, нашата страна ежегодно крачи с висок темп напред. Това е факт, който не са в състояние да отрекат никакви черногледци и ругатели на партийната политика. Кое то сме постигнали, то е побито здраво в нашата земя, нека народът съди за него.

Нас, ЦК на партията и Министерския съвет, сега ни вълнува и трябва да ни вълнува друга грижа – перспективата за развитието на Народна република България в близкото и по-далечно бъдеще, ще осигурим ли ние условия за реализиране на директивите за развитието на страната през следващите две десетилетия като високоразвита индустриална и селскостопанска страна, за да навлезем в ерата на комунистическо строителство, ще оправдаем ли доверието на народа, както досега, или не?

Задачата съвсем не е проста. Директивите, както е известно, предвиждат общият обем на промишлената продукция да се увеличи през 1980 година 6 и половина – 7 пъти в сравнение с 1960 година, общият обем на селскостопанската продукция да се увеличи два и половина пъти, на химическата промишленост – 25 пъти, на машиностроенето – 16–17 пъти, производството на електроенергия да достигне 50–55 милиарда киловатчаса, а националният доход да порасне 4 и половина – 5 пъти. Цифрите са прости и ясни, но зад тях се крие планина от проблеми, които, ако не бъдат решени, нищо няма да се получи.

Сега, когато започваме работа за практическото изпълнение на задачите, поставени в директивите, ние непосредствено опираме до решаването на проблемите на взаимното сътрудничество между социалистическите страни,

особено на тези от СИВ, за специализацията и кооперирането на тяхното производство, за единното планиране и пр. Абсурдно е да се мисли за бързо развитие на нашето машиностроене, енергетика, химия, селско стопанство, ако предварително не решим въпросите за пазара на тази продукция, за суровинните ѝ източници, за тяхната рентабилност в рамките на социалистическата общност и т.н.

Ето кое сега става за нас като партийно и държавно ръководство най-голяма грижа, задача номер едно.

Как да се решат всички тези проблеми, как да се създадат условия за осъществяване на директивите за развитието на нашата страна през следващите две десетилетия?

Политбюро смята, че и занапред Народна република България трябва активно да участва в Съвета за икономическа взаимопомощ и да съдейства за по-нататъшното коопериране и сближаване на националните икономики на социалистическите страни в СИВ, за разгръщане на всестранното сътрудничество между тях. Политбюро дава положителна оценка на досегашната дейност на СИВ, на постигнатите успехи и преценява, че тепърва общността на социалистическите страни, членки на СИВ, ще постигне още по-големи успехи, ще покаже своите преимущества. Трудностите, които сега съществуват в работата на СИВ, не са в състояние да изменят тази наша оценка. Тези трудности ще бъдат постепенно преодоляни. Това показва недълголетната история на този международен социалистически стопански орган.

От своето създаване досега световната социалистическа система измина няколко етапа на развитие.

Първоначално социалистическите страни се обединяваха главно за защита на своите завоевания от империалистическа агресия. По своята същност това обединение носеше предимно военно-политически характер. На този етап икономическите връзки между социалистическите страни се осъществяваха на двустранна основа. По това време световният социалистически пазар едва се зараждаше.

С победата и укрепването на социалистическия строй в страните с народна демокрация се премина към нов етап на развитие, към многостранното икономическо сътрудничество между социалистическите държави. За тази цел бе създаден и Съветът за икономическа взаимопомощ, който извърши огромна работа за проучване и осъществяване на възможностите и формите за най-ефективно икономическо сътрудничество между влизащите в него страни. На този етап главната задача на Съвета за икономическа взаимопомощ се състоеше в координирането на търговията между социалистическите страни.

По-късно обаче бурното развитие на световната социалистическа система надживя и този етап на икономическо сътрудничество. Стана необходимо да се премине към нови форми в икономическите взаимоотношения на социалистическите страни. Тези нови форми сега се изразяват в засилването на международното социалистическо разделение на труда, в координирането на народностопанските планове, в кооперирането и специализирането на производството.

Какво наложи да се премине към този нов етап на развитие в световната социалистическа система?

Най-общият отговор на този въпрос е: да се използват по-добре преимуществата на световната социалистическа система, да се осигури правилното и по-бързо икономическо развитие на всяка социалистическа страна.

Като се кооперира развитието на икономиката на социалистическите страни, формите на икономическо сътрудничество се привеждат в съответствие с равнището на нарасналите производителни сили, откриват се широки простори за тяхното по-нататъшно разрастване. Само по пътя правилното международно социалистическо разделение на труда, на кооперирането и специализирането на производството може да се осигури плановото развитие на цялата световна социалистическа система. Само в рамките на по-голяма икономическа общност може да се осигури крупно серийно производство, което да стои на сегашното световно научно-техническо равнище; да се създават най-благоприятни условия за социалистическата индустриализация на всяка страна и в последна сметка да се спечели икономическото съревнование с капиталистическата система. В този смисъл международното социалистическо разделение на труда, кооперирането и специализацията на производството играят важна роля за успешното развитие на световния революционен процес, за увеличаване на голямата привлекателна сила на социализма в света.

Следователно ние сме решително против известната „теория“ на китайските ръководители за „опора на собствените сили“, против всякакви опити да се разбива сътрудничеството и взаимопомощта между социалистическите страни. Да се затваряме днес само в националните граници, да разчитаме само на собствените си сили, това би означавало да задържаме своето икономическо и техническо равнище, да слагаме спирачки в икономическото съревнование на световната социалистическа система с капитализма.

По пътя на международното социалистическо разделение на труда, на кооперирането и специализирането на производството вече са постигнати важни успехи. Най-сериозен тласък на този процес даде Московското съвещание на първите секретари на централните комитети на комунистическите партии и ръководителите на правителствата на страните-членки на СИВ, което се състоя през юни 1962 г. Това съвещание отбелязва, че е необходим решителен прелом в развитието на икономическите взаимоотношения между социалистическите страни. То укрепи и издигна ролята на СИВ като важен орган в развитието на международното икономическо сътрудничество.

В какво състояние се намира сега международното социалистическо разделение на труда, кооперирането и специализацията на производството.

Трябва да се подчертае, че в това отношение вече е сложено добро начало. Както е известно, бяха съгласувани някои важни показатели в плановете за развитието на страните-членки на СИВ до 1965 година. Голяма работа беше извършена за съгласуването на перспективните плановете за развитието на страните до 1980 година. Бяха решени някои важни въпроси при координирането на капиталното строителство, за развитието на топливно-енергетичната и суровинна база, на междудържавната специализация и

коопериране на машиностроителната и химическата промишленост. Определени са някои важни насоки в икономическото развитие на отделните страни.

Съветският съюз и другите страни, влизащи в СИВ, осъществяват вече редица големи мероприятия за съвместното използване на важни суровинни и енергийни ресурси. Сега се изгражда такова крупно съоръжение като нефтопровода „Дружба“, което обединява рафинериите на Съветския съюз, Полша, ГДР, Чехословакия и Унгария. Създава се също така единната електроенергийна система „Мир“, която ще обхване постепенно Съветския съюз, Полша, ГДР, Чехословакия, Унгария, Румъния и България.

Неотдавна в Москва бе учредена и международната социалистическа банка.

Сътрудничеството със Съветския съюз и другите социалистически страни чрез СИВ активно съдейства за укрепването и развитието на нашата икономика.

Както е известно, по силата на взаимната договореност нашата страна се специализира в производството на някои основни видове промишлени изделия като подемно-транспортни машини, машини за хранително-вкусовата промишленост, някои видове трактори и селскостопански машини, металообработващи машини, кораби, изделия на слаботоковата и силнотоковата промишленост и др. В резултат на това производството на електрокари и мотокари ще се увеличи от 3,100 броя през 1960 година на 120 хиляди броя през 1980 година, като 114 хиляди от тях ще бъдат предназначени за износ; на електротелфери – съответно от 4,300 бройки на 400 хиляди бройки, от които 390 хиляди бройки за износ. Такова е положението и с производството на трактори, електродвигатели, акумулатори и пр.

В областта на селското стопанство нашата страна ще продължи да се специализира в развитието на лозарството, овощарството и зеленчукопроизводството, за което има у нас благоприятни климатически и почвени условия, богат опит и традиции.

На последното съвещание на първите секретари на централните комитети на комунистическите партии и ръководители на правителствата на страните-членки на СИВ, което се състоя през лятото на тази година, по наша молба и по предложение на Изпълнителния комитет на Съвета за икономическа взаимопомощ бяха разгледани и приети редица мерки за развитието на нашето машиностроене, за осигуряване на по-добри условия за неговия подем.

Досегашните резултати от сътрудничеството чрез СИВ показват, че пътят на задълбочаването на международното социалистическо разделение на труда, на кооперирането и специализацията на производството е правилен път, че този път оказва огромно благотворно влияние и върху правилното икономическо развитие на България. Изводът е, че ние трябва и занапред твърдо и последователно да вървим по този път.

Но тук неизбежно се поставя въпросът:

Всичко това, което е направено досега и което се предвижда да бъде направено в следващите години, осигурява ли необходимите условия за превръщането на България във високоразвита индустриална и преди всичко

машиностроителна страна? Сегашното състояние и форми на международното социалистическо сътрудничество, както и перспективите за тяхното развитие създават ли необходимите предпоставки за изпълнението на тази историческа задача, от която зависи цялото по-нататъшно развитие на страната?

Трябва съвършено определено и откровено да се каже, че такива условия и предпоставки не се създават.

Кои са причините за това?

Независимо че по пътя на международното социалистическо разделение на труда, на кооперирането и специализацията на производството са постигнати сериозни успехи, направеното е все още крайно недостатъчно. В това отношение нашата социалистическа общност сериозно изостава от нуждите на живота. Това особено неблагоприятно се отразява върху развитието на България, която все още значително изостава от равнището на другите по-напреднали социалистически страни.

Като партия и страна ние сме жизнено заинтересовани час по-скоро да се осъществи пълното международно социалистическо разделение на труда, цялостното коопериране и специализация на производството, да бъде създаден единен планов орган и се пристъпи към единна планиране на икономиката на всички страни-членки на СИВ. Практиката обаче показва, че това не може да стане лесно и бързо. По-нататъшното тясно икономическо сближение на социалистическите страни се натъква на редица сериозни трудности, преодоляването на които изисква време. Някои от тези трудности имат обективен характер, но голяма част от тях са субективни.

Различното икономическо равнище на социалистическите страни-членки на СИВ обуславя и различие в техните интереси по конкретните въпроси на международното социалистическо разделение на труда, по кооперирането и специализацията на производството, по външната търговия и валутните взаимоотношения. На тази основа в Съвета за икономическа взаимопомощ, в практическата работа при обсъждането и решаването на тези въпроси възникват разногласия, проявяват се различни мнения и противоречия. Това е неизбежно. По-нататъшното развитие на социалистическите страни и изравняването на степента на икономическото им развитие все повече ще намалява тези различия, ще се създават по-благоприятни условия за решаването на основните въпроси на международното икономическо сътрудничество.

Тези различия, разбира се, не засягат коренните и принципиални въпроси на световната социалистическа система и нейното развитие, те не произхождат от никакви антагонистически противоречия и затова те ще бъдат разрешавани постепенно върху основата на общите интереси.

Създаването на по-тесни икономически връзки и осъществяването на по-широко международно социалистическо разделение на труда е етап в развитието на световната социалистическа система, който коренно се различава от капиталистическата интеграция и разделение на труда. Наистина в тази област социалистическите страни все още нямат натрупан опит, поради което се допускат редица слабости, недостатъци и грешки. Това също става задръжка в усилията ни да осъществим по-бързо и по-голямо икономическо сближение между социалистическите страни.

И накрая трябва да се каже, че в някои случаи отделни страни-членки на СИВ, изхождайки от конюнктурни и национално-ограничени интереси, не съдействат достатъчно за решаването на някои важни въпроси на международното икономическо сътрудничество. Това безспорно затруднява по-тясното и бързо сближение между икономиките на социалистическите страни.

Независимо от какъв характер са трудностите, които съпътстват икономическото сътрудничество между социалистическите страни, те съществуват и дават своето неблагоприятно отражение върху неговото по-нататъшно развитие. Ние, както вече казах, сме напълно уверени, че тези трудности ще бъдат преодоленни, както са били преодолявани досега, но за това е необходимо време.

При сегашната система и равнище на международното социалистическо разделение на труда не се осигуряват достатъчно условия за бързото развитие на такива важни отрасли на нашето народно стопанство, като добивната промишленост, тежката химия, машиностроенето и др. За тези отрасли е нужно да се осигурят още сега най-широко коопериране и тясна специализация, високо техническо равнище, сигурен пазар и пр. С досегашните методи и форми на работа и сътрудничество на многостранна основа обаче това трудно може да стане. Развитието по многостранна линия се извършва значително по-бавно, отколкото се налага от нуждите на нашата страна. За нас решаването на този въпрос е от жизнен интерес. Ако ние сега не осигурим това развитие, в следващите години ще се окажем в още по-тежко положение.

От друга страна, нашата икономика е в такова състояние, че повечето социалистически страни не проявяват интерес към кооперирането на тези отрасли. Освен това, трудно е за нас да извършваме специализация и коопериране с много страни. Фактите показват, че за страна като България би било най-добре да се кооперира най-тясно със Съветския съюз, който винаги е изхождал от интернационалистически позиции и е проявявал пълно разбиране към нашите нужди, който е могъщ партньор и може да ни оказва значително по-голяма помощ, отколкото която и да е друга страна. А без такава помощ трудно може да се преодолее нашето изоставане и да се развият на съвременно техническо равнище металургията, химическата промишленост, машиностроенето и др.

Такъв е въпросът и с машиностроенето. Още при подготовката на генералната перспектива се предвиждаше значителна част от неговата продукция да бъде предназначена за износ. На първо време се смяташе, че тази част трябва да бъде около 30 процента. По-късно обаче се оказа, че това е недостатъчно и този процент трябва да бъде увеличен на 45. Приблизително такава трябва да бъде относителното тегло на вноса на машини. Това се налага от характера на международното социалистическо разделение на труда с оглед осигуряването на висока икономическа ефективност на машиностроенето. Но при реализацията на тази машиностроителна продукция ние се натъкваме на сериозни трудности.

Такава е сегашната обстановка, такива са и условията, които създава тя за по-нататъшното икономическо развитие на страната.

При тази обстановка естествено е да се запитаме:

Какво трябва да правим по-нататък?

На този въпрос може да се даде само един отговор: Заедно с по-нататъшното активно участие на България в международното социалистическо разделение на труда, в кооперирането и специализацията на производството чрез СИБ, нашата икономика трябва да се свърже още по-тясно с икономиката на Съветския съюз, да се осигури правилното и значително по-бързо икономическо развитие на страната, да се превърне нашата Родина във високоразвита индустриална и машиностроителна страна. Това ще бъде от интерес както за нашата страна, така и за Съветския съюз, за цялата социалистическа общност.

Най-тясното сближение и свързване на Народна република България със Съветския съюз е естественият път на развитие на нашата страна. Този път е обусловен не само от цялото наше историческо минало, той е определен от обективния характер на общественото развитие. Ние и досега сме вървели и вървим по този път. Сега обаче е необходимо това сътрудничество да се издигне на много по-високо стъпало, икономиката на нашата страна най-тясно и непосредствено да се свърже с икономиката на Съветския съюз.

От Девети септември 1944 година досега развитието на нашата страна винаги се е намирало под благотворното влияние на братската и безкористна помощ на Съветския съюз. Тази помощ бе и е едно от най-важните условия за всестранный подем на страната. През първите години на народната власт Съветският съюз ни оказва подкрепа за възстановяването на народното стопанство. При най-близката съветска помощ стана възможно да се разгърне широко социалистическо строителство в България, да се създадат основите на социалистическата индустриализация на страната, да се осъществи социалистическото преустройство на селското стопанство. Само с помощта на Съветския съюз можеше да се осигури за такъв кратък исторически срок пълната и окончателна победа на социализма у нас. Борбата за пълното изграждане на социализма и постепенния преход към комунистическото строителство в нашата Родина пак ще се опира на могъщата съветска страна, на великата братска съветска помощ.

Помощта, която Съветският съюз оказва на България, е всестранна. Тя се е изразявала и изразява в доставката на машини и суровини, в предоставянето ни на кредити при най-изгодни условия, в проектирането и строителството на много промишлени и други предприятия, в подготовката на многобройни кадри и пр., в оказването ни на широко научно-техническо съдействие, в осигуряването на постоянен и изгоден пазар на голяма част от нашите износни стоки. Няма област в нашия живот, в която помощта на Съветския съюз да не е оказала своето благотворно въздействие. Общата сума на кредитите, които Съветският съюз ни е предоставил от Девети септември 1944 година досега, възлиза на 1 милиард и 200 милиона нови рубли. В български пари това представлява почти една четвърт от всички капитални вложения през този период у нас. С помощта на Съветския съюз у нас са построени и сега се строят общо 120 предприятия, които фактически дават индустриалния облик на страната. Най-крупните социалистически строежи у нас са рожба на българо-съветската дружба.

Буквално на всяка крачка и във всяка клетка на нашето общество ние чувстваме силата и влиянието на съветската помощ.

Този характер на взаимоотношенията между Съветския съюз и България, това братско отношение на съветските народи е естествената предпоставка за най-тесното сближение и свързване на нашата страна със Съветския съюз.

При най-тесното сближение и свързване на България със Съветския съюз се създават необходимите условия за решаването на най-важните проблеми на нашата икономика. Това са преди всичко проблемите на развитието на суровинната база на нашата страна, на машиностроенето и селското стопанство.

В развитието на световната социалистическа система все по-голямо значение придобива въпросът за суровините, който е основа за развитието не само на добивната, но и на обработващата промишленост. За такива малки страни като България значението на този въпрос е още по-голямо. Както е известно, нашата страна не разполага с необходимия комплекс от суровинни ресурси и особено от минерални суровини, които играят най-голяма роля за развитието на производителните сили. От друга страна, онова, което имаме, не се отличава с особено добри показатели. Поради липса на други възможности ние сме принудени да разработваме нискокалорични каменни въглища, а също така железни, оловни, цинкови и други руди при бедно метално съдържание, условията за добиване на които при най-важните източници все повече се влошават. При сегашното положение на страната, когато нямаме възможност да осигурим по друг начин тези суровини, дори и при крайно неблагоприятните естествени показатели разработването на нашите местни суровинни ресурси икономически е изгодно за нас. Но положението значително би се променило, ако добивът на суровини се разглежда в рамките на една по-голяма икономическа общност, каквато е Съветският съюз. Тогава ще се окаже напълно възможно за сметка на разработването на по-богати суровинни източници да се задържи по-нататъшното развитие на някои крайно нерентабилни добивни предприятия у нас или да се намали тяхното производство. Освен това по-цялостно ще се реши и въпросът за различните видове и качества метали, необходими за нашето машиностроене.

По този начин решаването на суровинния проблем в нашата страна би било значително улеснено. Като се има предвид, че в добивната промишленост ние сега влагаме най-много средства, това би ни позволило да отделим значителни капитални вложения за други, особено важни области на нашата икономика.

Така стои въпросът и с развитието на обработващата промишленост и преди всичко на машиностроенето у нас. Превръщането на България във високоразвита индустриална и машиностроителна страна е такава крупна задача, която може да бъде разрешена само с помощта на Съветския съюз.

Машиностроенето е основен възлов проблем на нашата икономика. Но засега неговото развитие изостава от нуждите на страната. За да се изгради съвременен машиностроен в нашата страна, трябва да са налице няколко важни условия.

Преди всичко за това е необходимо да се осигури крупно серийно производство. Опитът показва, че за да бъде едно машиностроително предприятие рентабилно, то трябва да произвежда промишлена продукция в голямо количество.

Само при условията на крупното серийно производство може да се осигури и съвременно техническо равнище на машиностроенето. Този въпрос е извънредно важен. В каквата и форма да се изгражда нашето машиностроене, то не би могло да се развива успешно, ако не стои на световното техническо равнище. Нещо повече дори. При сегашното развитие на науката и техниката, при сегашното състояние на международния пазар даже и постигането на световното техническо равнище в областта на машиностроенето е недостатъчно. Сега, когато все по-голямо приложение в производството намира атомната енергия, електрониката, автоматизацията и пр., машиностроенето в нашите страни трябва да върви напред, да изпреварва световното техническо равнище. В бъдеще тези изисквания ще се увеличават още повече.

Крупното серийно производство предполага и необходимия пазар за неговата реализация. Както беше посочено по-горе, с такъв пазар в нашата страна ние не разполагаме, затова голяма част от машиностроителната продукция е предназначена за износ. Този износ не може да се осъществи в капиталистическите страни, но както видяхме, при сегашното международно социалистическо разделение на труда, неговото реализиране не е гарантирано и в рамките на световната социалистическа система.

По-нататък. Крупното серийно производство в областта на машиностроенето изисква най-широко коопериране и тясна специализация в работата. Много често това коопериране обхваща десетки и стотици заводи. Но в мащабите на нашата страна това е невъзможно. Къде са тези десетки и стотици заводи у нас, с които например би могло да се кооперира тракторното производство, производството на автомобили, металорежещи машини и пр.? Такива заводи у нас няма. Поради това ние не можем и да си поставяме по-големи задачи в областта на машиностроенето. Дори и това производство, в което е специализирана нашата страна, от гледна точка на кооперирането и специализацията се осъществява при големи трудности.

Независимо от постигнатите успехи в развитието на международното социалистическо разделение на труда, досега все още не е осъществено истинско производствено коопериране на част от нашите промишлени предприятия с предприятията на другите социалистически страни. Изгледите са, че и в бъдеще това няма скоро да стане.

Но развитието на машиностроенето е свързано и с редица други условия, като осигуряването на необходимите суровини, на висококвалифицирани кадри, широко разгръщане на научноизследователската и конструкторска работа и пр.

От всичко това става съвършено ясно, че ако искаме да превърнем България в машиностроителна страна, ние това не можем да направим не само с нашите собствени сили, но и при сегашното развитие на международното социалистическо разделение на труда. Това може да се осъществи само при най-тясното свързване на нашата икономика с икономиката на Съветския съюз, при най-широкото коопериране и специализация на съветската и нашата промишленост. Само при тези условия може да се осигури крупното серийно производство на нашето машиностроене, да се създаде сигурен пазар за неговата продукция, да се издигне то на съвременно техническо равнище, да се превърне във високорентабилен отрасъл на народното стопанство.

Такива са условията и за развитието на нашето селско стопанство. Както и другите клонове на нашата икономика, то не може да се разглежда само в рамките на нашата страна. Неговото развитие е в най-тясна връзка с развитието на международното социалистическо сътрудничество.

Главното направление в развитието на селското стопанство е интензификацията. Но това направление може да се осъществява по различни начини. Ако изхождаме само от потребностите на страната и населението от селскостопански продукти, то насоката на селското стопанство ще бъде една. Ако се стремим да постигнем икономически оптимална структура на селското стопанство, съобразно климатическите, почвени и други особености на страната, тази насока ще бъде друга. Така например условията в нашата страна са най-благоприятни за развитието на лозарството, овощарството, зеленчукопроизводството и пр. От тези отрасли на селското стопанство ние произвеждаме много повече продукция, отколкото ни е необходима, голяма част от която изнасяме. Това е изгодно за нашето икономическо развитие. В противоположност на тези отрасли условията в нашата страна са неблагоприятни за производството на памук, значителни количества от който сме принудени да внасяме отвън.

Въпросът за характера на развитието на нашето селско стопанство най-правилно може да се разреши пак в рамките на голямата съветска икономическа общност, към която следва да се приближи още повече нашата страна. Това ще ни даде възможност насоката на развитието на селското стопанство у нас да се определя съобразно най-изгодните за тази общност и специално за нашата страна варианти. Най-тясното икономическо сближение със Съветския съюз ще даде и сигурна основа за развитието на ония производства в селското стопанство, за които има най-благоприятни природни и икономически условия в нашата страна. А това, което не се произвежда или не достига у нас, ще ни бъде осигурявано от други краища на съветската страна, където условията за неговото производство са също така най-благоприятни.

По този начин пред селското стопанство в България ще се открият много по-големи възможности за специализация и интензификация, за подобряване на неговата материално-техническа база, за увеличаване на производителността на труда, за получаване на много по-високи добиви и пр.

Най-тясното сближение и свързване на нашата страна със Съветския съюз ще създаде нова благоприятна обстановка за развитието на всички области на живота и всички клонове на народното стопанство у нас. Още сега можем да си представим какво ще означава това за развитието на леката и хранителната промишленост, на транспорта и търговията, на горското стопанство и пр. Но на всички тези въпроси няма възможност да се спираме подробно.

Както разглеждаме проблемите за най-тясното сближение и свързване със Съветския съюз, някои може би ще си помислят, че всичко това трябва да стане за сметка на съветската страна, че Съветският съюз трябва да поеме върху себе си нашата издръжка. Не, такива надежди и мисли са несъвместими с нашите разбирания и намерения. Те нямат нищо общо с действителното положение. Те трябва да бъдат решително отхвърлени.

По-нататъшното сближение на България със Съветския съюз, най-тясното свързване на нашата икономика с икономиката на съветската страна трябва да става на взаимноизгодна основа. Това сближение и свързване ще бъде от граматна полза преди всичко за нашата страна, но то ще бъде полезно и за Съветския съюз, и за цялата наша социалистическа общност.

Другари,

Курсът на партията за най-тясно сближение, а в перспектива и за сливане на Народна република България със Съветския съюз неизбежно поставя не само големи икономически проблеми, но и други изключително важни въпроси, каквито са въпросите за по-нататъшната съдба на българската нация и за суверенитета на българската държава.

Какво следва да се каже по тези въпроси?

Както е известно, нацията е историческа категория, тя е исторически създадена общност от хора, които имат общ език, обща територия, общ икономически живот и обща култура.

Нацията възниква и се развива заедно с възникването и развитието на капитализма. Тя продължава своето развитие и при условията на социализма.

„Нациите – казва Ленин – са неизбежен продукт и неизбежна форма за буржоазната епоха на общественото развитие.” (В. И. Ленин, Съчинения, т. 21, стр. 63).

Марксизмът-ленинизмът даде единствено правилно обяснение на националния въпрос, като посочи, че той е част от общия въпрос за революционната борба на работническата класа, че е най-тясно свързан с главната задача на пролетариата – победата на социалистическата революция, че само в условията на социалистическото общество националният въпрос може да получи своето пълно и правилно разрешение.

Още в „Комунистическия манифест” Маркс и Енгелс писаха: „В същата степен, в която ще бъде премахната експлоатацията на един индивид от друг, ще бъде премахната и експлоатацията на една нация от друга.”

„Заедно с противоположността между класите в нацията ще отпаднат и враждебните отношения между нациите” (Избрани произведения, т. I, стр. 44, Изд. 1950 г.).

Болшевишката линия по националния въпрос, изработена от Ленин, се свежда не само до това на всички нации да се признае правото на самоопределение, включително до държавно отделяне, но и до по-нататъшното сплотяване и сближение на нациите, до тяхното пълно сливане.

„Ние – казва Ленин – искаме свобода на самоопределение, т.е. независимост, т.е. свобода на отделяне на потиснатите нации не защото мечтаем за стопанско раздробяване или за идеала на дребни държави, а, напротив, защото искаме големи държави и сближаване, дори сливане на нациите, но на истински демократическа, истински интернационалистическа база, немислима без свобода на отделяне” (В. И. Ленин, Съч. т. 21, стр. 417).

„Целта на социализма, пише Ленин, е не само да се унищожи раздробеността на човечеството на малки държави и всяко обособяване на

нациите, не само да се сближат нациите, но и да се слоят” (В. И. Ленин, Съч. т. 22, стр. 148).

По-нататък Ленин изтъква, че в условията на демокрацията и социализма на практика все по-слаби и по-редки ще бъдат стремежите за отделяне, а в замяна на това ще се засилват тенденциите за обединяване, „защото изгодите от големите държави са несъмнени и от гледището на икономическия прогрес, и от гледището на интересите на масите” (Том 22, стр. 147).

През 1921 година на Десетия конгрес на КПСС бе приета резолюция по националния въпрос, в която се подчертава, че само доброволният съюз на съветските народи „може да стане преходна форма към онова единство на трудещите се от всички страни в единно световно стопанство, необходимостта от което е все повече и повече належаща”.

Закономерният процес на създаването на единно световно социалистическо стопанство неумолимо изисква най-тясното сближение и обединение на социалистическите държави и нации, той неизбежно води до образуването на единно семейство на народите от социалистическите страни в рамките на една държавна общност.

Велик пример на пълно сплотяване и обединяване в единно социалистическо семейство на многобройни нации и народности е Съветският съюз. Победата на Великата октомврийска социалистическа революция и създаването на Съюза на съветските социалистически републики показва как на практика трябва да се прилага марксистко-ленинското разбиране на националния въпрос, каква трябва да бъде ленинската национална политика. От образуването на СССР досега са се изминали повече от 40 години, но доброволният съюз между съветските народи издържа на всички изпитания и бури. Дружбата между народите на Съветския съюз се превърна във велика движеща сила на съветското общество. Тя е могъщ фактор за осъществяване на гигантските успехи в строителството на социализма и комунизма, за защитата на съветската страна и укрепването на нейната несъкрушима отбранителна мощ, за издигането на нейния международен авторитет и могъщото ѝ въздействие върху историческото развитие на човечеството.

След навлизането на Съветския съюз в разгърнатото строителство на комунизма настъпи нов етап и в развитието на националните отношения в СССР. Този нов етап всеотранно е разработен в Програмата на Комунистическата партия на Съветския съюз, приета от XXII конгрес на КПСС.

Разрешете ми накратко да се спра на основните положения в Програмата на КПСС по този въпрос.

В Програмата на КПСС Преди всичко се подчертава, че в условията на социализма нациите разцъфтяват и укрепва техният суверенитет, че развитието на нациите се осъществява не чрез засилване на националните бариери, националната вражда и егоизъм, както става при капитализма, а чрез тяхното сближаване, братска взаимна помощ и дружба. Основа на този процес са социалистическата собственост върху средствата за производство, общите материални и културни интереси, господството на единната марксистко-ленинска идеология, борбата за осъществяването на общата цел –

построяването на комунизма в Съветския съюз. В съветските републики живеят съвместно и задружно се трудят хора от много националности, границите между съюзните републики все повече загубват своето предишно значение. Необходимо е да се подчертае, че в резултат на новия тип обществени отношения, на взаимната помощ и сътрудничество, на общуването помежду си у съветските хора от разните националности се създадоха общи черти на техния духовен облик и култура.

Новият етап в развитието на националните отношения в СССР се характеризира с по-нататъшното сближаване на нациите и с постигане на пълното им единство. Както се изтъква в Програмата, това се обуславя преди всичко от изграждането на материално-техническата база на комунизма, която води към още по-тясното обединяване на съветските народи. Увеличава се размяната на материални и духовни богатства между тях. Заличаването на границите между класите и развитието на комунистическите обществени отношения засилват социалната еднородност на нациите, допринасят за развитието на техните общи комунистически черти, за по-нататъшното укрепване на взаимното доверие и дружбата помежду им.

Широкият размах на комунистическото строителство и новите големи победи на комунистическата идеология обогатяват социалистическата по съдържание и национална по форма култура на съветските народи. Засилва се идейното единство на нациите и народностите, сближаването на техните култури. Както историческият опит показва, националните форми не закостеняват, а се видоизменят, усъвършенстват се и се сближават помежду си, освобождавайки се от всичко остаряло, противоречащо на новите условия на живота. Развива се общата за всички съветски нации интернационална култура и културната съкровищница на всяка нация все повече се обогатява с творби, придобиващи интернационален характер. По пътя на взаимното обогатяване и сближаване на националните култури, на укрепването и развитието на тяхната интернационална основа ще се формира бъдещата единна общочовешка култура на комунистическото общество.

С победата на комунизма в СССР нациите ще се сближат още повече, още повече ще укрепне тяхната икономическа и идейна общност, по-нататък ще се развият общите комунистически черти на духовния им облик. Но това все още няма да бъде пълното сливане на нациите и премахването на различията помежду тях.

Заличаването на националните различия и особено на езиковите различия е значително по-дълъг процес, отколкото заличаването на класовите раници.

Ленин предупреждаваше, че всяко избързване в развитието на националните отношения, всяко пренебрегване и незачитане на националните различия може да причини голяма вреда на комунистическото строителство.

„Стремейки се неотклонно към единството на нациите, – казва той, – преследвайки безпощадно всичко, което ги разединява, ние трябва да бъде много внимателни, търпеливи към остатъците от националното недоверие” (В. И. Ленин, Съч. т. 30, стр. 291).

Заедно с това Ленин изтъкваше, че също така е вредно всякакво забавяне по отношение на това развитие, всякакво раздуване на националните

особености, поддържането и засилването на националната затвореност и ограниченост.

В областта на националните отношения Програмата на КПСС поставя следните по-важни задачи:

Да се продължи всестраниното развитие на икономиката и културата на всички съветски нации и народности.

В икономическата област и занапред да се провежда курс на всестранино развитие на стопанството на съветските републики, рационално райониране на производството и планомерно развитие на природните богатства, да се усъвършенства социалистическото разделение на труда между републиките, да се разширяват техните права.

Да се провежда и занапред политика, която осигурява фактическо равенство на всички нации и народности, като се държи пълна сметка за техните интереси и се отделя специално внимание на онези райони на страната, които се нуждаят от по-бързо развитие.

Да се работи за по-нататъшния разцвет на културата на съветските народи, социалистическа по съдържание и национална по форма. Да се осигурява и в бъдеще свободно развитие на езиците на народите в СССР, пълна свобода на всеки гражданин на СССР да говори, да възпитава и обучава своите деца на който си иска език. Животът наложи руския език като общ език за международно общуване и сътрудничество. Това съдейства за взаимната размяна на опит и приобщаването на всяка нация и народност към културните постижения на всички други народи на СССР и към световната култура.

Да се провеждат последователно и занапред принципите на интернационализма в областта на националните отношения, да се укрепва дружбата на съветските народи като едно от най-важните завоевания на социализма, да се води непримирима борба против проявите и отживелиците от какъвто и да било национализъм и шовинизъм, против тенденциите към национална ограниченост и изключителност, към идеализиране на миналото и замазване на социалните противоречия в историята на народите, против обичаи и нрави, които пречат на комунистическото строителство.

Както се вижда, в резултат на комунистическото строителство в Съветския съюз се създава първообразът на бъдещото единно комунистическо общество, което ще обхване всички народи в света. Така ще изглежда цялото човечество, когато социализмът и комунизмът победят навсякъде по света.

Създаването на единното световно социалистическо стопанство и единното социалистическо семейство на народите в света е сложен и дълъг процес. Този процес е вече започнал. Неговото начало бе поставено от победата на Великата октомврийска социалистическа революция и образуването на Съюза на съветските социалистически републики. Създаването на световната социалистическа система беше нов, по-висок етап в неговото развитие. Исторически неизбежната победа на социализма в редица други страни ще разширява и задълбочава процеса на последователно обединяване на социалистическите страни, ще го издига на по-висока степен.

Както посочих в началото на доклада, ние не смятаме, че обединяването и сливането на Народна република България в едно цяло със Съветския съюз е

наша непосредствена практическа задача. За да се извърши такова сливане, трябва да се създадат необходимите икономически, политически и идеологически предпоставки, да се развива и укрепва още повече братската дружба и единството между българския и съветския народи. Когато условията за сливане бъдат всестранно подготвени, тогава животът ще подсказе и формата на обединението. Дали това ще бъде обединение под формата на федерация, конфедерация или нещо по-друго, това няма защо сега да се предрешава. Политбюро смята, че ударението в нашата непосредствена практическа работа през близките години трябва да се постави върху по-нататъшното все по-пълно икономическо и културно свързване на българския народ със съветския народ, върху мероприятията за всестранно развитие и укрепване на братската дружба и сътрудничество между тях. Това ще създаде постепенно предпоставките, за да се осъществи след това и пълното обединение. Ние сме дълбоко убедени, като преценяваме условията в нашата страна, че в сравнение с другите социалистически страни, Народна република България по-бързо ще се подготви за обединение със Съюза на съветските социалистически републики.

Обединението на нашата страна със Съветския съюз напълно съответства на разбиранията на Българската комунистическа партия от нейното основание до наши дни.

Нашата партия винаги твърдо и непоколебимо е стояла на позициите на пролетарския интернационализъм, всякога е била дълбоко уверена, че победата на социализма неизбежно ще доведе до създаването на единно световно социалистическо семейство, до единна световна социалистическа държавна общност.

Известно е, че Димитър Благоев и неговите съратници още в началото на нашия век издигнаха лозунга за създаването на Българска социалистическа федеративна република. Но те винаги разглеждаха тази република като част от бъдещата световна социалистическа република. По този въпрос в приетата от Първия конгрес на Българската комунистическа партия (тесни социалисти), състоял се през 1919 година, програмна декларация се казва:

„Социалистическата съветска република в България влиза в братския съюз със съседните народи, за да създаде Балканска социалистическа федеративна съветска република като част от Европейската и Всесветската социалистическа федеративна съветска република, която ще осъществи общия съюз и трайния мир между народите” (БКП в резолюции и решения – стр. 8, Изд. 1951 г.).

Пред Лайпцигския фашистки съд, когато над главата му бе надвиснала брадвата на палача, Георги Димитров безстрашно заяви:

„Колелото на историята се върти, движи се напред към съветска Европа, към Световния съюз на съветските републики... То се върти и ще се върти до окончателната победа на комунизма” (Георги Димитров пред фашисткия съд – стр. 192, Изд. 1945 г.).

След победата на Великата октомврийска социалистическа революция Съветският съюз стана заветна мечта на българските комунисти и трудещи се в нашата страна. Своята борба и победа над фашизма и капитализма те разглеждаха като част от общата борба и победа на Съветския съюз и

революционното движение в другите страни против международния империализъм и реакция. Те не можеха да разчитат на успех във от този общ характер на борбата.

В тежките години на фашисткото робство Българската комунистическа партия и всички прогресивни хора в страната се вдъхновяваха от забележителните успехи на Съветския съюз. Съветската страна бе тяхната най-сигурна опора и светла надежда в борбата за нов живот, за социализъм и комунизъм. За всички борци против фашизма и капитализма беше съвършено ясно, че нова, социалистическа България трябва да се развива в най-тясна дружба със Съветския съюз, че пълното сближение и сливане на нашата родина със съветската страна е напълно естествено и необходимо. Да се защитава Съветският съюз от всякакви посегателства – това е било и е върховен дълг на българските комунисти.

След народната победа на Девети септември започна нов период в развитието на българо-съветската дружба. Тази дружба стана крайъгълен камък във външната и вътрешната политика на страната. Като велик брат и покровител на нашия народ, Съветският съюз гарантира нашата национална независимост, териториална цялост и държавен суверенитет, със своята всестранна помощ и подкрепа той улесни и ускори развитието на България по пътя на социализма. С една дума Българската комунистическа партия винаги е смятала като свое върховно задължение да възпитава партийните членове и целия народ в дух на безпределна и пламенна любов към Болшевишката партия и Съветския съюз, в дух на непоколебим интернационализъм, сливала е в едно любовта към нашата родина с любовта към великата съветска страна. Затова за подавялющата част от нашия народ Съветският съюз днес е втора родина.

Българският народ навеки е свързал своята съдба с великия съветски народ. На безкористната съветска любов към нашия народ той отговаря с дълбока преданост, благодарност и любов към Съветския съюз и неговата славна ленинска партия. Той още повече укрепва икономическото и културното сътрудничество със съветските народи, все повече обогатява и разширява всестранните връзки с тях.

По-нататъшното най-тясно сближение на България със Съветския съюз ще създава благоприятни условия за още по-голямо развитие и разцвет на българската социалистическа нация. Тези условия се изразяват преди всичко в това, че ще се укрепят икономическата основа на нацията, ще се открият необятни простори за развитието на нейната култура, за издигане на още по-голяма висота на материалното и духовното равнище на трудовите хора в нашата страна, за непосредственото духовно общуване на българския народ с народите на Съветския съюз. При нашето все по-голямо сближение със съветския народ върху българската нация няма да се извърши никакво посегателство, тя ще запази и развие по-нататък всички свои прогресивни традиции и достижения, в това число и родната българска реч, националният характер на нашата култура, литература и изкуство. Заедно с това българската култура, наука, литература и изкуство още по-тясно ще се свържат със съветската и световната наука и култура.

А как стои въпросът за суверенитета на нашата страна?

Под суверенитет обикновено се разбира пълната независимост на държавата при решаването на въпросите на нейната международна политика и

вътрешен живот. Но в различните общественно-икономически формации и периоди на развитие неговото съдържание е различно. В епохата на възникването на капитализма буржоазията използваше суверенитета на утвърждаване на своето господство, което имаше голямо прогресивно значение. В епохата на империализма суверенитетът стана сериозна пречка за монополите, които започнаха борба против него. Дори и в много капиталистически страни сега защитник на суверенитета не е буржоазията, а народът, работническата класа и другите трудещи се.

Днес идеолозите на империализма усърдно се опитват да покажат, че държавният суверенитет бил вече анахронизъм, че той бил главната причина за сътресенията, кризите и войните в света. Бившият английски министър-председател А. Идън твърдеше, че „старите представи за суверенитета стават все по-абсурдни и затова трябва да се откажем от тях”. Един от най-видните теоретици на буржоазното право Келзен пише: „Докато се признава суверенитетът, международното право не може да излезе от примитивното си състояние.” А американският апологет на империалистическата буржоазия Мортимор Адлер отива още по-нататък: „Единствената причина за войната, казва той, е анархията. Анархия се създава навсякъде, където хората или нациите се опитват да живеят заедно, без да се отказват от суверенитета. Суверенитетът на нациите и анархията са неделими. Цената на суверенитета е войната.”

Защо империалистите отричат суверенитета на държавите и нациите? Разбира се, не защото те са за равноправие на нациите. Главната причина за това е да се оправдае империалистическата експанзия, да се поставят от тях в зависимост и подчинение другите страни.

Принципът на суверенитета получи своето пълно приложение и развитие при победата на социализма. Известно е, че характерът на суверенитета се определя от това коя класа стои зад него, в ръцете на коя класа се намира държавната власт. Суверенитетът на социалистическите страни е истински народен суверенитет, защото властта в тези страни се намира в ръцете на трудещите се, защото техният суверенитет служи на интересите на народа. Братската взаимопомощ и сътрудничество между социалистическите страни и преди всичко всестранната помощ на Съветския съюз е най-важното условие за по-нататъшното укрепване и развитие на държавния суверенитет на тези страни. Главна гаранция на социалистическия суверенитет е гигантската икономическа и отбранителна мощ на световната социалистическа система, великата и несъкрушима сила на съветския съюз.

Грубо отстъпление от марксистко-ленинското учение за суверенитета са сектантско-догматическите възгледи на китайските ръководители за националната затвореност на социалистическите страни, за тяхното развитие по пътя на автархията.

Но китайските ръководители пренасят теорията на „опора в собствените сили” от областта на икономическия живот и в областта на отбраната. Неотдавна в една от своите официални декларации те заявиха:

„В борбата против империалистическата агресия за защита на своята безопасност всяка социалистическа страна се опира преди всичко на своята отбранителна способност и едва след това на подкрепата и помощта на братските страни и на народите от целия свят.”

Да се проповядва такава „теория” в епохата на ядреното оръжие е най-малкото безразсъдно. Нима не е ясно, че ако срещу империалистическата агресия всяка страна се опира преди всичко на своите собствени сили, а не на могъществото на целия социалистически лагер, тя лесно би се превърнала в плячка на империалистите. Не е трудно да се види, че и самият китайски народ не би могъл да извоюва и запази своята независимост, ако той не се опираше на братската помощ на Съветския съюз, ако той сега не се опира на съветската ядрена мощ.

Държавният суверенитет на Съветския съюз е непоклатим и несъкрусим. С това се характеризира и суверенитетът на всички съветски републики, нации и народности. Разгърнатото строителство на комунизма в Съветския съюз, неговите грандиозни успехи във всички области на живота още повече укрепват този суверенитет.

Пълното сближение със Съветския съюз е основа за по-нататъшното укрепване и развитие на държавния суверенитет на Народна република България. Тясното икономическо свързване със съветската страна още повече ще увеличи силата на нашата държава, още повече ще издигне нейната независимост. Заедно с икономическата независимост на страната ще укрепне и нейната политическа сила и влияние, защото тя все по-пълно ще се опира на гигантската мощ на Съветския съюз. Когато след години Народна република България стане едно цяло със Съветския съюз, тя не ще загуби нищо от своя суверенитет и независимост, ще бъде във всяко отношение суверенен и равноправен член на общото семейство на съветските социалистически републики.

Какви са условията и предпоставките за осъществяването на най-тясното сближение и свързване, а след това за пълното обединение и сливане на България със Съветския съюз?

Главното и най-важно условие за извършването на този процес са еднотипните производствени отношения в двете страни, господството на социалистическата собственост върху средствата за производство. По-високият етап в развитието на Съветския съюз ще се отрази извънредно благоприятно върху развитието на нашата страна.

Заедно с еднотипната икономическа основа, огромен фактор за сближението и сливането на двете страни е и единната марксистко-ленинска идеология, общите задачи и цели, които стоят пред двете страни и партии. Марксистко-ленинската идеология сплотява съветския съюз и другите социалистически страни в братско семейство, върху основата на тази идеология се изгражда научното ръководство на общественото развитие, създаването на социалистическата култура, наука и изкуство. Всичко това не само облекчава, но и активно съдейства за най-тясното сближаване и свързване на България със Съветския съюз.

Особено щастливо е за нас обстоятелството, че между Комунистическата партия на Съветския съюз и Българската комунистическа партия винаги е съществувало и продължава да съществува пълно марксистко-ленинско единство и взаимно братско разбирателство, че между тях никога не е имало и не може да има каквито и да било, дори и най-малки противоречия и разногласия, които да са помрачавали или биха могли да затъмнят нашите искрени и чисти взаимоотношения.

Още при тяхното създаване между двете партии са се установили и непрекъснато развиват най-тесни връзки, най-близко сътрудничество. Известно е, че основателят на нашата партия Димитър Благоев получи своята социалистическа закалка в Русия, че в Петербург той създаде една от първите марксистически групи. В Съветския съюз намериха сърдечен прием Георги Димитров и много още други ръководни дейци на Българската комунистическа партия, които бяха преследвани от жестоката фашистка диктатура. Близкото сътрудничество и тесните връзки между двете партии вземаха най-широки размери след победата на социалистическата революция у нас.

Българската комунистическа партия винаги се е отнасяла и се отнася с огромна любов, признателност и уважение към великата Комунистическа партия на Съветския съюз. В лицето на КПСС нашата партия винаги е виждала и вижда всепризнатия и достоен авангард на международното комунистическо движение, проверки и изпитан мъдър кормчия на социалистическата революция, на социалистическото и комунистическото строителство. Под влиянието на Комунистическата партия на Съветския съюз и гениалния Ленин Българската комунистическа партия се превърна в партия от нов тип, способна да организира и сплоти масите, да подготви и осигури победата на социалистическата революция, успешно да ръководи развитието на страната по пътя на социализма.

С историческите си решения на XX и XXII конгрес КПСС оказва огромна помощ на нашата партия в борбата против култа към личността, за създаването и осъществяването в живота на новата партийна линия – линията на Априлския пленум на ЦК на партията. Централният комитет на КПСС и съветското правителство, възглавявани сега от нашия голям и верен приятел и другар Н. С. Хрущов, винаги са проявявали и проявяват най-голямо разбиране към нуждите и интересите на нашата страна.

Процесът на пълното сближаване на България със Съветския съюз извънредно много се облекчава от някои исторически условия и особености в развитието на двата народа. Това е преди всичко историческата близост между тях, която се е създавала в продължение на много векове. Българският и руският народ, а също така и народите на някои други съветски републики, са славянски народи. Не само сега, но и в историческото минало те винаги са живели като братя. Между тях никога не е имало национални противоречия, вражди и разпри. През всички епохи великият руски народ е бил нашият най-голям покровител и защитник. От него, от „Дядо Ивана“ българският народ винаги е чакал помощ и спасение. Под прякото влияние на руското революционно движение се развиваше българското националноосвободително движение. Велик триумф на братската българо-руска дружба бе освобождението на България от петвековното турско робство, а няколко десетилетия по-късно и освобождението на нашата Родина от фашистката тирания.

Огромно значение за процеса на най-близкото свързване на Народна република България със Съветския съюз имат и такива важни фактори като близостта на езика, на народния бит и култура, на народните традиции, обичаи и др. В сегашните условия всички тези фактори придобиват нова сила и влияние. И при тези условия положителен фактор ще бъде единството на верската принадлежност на българския и руския народ.

Ние сме дълбоко убедени, че партията и българският народ ще посрещнат с голяма радост и въодушевление мероприятията за по-нататъшното най-тясно сближение и свързване на Народна република България със Съветския съюз, че перспективата за обединяване на Народна република България със Съветския съюз в бъдеще ще предизвика в подавяващата част от българския народ небивало висок политически и трудов ентузиазъм.

Другари,

Политбюро смята, че в настоящия момент най-важните практически мероприятия за по-нататъшно най-тясно свързване на Народна република България със Съветския съюз трябва да бъдат: създаване на съвместен държавен планов орган, осъществяване на широко коопериране и специализация на производството между двете страни, приближаване на нашата ценова система към ценовата система на Съветския съюз, укрепване на нашия валутен курс.

Досега всички наши планове са били координирани и съгласувани със Съветския съюз. Ние редовно сме се съветвали и консултирали с ръководните съветски другари и техните планови органи по най-важните въпроси на нашето икономическо развитие. Особено голяма работа в това отношение беше извършена при подготовката на нашата генерална перспектива, както и при разработката на петилетните планове. За по-нататъшното тясно сближение със Съветския съюз обаче това е недостатъчно, то вече не отговаря на новите задачи и изисквания. Затова ние смятаме, че е необходимо да се премине към нови форми на планиране, като на първо време се създаде постоянен съвместен държавен планов орган на двете страни. Този орган следва да се състои от най-отговорни представители на Държавния планов комитет на Съветския съюз и Държавния комитет за планиране на Народна република България. Главната задача на съвместния държавен планов орган трябва да бъде съставянето на перспективните и годишните планове за развитието на България, което да бъде най-тясно свързвано с развитието на Съветския съюз. В своята работа съвместният държавен планов орган следва широко да се опира на правителствените и планиращите органи в нашата страна.

В какво по-конкретно би се изразила практическата дейност на този планов орган? Накратко тази дейност би се изразила в следното:

Съставянето и сключването на балансите на Народна република България за производството на най-важните продукти;

Насочване на капиталните вложения;

Съставянето на балансите за стокообмена между двете страни и пр.

Една от най-важните задачи на съвместния държавен планов орган трябва да бъде осъществяването на най-широко коопериране и специализация на производството на Народна република България с това на Съветския съюз, планирането и строителството на общи предприятия. Заедно с това трябва да продължава и линията за кооперирането и специализацията на производството с другите социалистически страни. Ние можем да си поставим като задача в близките години примерно около 70 процента от нашата промишленост, която следва да се кооперира, да бъде кооперирана със Съветския съюз, а 30 процента – със страните-членки на Съвета за икономическа взаимопомощ.

На сегашния етап най-трудният въпрос е въпросът за приближаването на нашата ценова система до ценовата система на Съветския съюз.

Какво е сега положението в световната социалистическа система в областта на цените и на валутните отношения?

Понастоящем във всяка отделна социалистическа страна съществуват обособени системи на вътрешни цени. При това вътрешните ценови системи в отделните социалистически страни се отличават с трудно съпоставима структура. Особено големи са различията в отделните социалистически страни между цените на средствата за производство, от една страна, и цените на предметите за потребление, от друга. От гледна точка на вътрешните цени сега се получават толкова различни пазари, колкото са и социалистическите страни.

Как се извършва при такива условия международната търговия в нашия лагер? Тук действа една особена система от цени, различна от всички вътрешни ценови системи поотделно – външнотърговските цени. Когато една стока от вътрешния пазар преминава към външния, т.е., когато тя се отделя за износ, вътрешната цена се превръща във валутна по официалния търговски курс. Но понеже съотношението на цените вътре в страната се различава от съотношението на цените при външната търговия, то при превръщането на вътрешната цена във валутна се получават разлики. По този начин с помощта на сложна система от печалби и загуби, които представляват не фактически печалби и загуби, а средства за изравняване, става преминаването от една ценова система в друга.

Тези отношения силно затрудняват международното социалистическо разделение на труда, кооперирането и специализацията на производството, защото ги поставят в зависимост от големите ценови различия, които изразяват далеч не само различните производствени условия за едни или други стоки в отделните страни, а в голямата си част обстоятелството, че липсва единство в ценообразуването както вътре в границите на социалистическите страни, така и във външнотърговските цени, по които те извършват обмена. Самите външнотърговски цени се оказват откъснати от вътрешните ценови отношения, сформират се под силното влияние на цените на капиталистическия пазар и на редица случайни обстоятелства, откъснати са в значителна степен от производствените условия в нашата система и не отразяват средния обществено необходим труд за производството на една и съща стока в нашия лагер.

Да се върви към все по-зряла и дълбока икономическа интеграция в нашата система, означава да се върви преди всичко към поставяне в ред на ценовите съотношения. Този въпрос се обсъжда от дълго време в органите на Съвета за икономическа взаимопомощ. Досега той не е намерил разрешение. Ние сме дълбоко убедени, че логиката на икономическото развитие на социалистическата система ще доведе непременно до правилно решение на този проблем, защото недостатъците на сегашното положение се проявяват все по-често и все по-ярко в самата икономическа практика. Ако не може да се намери по-бързо разрешение на този проблем на многостранна основа, то би могло да се потърси възможност за уреждането му двустранно между Съветския съюз и нашата страна.

Затова ние смятаме, че едновременно с общия орган по планирането трябва да се вземат мерки за приближаване, а след това и уеднаквяване на

нашата ценова система с тази на Съветския съюз. За тази цел би могло да се създаде отговорна смесена комисия, която да обсъди и изработи практическите мероприятия.

При достатъчно близки структури на цените в Съветския съюз и у нас ще стане възможно на много по-солидна основа да се разреши и въпросът за валутния курс. Колкото и точно да е изчислен курсът на валутите при сегашното положение на голямо несъответствие на структурата на цените, този курс в значителна степен запазва формален характер, защото на практика при отделните стоки се получава с уравниващите печалби и загуби различен курс. При сближаването на вътрешните ценови системи ще се увеличи и значението на курса, което значително ще облекчи платежните и търговските операции.

Едновременно с работата за провеждане в съответствие на вътрешната ценова система, що се отнася до средствата за производство и цените на едро, би следвало да се предприемат постепенно стъпки и за сближаване на съотношенията в цените на дребно. Значението на такова едно развитие е много голямо. Постепенното намаляване на тези различия в съотношенията на цените на дребно ще създаде много благоприятни условия за свободното движение на гражданите и на тази основа за по-тясно общуване между нашите народи.

Разбира се, уреждането на всички тези въпроси не е лека работа. Но каквито и трудности да се срещат, те трябва да бъдат преодолени, защото само по този път ние можем да осигурим всички необходими условия за най-тясно свързване на икономиката на нашата страна с икономиката на Съветския съюз.

Заедно с тези конкретни икономически мероприятия, неизбежно ще възникнат и много други въпроси, които трябва да се разрешават в процеса на работата.

Както бе вече посочено, най-тясното сближение и свързване на Народна република България със Съветския съюз не е само икономически въпрос. Това е въпрос, който засяга всички области на нашия живот, разрешаването на който ще внесе дълбоки положителни изменения в цялостното развитие на страната. Затова е необходимо, наред с осъществяването на конкретните икономически мероприятия, да се организира и проведе голяма политическа и идеологическа работа сред народа.

Всички сектори на идеологическия фронт трябва още по-активно, отколкото досега, да съдействат за сближението на Народна република България със Съветския съюз, да разясняват перспективата за по-нататъшното развитие на взаимоотношенията между нашите две братски страни.

Необходимо е с нови сили да се разгърне всенародното движение за българо-съветска дружба, за по-нататъшното сближаване и опознаване на двата народа, за още по-широко разпространение на постиженията на съветската наука, култура, литература и изкуство в България и на българската наука и култура в Съветския съюз, за масовото изучаване на руски език у нас и т.н.

Ние трябва да си дадем ясна сметка, че в движението за най-тясно сближение и свързване на нашата страна със Съветския съюз ще срещнем редица трудности от политически и идеологически характер. От една страна, срещу тази линия ще се опълчи вражеската пропаганда, като използва за това целия свой арсенал от най-гадни лъжи, клевети, слухове и пр. С вражеската

пропаганда обаче ние бихме могли по-лесно да се справим. Против нея трябва да се вземат всички мерки за пълното ѝ разобличаване.

Друга по-голяма трудност за нас ще бъдат проявите на национализма, който все още съществува в някои среди. Опитът показва, че ако против него не се води борба, той може да се разрасне и да създаде сериозни преки в развитието на страната и възпитанието на народа. Може да се предполага, че при осъществяването на мероприятията за най-тясно сближение със Съветския съюз национализмът ще се прояви най-активно. В този дух могат да засилят своята дейност старите буржоазни остатъци и други реакционни елементи, на националистически настроения могат да се подадат някои среди на интелигенцията и младежта. Това налага непрестанно да се засилва борбата против национализма, да се разкриват и разобличават неговите проявления. Важно средство в борбата против национализма е яркото и убедително разкриване пред широките трудещи се маси на перспективата за все по-тясно сближаване на социалистическите страни, яркото и убедително показване на големите преимущества за нашата страна от все по-тясното ни и пълно сближение със Съветския съюз. Колкото по-добре и по-дълбоко разбере това нашият народ, толкова по-решително ще дава той отпор на всякакви националистически прояви, толкова по-бързо и съзнателно ще върви по пътя на обединението с народа на Съветския съюз.

Българската комунистическа партия е зряла и мъдра партия, дълбоко предана и вярна на марксизма-ленинизма и пролетарския интернационализъм. Единна и сплотена около своя Централен комитет, тя ще съумее да изведе на успешен край великото дело на пълното сближение и сливане на Народна република България с могъщия Съветски съюз. Това е най-важното условие за осъществяване на заветната мечта на българските комунисти – да бъде изградено в нашата родина високоразвито комунистическо общество.

(След почивката)

ПРЕДС. БОЯН БЪЛГАРАНОВ: Другари, продължава заседанието. Записани са двама души. Тези, които желаят да се изкажат, да дадат бележка.

Има думата др. Тодор Павлов. Да се готви др. Евгени Матеев.

ТОДОР ПАВЛОВ: Другарки и другари, трябва да кажа, първо, че съм дълбоко радостен и щастлив, че мога да взема думата по този извънредно важен въпрос, да се изкажа по едно решение на Партията, което ще отбележи нов етап в развитието на българо-съветските отношения. Вие знаете, че съм бил председател на Българо-съветското дружество и съм работил за българо-съветската дружба още преди 9 септември, но сега става нещо ново, или както казва др. Живков, качествено ново нещо. Когато вземаме решение, когато печатаме някои документи, ние обикновено казваме исторически документ, историческо решение. Но това, което сега ще решим, е в истинския смисъл на думата историческо решение.

Смятам, че да се проведе референдум по този въпрос няма смисъл, но ние трябва да проведем такава кампания, така да разясним целия въпрос, че да няма никакво колебание сред народните маси и решението да бъде прието

единодушно. И аз не се съмнявам, че то ще бъде прието с пълно единодушие от нашия народ, както ще бъде прието с пълно единодушие от ЦК на Партията.

Право е, както отбелязва др. Живков, че ние ще срещнем преди всичко отпор от нашите врагове. Можем да си представим какви слухове ще тръгнат, клевети и изопачавания. Ние с тях ще се справим. Преди всичко ще се справим, като издадем самия доклад с някои предложения, които ще се направят. Политбюро още веднъж ще се занимае с доклада и в такъв вид той може да се издаде като настолна книга на нашите пропагандатори и агитатори. Няма защо да се тревожим, че китайците неправилно ще ни разберат. То е свършено ясно. Но и на тях ще отговорим. Прав беше др. Живков, когато каза, че вътре в самите наши редове, в отделните съзнания може да има останки от национализъм, въз основа на които неправилно да бъдат разбрани нашите предложения и ще се явят известни затруднения за нас. Ние трябва да вземем мерки. И една от мерките е да се издаде самият прекрасен доклад. Понеже икономическата, политическата и финансовата страна на въпроса са вече изяснени, аз няма да говоря по тях.

Но въпросът има и друга страна. Преди всичко загатна се в доклада, каза се особено накрая, че всички сектори на идеологическия фронт, също и нашата наука, трябва да вземат участие в изясняването, в провеждането, в приемането, в превръщането на дело на това историческо решение на ЦК на Партията.

Ето по този въпрос искам да кажа няколко думи. Като работник на идеологическия фронт и в областта на нашата наука искам да кажа някои съображения, които ЦК може би ще ги вземе предвид.

Нашата партия нерядко са я обвинявали в национализъм, в шовинизъм. Но това е явно несериозно. Аз съм отдавна в партията, познавам всички велики дейци на нашата партия. В шовинизъм и национализъм те не могат да бъдат обвинени. Ние, така да се изразя, сме се родили интернационалисти. И смятам, че не сме сгрешили. Защо? Защото бъдещето е на интернационализма. Интернационализмът е основата на нашето движение. Това следва от самия характер на работническата класа и борби.

Какво е капиталистическа експлоатация? Капиталистическата експлоатация не знае нация, граници, не прави разлика между бели, жълти и черни.

Второ, по време, когато буржоазията настъпваше, когато се създаваше буржоазният обществен строй, създадох се и нациите от буржоазен тип. Но вие сами знаете, колко войни станаха за границите на тия нации, колко войни станаха за икономическо надмощие между тези нации. Нацията като нация ние не я отричаме. Ние смятаме, че тя трябва да получи пълно подкрепа. Нацията трябва да се разцъфти в нашия строй, особено по време на социализма. Но когато дадена нация се бори за своето освобождение, а ние я подкрепяме, това е все таки неин въпрос. А когато работническата класа води стачни борби срещу капитализма, това по същество се превръща в борба на световния пролетариат срещу световната капиталистическа система. Стачните борби, които станаха във Франция, отекват по цялото земно кълбо. В борбата срещу експлоатацията и капитализма самото положение на работническата класа е интернационално. Затова комунизмът, социализмът, марксизмът са по самото си същество интернационални, което не значи, че ние отричаме националния

въпрос, че подценяваме националното чувство, което беше прекрасно отбелязано в доклада на др. Т. Живков.

Във връзка с това искам тук да отбележа и следното.

Ние ще работим за по-нататъшното усъвършенстване на българо-съветската дружба, тя е особена форма на нашия интернационализъм. Това е доказано. Дружбата ще прерасне на по-висок етап. Всичко това се каза. И др. Цола Драгойчева ще вземе думата и ще го каже по-добре от мен. Но ние трябва да обмислим какво ни предстои, за да можем не само да проведем и разясним на народа, но и да проведем докрай историческото решение на Централния комитет на партията.

Прави ми впечатление следното нещо. Наблюдавам нашия театър, киното, белетристиката. Много интересно се получава – царе, царе, царе! Колко пиеси за царе, за царкини, за царчета! А няма пиеса за богомилите, не съм видял пиеса и за Индже войвода, например. Има от Йовков разказ за Индже войвода. Изумителен разказ! Каква трагедия е бил животът на Индже войвода, живот на кърджалия, но и борец за народна свобода. Може да се направи такава драма, че косите ти да настръхнат! Спряха се нашите драматурзи на Ивайло, защото, все ми се струва, по едно време стана цар. Въпросът с царете е интересен. Царете – водачи на народа! Дори и тогава, когато народът е против царете, против феодалите, против църквите, против войните, експлоатацията, против терора, дори и тогава царете остават пълноправни водачи на народа. А историческата правда е съвсем друга. Народът не ги подкрепи и затова България падна под турско робство. Ако нашият народ беше изцяло на страната на своите царе, никакви турци нямаше да ни разбият! Но положението беше друго.

Е, добре, защо няма пиеса за богомилите? При богомилите освен национални има и интернационални моменти. Богомилството е интернационално явление. То се прехвърля в другите страни. Каква пиеса може да се напише!

Спомням си, Вазов написа „Под игото”, „Една българка”, „Хъшове” и други. Нито един цар няма там. Там е народът, там са комунарите, там са априлските революционери, там е Боримечката, там е Станка. Сега Караславов пише „Обикновени хора”. Също няма царе. Неговата епопея ще означава как българският народ се подготвя, узрява да извърши и извършва деветосептемврийската епопея. Това е основната задача на новите му няколко романа.

Ще трябва да проведем известна разяснителна работа. Едно време срещу Петър I и Иван Грозни се сипеше огън и жупел. След това ги направиха герои. Кой ги направи? Сталин ги направи. Защото му изнасяше да преувеличи тяхното значение. Ние не отричаме, че те имаха и прогресивно значение, но също така преувеличихме и значението на някои наши царе. Защо говорим това? Защото няма да можем да възпитаваме още по-целенасочено нашия народ в интернационален дух, ако не направим известен обрат в нашия театър, в нашето кино, в нашата белетристика, в нашата поезия, ако не започнем да възпитаваме по-системно в интернационален дух нашия народ.

Как може индивидуалисти поети, които се затварят в своето собствено поетическо храмче и пишат: „дайте да изядем чашите”, „Балканът мирише на

тамян” и пр. да бъдат интернационалисти. Трябва др. Митко Григоров да вземе грижата идеологическият сектор да си влезе напълно в ролята. Ние ще трябва да извършим огромна превъзпитателна идеологическа работа, която ще ни позволи да проведем докрай историческото решение на нашия ЦК.

Няколко думи за науката.

Току-що получих 16-а книжка на „Комунист”. Стана в Москва заседание на президиума на Академията на науките, на което заседание присъстваха всички председатели на съюзните академии и видни научни работници. Говори и президентът Келдиш, който между другото каза, че онова, което трябва да се вземе от науката днес, ще направят отрасловите институти, а „главна задача на Академията на науките е да набелязва перспективните работи на развитието на науките...”

Ние не сме Съветски съюз. Ние сме малка страна. Ние също имаме отраслови ведомствени институти, но и нашата Академия на науките се занимава и с ведомствени въпроси. Нашата академия е длъжна да се занимава и с ведомствени отраслови въпроси. Но, другари, науката освен тази задача, освен да внедрява в стопанството научните постижения, има и задача да открива нови принципи, нови явления, нови източници, нови перспективи. Ако изостанем, ще бъдем бити. Ние трябва да вървим напред и в това отношение. Но как можем да стоим на висотата на съвременната наука и в това отношение. Когато става дума за откриване на нови научни принципи, за нови насоки на развитие на науката, необходими са и съответни материални условия. Необходими са институти, необходими са инсталации, каквито нямаме и не можем да имаме, даже целият държавен бюджет да изразходваме. Ние имаме един реактор, с който нашите научни работници се оформят като научни работници. Но който знае съвременното състояние на физиката и химията, ще се съгласи, че е изключено да се решават въпросите на съвременната наука само с този реактор.

А когато стане икономическото сливане със Съветския съюз, когато ние се сближим и по финансова линия, когато в недалечно бъдеще и границите се махнат, тогава е ясно като ден...

ТОДОР ЖИВКОВ: Още преди сливането, разбира се.

ТОДОР ПАЛОВ: Ясно е като ден, че ние имаме интерес в научните институти на Съветския съюз да работят и наши учени. Ако има дарба, може да прави открития. Тук няма възможност да прави открития. И в нашите лаборатории може някой да прави открития, но те не са от такъв мащаб, както в една съвременна ултрамодерна ядрена инсталация.

Няколко думи за обществените науки. Ние също така трябва все по-близо да се свързваме със съветските хора. Това ще помогне, когато осъществим решението на нашата партия, когато получим съгласието на КПСС и когато проагитираме целия народ за нашето решение. Пред нас ще застанат цяла редица нови перспективни въпроси на обществените науки, на социологията, на историята, философията, логиката, естетиката, етиката и др. Как ще ги решаваме? Само със собствени средства? Не, а заедно със съветската наука! Ще стане преплитане, много по-тясно сътрудничество между нашата академия и тяхната, изобщо между нашата наука и тяхната. Това ще бъде най-добро условие за пълното, блестящо развитие и на нашата национална наука.

Вместо да бъде потисната, нашата наука ще бъде стимулирана. Неведнъж съм имал възможност да се срещам с най-отговорни съветски работници. Те казват: учете се от нас, вземайте от нас, само че не вършете това механически, а го вършете съобразно с вашите нужди, условия, перспективи, сили. А кой империалист ще даде такъв съвет, да кажем, на учени от Конго, Алжир и т.н.? Нашите братя се радват, когато се развиваме. Когато постигнем нещичко в областта на науката, те се радват като че ли е тяхно постижение. Нашите постижения сега са малки, но се надявам, когато заработим заедно, да имаме големи постижения.

Трябва да разработим въпроса за национализма и интернационализма, за буржоазната нация и социалистическата нация в духа на доклада.

Идва 20-годишнината на девети септември. Много е на място във връзка с 20-годишнината да разработим научно и тези въпроси. Вижте например какво става с границите. Едно време за границите се биеха, за едно село, за къщичка се биеха. Сега вече границите не разделят, а обединяват социалистическите народи. Гражданинът на Туркмения защитава и цялата съветска територия, утре ние всички ще защитаваме територията на целия социалистически лагер, а вдругиден ще защитаваме много по-голяма общност, докато стигнем най-сетне до комунистическата общност в световен мащаб. Какви граници ще има? Разбира се, народите ще си останат, известни различия ще си останат, но ще изчезне антагонистическият характер, който буржоазията придаде на границите, на езика, на икономическата общност, на психологическия характер на народите.

Какво е социалистическа нация? Онова, което Сталин казва, не е нито вече достатъчно, нито напълно правилно. Ленин даде принципните указания. В светлината на Лениновите указания и на опита ние сме длъжни да проучим този въпрос. Във връзка с него са и задачите на възпитанието, на училището, на киното и пр.

Заклучение, решението на ЦК наистина ще бъде историческо решение, защото с него започва нов етап в развитието на българо-съветската дружба, на българския народ, на Народна република България. Това решение ще трябва всеотдадно да го проучим и проагитираме, за да го направим плът и кръв на целия наш народ.

С дълбока гордост, радост и чест, след 73 години от моя живот, ще гласувам за писмото на Политбюро на родната БКП до ленинския ЦК на КПСС.

ПРЕДС. Б. БЪЛГАРАНОВ: Има думата др. Евгени Матеев.

ЕВГЕНИ МАТЕЕВ: Другари, давайки си пълна сметка за огромното историческо значение на този курс, който партията поема, трябва да подчертая, че съм напълно съгласен с него и смятам, че той се налага от конкретното положение, в което се намира страната, съответства изцяло на интересите както на нашата страна, така и на социалистическата система в цялост.

Във връзка с това бих искал да се спра на някои сравнения.

Признак на сила за една класа и за един народ е, когато той е в състояние да прецени точно не само недостатъците, но и постиженията на своя противник, на своя враг. Във връзка с това бих искал да се спра по-специално

на положението в капиталистическите страни с оглед на въпросите, които нас ни интересуват. В частност ще засегна въпроса за Общия пазар.

Какво представлява Общият пазар?

Общият пазар най-непосредствено, конкретно погледнато, се отличава с това, че страните, които влизат в него, имат единна митническа система. Помежду си те търгуват без мита. Това е в крайния му етап. Отделните етапи се характеризират с това, че постепенно се минава към такава система – да се установят единни митнически тарифи навън и да се махнат митническите тарифи навътре. Това означава, че в тези страни се създава еднаква ценова система за всяка една от тях и обособена ценова система в цялост, различна по отношение на всички външни страни. Основа на Общия пазар е единната ценова система вътре, обособена срещу другите страни.

При такова положение се създава напълно свободна миграция, движение в тези страни, първо, на стоките. Ако има митнически бариери между отделните страни, то митническата бариера има за цел да спре притока на едни стоки и да увеличи притока на други стоки. А единната ценова система вдига тези ценови бариери и създава свободно движение.

Втори характерен признак на тази единна система е свободната миграция на капитали.

Трето – свободна миграция на работна сила.

Това са признаците на Общия пазар. Понякога този Общ пазар отделните страни го създават даже във вреда на най-общите финансови интереси на нацията. Когато Западна Германия купува от нас домати, на нацията Западна Германия българските домати струват по-евтино, отколкото холандските. Защо? Българските домати, ако е единна цената вътре в пазара, плащат мито, а холандските не плащат мито. От гледна точка на Западна Германия в неин интерес е да внася български домати. Но въпреки това западногерманският капитализъм прави хиляди пречки на българския внос.

Това е най-обща характеристика на Общия пазар.

За кого е изгоден този пазар? Неговият капиталистически характер се проявява в това, че капиталите в своята свободна миграция имат възможност да отидат там, където работната сила е по-евтина, имат възможност в своята страна да получат по-евтина работна сила. Затова Общият пазар е в изгода на монополистическия капитал, на силния партньор, който получава възможност да ползва евтина работна сила.

Защо тази групировка от държави образува Общия пазар и защо се правят постъпки за снижаване на цените на стоките между Общия пазар и САЩ? Това се налага от фактори, които имат връзка не само с капиталистическия строй, а – при капиталистически производствени отношения – и въобще с развитието на производителните сили.

При съвременното равнище на развитие на производителните сили са немислими, невъзможни малките комплекси, каквито представляват малките нации. Да вземем за пример Швейцария, която не е член на Общия пазар. Швейцария няма нито бучка въглища, нито бучка железни руди, няма почти никакви суровини с изключение на водна енергия. Швейцария има крупно машиностроене, има високоразвито селско стопанство. Швейцария не би могла

да съществува и два дена, ако нямаше най-тесни икономически връзки с тези страни, с които са се установили такива връзки по традиция. Към 70–80% от произведените в Швейцария машини отиват за износ, 90% от часовниците отиват за износ. В същото време тя и внася машини.

Да вземем нашия трактор „Рапид“, който изработваме по техен патент. Аз бях в завода на „Рапид“. Когато ставаше въпрос за някои подробности около лиценза, директорът ми заяви: „Вие разберете, че ние не произвеждаме като вас. Аз произвеждам няколко части от „Рапид“. Всичко друго внасям от други страни, а изнасям трактора там.“ Няма нито една машина, която да не се произвежда по този начин. Затова ясно е, че тази тясна интеграция на страната ляга в основата на нейното развитие. Поради това имаме особено тясно преплитане на швейцарския капитал например със западногерманския капитал.

Швейцария е малка страна. Но защо в течение на няколко години Англия хлопа на вратите на Общия пазар? И не я пускат. Това стана въпрос на национална дискусия между английската буржоазия. Даже не само за малка страна като Швейцария, но и за страни като Англия при съвременното равнище на развитие на производителните сили тесните национални рамки стават пречка за по-нататъшното развитие на производителните сили. Капитализмът, който по своята природа е свързан с по-ниско равнище на обществения характер на производството, търси начин върху своя собствена основа да решава тези противоречия. И една от формите на тези напъни за решаване на противоречията е Общият пазар.

Аз не засягам въпроса за противоречията, върху които е изграден Общият пазар, аз не засягам въпроса и за неговото бъдеще. Мене ме интересува едно, че тъкмо развитието на производителните сили на тази висока основа, на която се намира, налага, даже въпреки неблагоприятните условия, които капиталистическите противоречия създават, да се търси основа за такава интеграция.

Ако изучим икономическата история на САЩ, се натъкваме на едно очевидно положение, че един от факторите, които дадоха възможност на тази капиталистическа страна бързо да се развие, е нейният огромен пазар, в мащабите на цял континент. Ако отделните щети бяха заградени с митнически бариери, нямаше да се създаде могъщата промишленост на САЩ.

В какво положение се намира България? България е малка страна. Колкото по-малка е една страна, толкова по-голям е процентът на обмен, който тя трябва да има, защото толкова по-малки са възможностите за производствено коопериране и разделение на труда вътре в собствените граници. Нека да бъдем съвършено трезви икономисти и политици и да си поставим въпроса, на какво равнище стои този проблем в нашата страна сега. Ние трябва да създадем например един машиностроителен завод, в това число и машини, които са най-широко свързани с нашия собствен пазар, то, за да го създадем на една грамотна техническа основа, веднага трябва да се мине към износ. Този пример важи за всички наши машиностроителни заводи. И при това колкото по-тясно е специализиран даден завод, толкова по-голям е процентът на необходимия износ.

Когато се правеше генералната перспектива, процентът на износа беше 32–33 и се смяташе за голямо постижение. Още сега Плановият комитет, като прави перспективата до 1970 г. минава над 40%. Тази година износът обхваща

23%, без в никакъв случай да можем да кажем, че това равнище отговаря на една оптимална специализация у нас. Съвършено очевидно е, че процентът на износ на нашите машини и срещу това процентът на внос, ако трябва нашето машиностроене да се строи на грамотна основа, трябва да се повиши много.

Затова бъдещето на нашата нация зависи от възможността за интеграция на нейната икономика с по-големи комплекси. Това е закон, който не може да не се види от когото и да било, който се напипва с ръце, когато работим с нашата икономика.

Тази интеграция е свързана не само с тенденции от машиностроенето. България е по-добре от Швейцария, защото има някои суровини. Но България няма много други суровини. Съвременната техника изисква много обширен комплекс от суровини, който никога не може да се намери на една малка територия.

От всяка гледна точка развитието на нашата страна е свързано с възможностите за по-нататъшна интеграция на нейната икономика. Без това няма развитие за нашата страна. Ако стоим не само на позицията на интересите на цялата система, но и на националните интереси, става съвършено ясно, че или България ще се развива и трябва да търси пътища за задълбочаване на интеграцията с по-големи комплекси, или ако не търси такива пътища, тя не може да се развива. Втори въпрос – с кого? Ние търгуваме и с капиталистически страни, по-специално с развитите капиталистически страни. И без съмнение нашата страна ще продължи да търгува с тях. Това е в изгода на нашата страна. Това е в изгода и на социалистическата система в цялост. Но пита се: можем ли по пътя на тази търговия с развитите капиталистически страни да решим проблемите, които ни занимават? Трябва категорично да се отговори, че по този път решение на въпросите не може да се намери.

Ние имаме предостатъчно опит. До 1944 г. България беше част от капиталистическата система. България в какво състояние се намираше? Всички добре я знаем. Нима няма връзка между това в коя система е страната и нейното икономическо състояние? Какво можехме тогава да изнесем, за да внесем? Можехме да изнесем само селскостопански произведения. 99.5% от целия наш износ тогава е бил или селскостопански суровини, или преработени селскостопански произведения, а в това число изцяло преработените селскостопански произведения представляват една много малка част, а повечето от тях са полуфабрикати. Например тютюнът е полуфабрикат.

А какво е положението сега? Всеки от нас, който е имал допир с нашия платежен баланс, знае много добре как се пържим на скара, когато трябва да търсим долари. Защо по-лесно намираме рубли, отколкото долари? Във връзка с този въпрос се срещат твърде много недоразумения, които трябва да се изяснят, защото този въпрос има и голямо идеологическо значение. Ние можем да намерим долари срещу слънчогледово семе, слънчогледово масло, тютюн, царевица и др. Ако имахме петрол, можем да намерим долари и срещу петрол, ако имахме дървен материал, висококачествени железни руди, можеше да намерим долари. Във връзка с това се появи в нашия търговски речник странното понятие „доларни стоки”, което изразява чисто и просто тесните възможности за нашия стокообмен с развитите капиталистически страни.

Какви са тенденциите на развитие на нашата икономика в това отношение? Ние все по-малко ще бъдем в състояние да отделяме „доларни

стоки”, защото те са нужни за изхранване на нашия народ. Когато расте равнището на живот, ресурсите от този вид се намаляват. Ето това са перспективите.

Можем ли ние да осигурим коопериране с тези страни на базата на промишлеността? Абстрактно взето може. Може да се намерят много фирми, които да ни построят един завод и да ни кажат: ще го плащате с продукцията. Но да се смята, че по тази линия можем да решим проблема, това е фантастично, абсурд, защото една фирма, която би построила завод у нас, с нищо не може да гарантира износ на наша промишлена продукция за неговото изплащане. Очевидно цялата история на нашето развитие, която др. Живков очерта тук, целият наш опит и преди революцията, и след нея свършено недвусмислено показват, че пътят на нашето икономическо развитие е свързан неотделимо със социалистическата система. Нашето участие в социалистическата система ни осигури възможност да създадем промишленост в нашата страна и по този начин да решим въпроса за скритата аграрна безработица, то ни осигури възможност да интензифицираме нашето селско стопанство, осигури възможност на страната да се развива. Още повече важи тази истината за нашето предстоящо развитие.

Когато говорим за съветската помощ, нашата пропаганда е доста едностранчива. Напълно вярно е, че ние получаваме огромни помощи във вид на кредит. Без съветските кредити не можехме да направим нищо. Но наред с това и от изключителна важност е фактът, че разделението на труда, което се създаде между нашата страна и социалистическата система ни осигури пазари и следователно валутни ресурси, а с тези валутни ресурси можахме да си купим това, което е необходимо за нашата индустриализация. Затова, когато говорим за доларни стоки и рубли стоки, трябва да погледнем по-дълбоко на нещата. „Доларни стоки” – това означава лесен пазар за нашия износ, малки валутни ресурси, „рублови стоки” – това означава широките възможности, които Съветският съюз ни предостави за разгръщане на нашия износ, за задълбочаване на нашето участие в международното разделение на труда, за развитие на нашата икономика.

И така, ние трябва да вървим напред по пътя на нашата интеграция, ако искаме да съществуваме, а пътят на тази интеграция е само в социалистическата система. Това, разбира се, никак не означава, че не трябва да развиваме търговията си и с развитите капиталистически страни.

„България е малка страна. Какво искате вие, една малка страна да постъпва както голяма страна”? Този начин на разсъждение все още се проявява къде открито, къде подсъзнателно при проектиране на всеки нов завод, когато се определят неговите мащаби. И трябва да бъдем съвсем откровени, понякога го прилагат даже съветски проектант, когато проектират малки заводи. Една малка страна, ако поради това, че е малка, трябва да проектира и да строи на неграмотна техническа и технико-икономическа основа, то с това тя подписва своята собствена икономическа присъда за изостаналост. Ако нейните размери са наистина малки, тази страна трябва да търси интегриране с други страни в по-широка система. Нашите заводи трябва да се проектират по правилата на висока икономическа ефективност и на тази основа да търсим разрешение на въпроса за икономическите връзки с другите страни.

Какво е положението в нашата система? Трябва да подчертаем с голяма гордост, че тъкмо задълбочаването и развитието на разделението на труда е фактор, който даде възможност на България да се превърне в една страна със сравнително добра индустрия. Без това задълбочаване на разделението на труда в нашата система ние не бихме били това, което сме. Затова, когато критикуваме сегашното състояние на нещата, не бива да забравяме и този факт, защото често пъти допускаме такива грешки.

Но въпреки това всяко нещо си е за своето време. Формите, които дадоха възможност досега да бъде в такова състояние страната, са недостатъчни, за да се развиваме занапред. Това е основно положение, от което изхожда Политбюро на партията, за да постави този въпрос пред пленума на ЦК. Не е въпросът тук за теоретически някакъв подход към проблема, не е въпрос само за принципиални общи съображения на нашата идеология. Животът, икономиката ни натискат по врата, животът, икономиката принуждават партията да се заеме с този проблем.

Недостатъците в нашата система се заключават в това, че ако говорим образно, въпреки голямото задълбочаване на разделението на труда в нашата система, ние общ пазар в истинския смисъл на думата още нямаме. Действително в нашата социалистическа система външнотърговският обмен между страните се развива по-бързо, отколкото техният национален доход. Това съотношение показва, че интеграцията успешно върви. Но независимо от това, ние още нямаме в пълния смисъл на думата общ пазар. И тъкмо поради това този положителен процес се натъква на пречки. Поради това в досегашната работа на комисиите на СИВ ние успяхме да постигнем съгласуване за една малка част от тези даже 33% обмен в нашето машиностроене. А какво остава за 45%.

В какво се заключава недостатъкът? Недостатъкът се заключава от организационна гледна точка в това, че нямаме единен орган на планиране, а от икономическа гледна точка – в това, че всяка от нашите страни е заградена с китайска стена от „митнически бариери“. Аз имам предвид не митата, които се събират в митниците, а имам предвид ценовата система.

Една митническа бариера има за задача да се откъсне вътрешната от външната ценова система. Точно този апарат нашите страни го постигат с обособяване на своите ценови системи. Ако вземем група стоки, ще видим нещо действително учудващо. Вземете, да кажем, горивото и електроенергията. За 100 лева гориво и електроенергия струват 40 рубли. Значи курсът на рублата и лева е 40:100, а при машините е 40:50, при суровините за леката промишленост – 90:100 (цифрите привеждам по памет – възможни са неточности). При всяка група от цени имаме различно съотношение. Други са съотношенията по стокови групи на лева към марката, трети са на марката към рублата. В отделните социалистически страни има отделни ценови системи. В ценово отношение ние приличаме на феодални крепости, всяка страна съществува като отделна крепост. Единният пазар без единни цени не е единен пазар.

Вреди ли това положение или не? Може някой да каже, че не вреди. Това положение вреди много сериозно на международното разделение на труда в нашата система. Защо? Две стоки се изработват в един завод в България. Две също такива стоки се изработват в един завод в други страни. Защо заводите да

не се специализират и да не си обменят продукцията? Но ако международната цена на едната е по-висока от стойността, а на другата – по-ниска, то тогава и двете страни ще бъдат заинтересовани да произведат тази стока, която има по-висока цена, и да внасят тази, която има по-ниска цена. Затова едната стока става в по-голямо количество, а другата – дефицитна, и обменът става невъзможен.

Какво става в комисиите на СИВ? Вземете споровете по машиностроенето. Споровете от началото досега кой коя машина да „сграбчи”. Има ли такива спорове в производството на мед, има ли такива спорове в производството на слънчоглед? Там споровете са от обратен характер.

ТОДОР ЖИВКОВ: Вътре същите спорове.

ЕВГЕНИ МАТЕЕВ: Това е свързано много тясно със структурата на ценовата система. Затова ние се натъкваме често пъти на странни факти. От всяка гледна точка е целесъобразно да постигнем специализация. Но като направим сметка, си казваме: защо от този продукт да внасяме, когато при дадените цени вътре ще ги произведем, въпреки ниската специализация, по-евтино. Не може при една структура на цените, която не съответства достатъчно на структурата, на стойността, да се постигне правилно и последователно разделение на труда. Ето защо ЦК на партията, по инициатива на др. Тодор Живков, още в 1958 година постави този въпрос – за преминаване на нашата социалистическа система върху собствена база на цените. Тази инициатива беше посрещната така, както следва, от най-отговорните другари в Съветския съюз. От тогава до сега този въпрос не е решен в системата на СИВ. Минаха 6 години. Въпросът още тъпче в комисиите, защото е много трудно да се реши. А неговото нерешаване се явява спънка за правилната интеграция в нашата социалистическа система.

Пита се: не можем ли ние да решим този въпрос по друг път? Можем. Ако не можем на многостранна основа да решим този въпрос, трябва да потърсим решение на този въпрос на двустранна основа – със Съветския съюз. Когато се изградят единните цени, то ясно е, че планетите ще се движат около слънцето, а не обратно. Затова, когато вземем предвид статистическото тегло, то статистическото тегло на Съветския съюз ще натегне и единните цени ще гравитират около цените на Съветския съюз. Защо да чакаме години наред? Ако не можем да убедим румънците, ако не можем да убедим чехите, ако не можем да убедим някои съветски специалисти, то защо да не опитаме да говорим като партия с партия. В това отношение, нека бъдем достатъчно силни да кажем, че капиталистите ни изпреварват, макар на друга основа, макар при остри противоречия, а социалистическият строй има 100 пъти по-добри възможности от тях и още не е използвал тези възможности. Защо крупните акули на базата на своите егоистични интереси могат да решат този проблем, а ние да не можем? Очевидно можем.

Аз в това виждам огромното значение на инициативата, която Централният комитет на нашата партия взема с настоящото заседание. Не трябва да си правим илюзии, че на този въпрос решението ще бъде леко. То ще бъде доста трудно. Защо? Необходимо е да се пресметнат много фактори. При това съотношение на цените е тясно свързано с преразпределението на националния доход. В това отношение, нека пред ЦК на партията да бъде подчертана една много съществена особеност. Съветските републики имат

един общ пазар, това е Съветският съюз. В Съветския съюз има единство на цените (с някои местни особености). При единство на ценовата система поначало имаме свободна миграция на стоки, свободна миграция на труд, свободна миграция на капитал. От гледна точка на отделните републики там се получава, че една република може да създаде национален доход, който да се инвестира в други републики. Пример – разработването на целините. Сега в среден Сибир се изграждат гигантски суровинни предприятия. Характерното за Съветския съюз се заключава в това, че има единно стопанство на националния доход, единен баланс. Този единен баланс, бих казал, е конкретен израз на единната национална собственост. Ако гледаме отделните републики, можем да кажем, че единният баланс на Съветския съюз е изразител на интернационална собственост. Това е голямо завоевание на съветските народи. Интеграцията там е пълна.

Пита се – на настоящия етап, ако решим по идеален начин ценовия въпрос, ние получаваме ли такава степен на интеграция? Какво би означавало да се получи някаква степен на интеграция? България има национален доход на глава от населението значително по-малък, отколкото в Съветския съюз. Ако трябва да се наредим на тяхната трапеца, това би било все едно едно слабо ТКЗС да се слее с едно силно ТКЗС. Може ли това да стане. За България разликата не е особено голяма, но за другите страни. Ами, ако Китай направи такава неща? Очевидно трябва да бъдем реалисти и затова не можем да смятаме, че може да стане изведнъж тази интеграция в абсолютния смисъл, защото тя би била във вреда на силно развитите страни.

Но разликата се заключава не само в размера на националния доход на глава, а и в начина на неговото разпределение в пропорцията натрупване – потребление. Това е едно изключително важно обстоятелство. Ние повече си похапваме от националния доход, отколкото Съветският съюз. Такова сливане би означавало Съветският съюз да ни попълва фонда, който изяждаме или обратно – по-малко да си похапваме и да натрупваме. Има разлика и в структурата на фонд потребление. Така че разликата се заключава в размера на националния доход на глава от населението и структурата на неговото разпределение. И наличието на тези различия може да се ликвидира само с течение на времето, по пътя на постепенно изравняване. Др. Тодор Живков е напълно прав, като казва, че 8 милиона към 200 милиона е нищо. За България е така, но за другите страни не е така.

Но работата е там, че ние напълно можем да постигнем една дълбока интеграция, напълно можем да създадем „общ пазар“, даже временно като запазим отделните баланси на националния доход. И такива пътища трябва да търсим. И колкото по-скоро решим този въпрос, толкова по-скоро националната собственост ще се превърне в интернационална. А това е пътят, по който трябва да се движим.

На едно заседание преди 2 месеца в редакцията на „Проблеми на мира и социализма“ в Прага този въпрос беше подложен на теоретическо разглеждане. В доклада на главния редактор на списанието се посочи перспективата за превръщане на националната собственост в интернационална. Постави се този въпрос като перспектива. С тази перспектива се съгласиха всички социалистически страни с изключение на Румъния. Румънските представители направо направиха обструкция. Те даже заявиха: „Нямате право да обсъждате този въпрос.“ Отговори се: „Как да нямаме право. Ние тук сме теоретическа

комисия, а не държавно представителство, тук всеки може да излага своето собствено мнение.” „Вие, казват те, нямате право да обсъждате този въпрос, защото отстъпвате от съгласувания партийен документ. А в партийния документ от 1963 г. не се споменава за интернационална собственост.” И така, става въпрос за това, че процесът на интеграция в социалистическата система води до интеграция на собствеността, но този процес е сложен и труден. Той се натъква на съпротивата на някои страни и трябва на разгърнат фронт да се движим, без да създаваме излишни затруднения за Съветския съюз. Но оттук не следва, че ние можем да бавим това, което исторически е наложително и което може да стане още сега.

Трябва да бъдем дълбоко убедени и в друга мисъл, която се прокарва в доклада на др. Живков, че двустранната интеграция в смисъл на единство на планирането и единство на ценовите системи при отделни баланси на националния доход, т.е., без да имаме още интернационална собственост, не е в противоречие с многостранната. Ние можем да срещнем такива възражения. Но от гледна точка на положението на България и на интересите на СИВ двустранната интеграция не противоречи, а е в интерес на многостранната. Затова аз бих искал да подчертая това, което е изтъкнато в доклада на др. Тодор Живков, че България, подхождайки към двустранна интеграция, на дело и то при нови основи, не смята да омаловажава, а напротив – да развива с още по-голяма сила многостранната интеграция в СИВ. А ние сме дълбоко убедени, че нашият пример ще подейства и на другите социалистически страни и ще допринесе за процеса на интеграция.

По документа. Мене ми се струва, че документът се нуждае от по-внимателна редакция. Преди всичко необходимо е по-подробна мотивировка, за да знаят другарите, които ще работят за какво собствено се касае. Др.Хрушчов от два реда ще разбере за какво става дума, но като тръгне документът надолу по апаратите – кой как ще разбере – не е известно. Пасажът „Ние, разбира се, нямаме предвид Народна република България непосредствено още сега да влезе в семейството на Съветските социалистически републики. Това би било преждевременно и следователно неправилно форсиране на общественото-политическото развитие, тъй като този въпрос нито от гледна точка на вътрешното положение в нашата страна, нито от международна гледна точка е напълно напълно назрял и подготвен. Такава постановка...” и предшестващият пасаж така са редактирани, че като го прочете за пръв път човек, излиза, че българите искат да подчертаят, че са против сливането. Защо ние обръщаме внимание преди всичко на резервите, а по-малко ярко на това, което искаме. Смятам, че трябва да се даде равновесие между този пасаж и другия пасаж. Това да се има предвид, когато се редактира.

Що се отнася до практическия ход, бих искал да подчертая, че ние ще срещнем трудности. Въпросите са изключително трудни. Тяхното решаване не е лесно. При това, където се бута ценов въпрос, веднага се бутат интереси, защото цените са преразпределение на националния доход. Тук ще възникнат много сложни проблеми. Разбира се, напълно е възможно особено при братските отношения, които имаме със Съветския съюз, ние да решим тези проблеми. Сближаването на ценови системи създава веднага салдо – положително или отрицателно. Тогава могат да се намерят хиляди форми за решаване на този въпрос така, както между другари се решава. Може да се получи, че изведнъж ние излизаме във валутно салдо плюс. Аз очаквам такъв

резултат. Може да се получи да излезем с отрицателно валутно салдо. Ние не сме търговци и бакали, че когато излизаме с такъв крупен въпрос, да направим сметка и да кажем: ако излезем с плюс 5, ще използваме и обратно. Има всичката възможност да бъдат решени тези въпроси с търсене на съгласие между двете страни напълно в духа на най-дълбока братска дружба, която винаги ни е свързвала със Съветския съюз. Но тези въпроси практически ще възникнат.

Завършвайки моето изказване, аз искам още веднъж да подчертая, че оценявам, напълно разбирам сериозния характер на стъпката и напълно я одобрявам, като подчертавам, че тепърва предстои огромна работа, за да стане живо дело това, което се възприема като курс.

Напълно искам да се съглася с доклада, където се казва, че пред нашата агитация, пред нашата политическа работа изникват огромни задачи, защото без никакво съмнение ние ще се натъкнем на националистически предразсъдъци, ще се натъкнем на клевети. И колкото по-ясно и точно се кажат нещата на народа, толкова по-лоша почва ще има за врага. Майсторство и ловкост трябва. При едно такова настъпление с разгърнали сили и на политическия, и на икономическия фронт ние ще решим въпросите, които самият живот поставя пред нашата страна, и ще ги решим правилно.

ПРЕДС. БОЯН БЪЛГАРАНОВ: Има думата др. Димо Дичев.

ДИМО ДИЧЕВ: Другари и другарки, аз също смятам, че тук се поставя един важен въпрос за развитието на нашата партия и движение. Този въпрос обръща нашата партия с лице към онези проблеми, които ни занимаваха преди години. Неведнъж пред нашите комунисти е стоял въпросът какво ще бъде устройството на комунизма в нашата страна и какво ще бъде отношението към другите социалистически страни и Съветския съюз. Още преди 1919, 1922, 1923 година, след създаването на Коминтерна и по-късно, когато нашият народ и нашата партия водеха борба, тези въпроси в различна степен се поставяха пред нашата партия.

Никога нашите комунисти не са възпитавани другояче освен да считат, че Съветският съюз е наше отечество, че Съветският съюз е наше завоевание, завоевание на международния пролетариат, че по типа на Съветския съюз ще създаваме други социалистически държави и те ще се развиват и присъединяват към Съветския съюз. Но тези въпроси стояха пред нас не в тази светлина, както сега се поставя въпросът за практическото присъединяване или за практическото обединение на социалистическите страни, създадени след Втората световна война.

Този въпрос минава през много перипетии, но все под знака на дружбата със Съветския съюз и другите социалистически страни. Той върви по пътя на икономическите връзки и политическите ни отношения с тези страни.

Аз смятам, че в доклада, който изнесе др. Тодор Живков пред нас, тези въпроси са поставени съвършено ясно. Действително задачата се поставя не за непосредствено присъединяване на НРБ към Съветския съюз, а в близко или по-далечно бъдеще, но перспективата за цялостното развитие на нашата страна по-нататък, за нейната политика и структура, за решаването на този крупен въпрос на нашата съвременност е ясна. Аз смятам, че в доклада на др. Тодор

Живков твърде дълбоко и конкретно са анализирани нещата, сегашният момент и вътрешните наши сили.

Как ще се посрещне това от демократичните и контрареволуционните елементи, от социалистическите и капиталистическите страни, от целия свят? Няма съмнение, че при популяризирането на този въпрос ние ще срещнем известни затруднения, не толкова в нашата страна, колкото навън. Аз съм напълно съгласен, че у нас, където имаме силна Комунистическа партия и народът в огромното си болшинство върви след нея, трудностите ще бъдат по-леко преодолени, макар това да не означава, че е свършено леко. Трябва да се има предвид, че ще се проведе известна кампания срещу нашия лагер, срещу нашите страни, срещу Съветския съюз. Разбира се, главното за решаването на този въпрос са вътрешните сили у нас, в Съветския съюз и в нашия социалистически лагер. С този акт ние искаме да внесем по-голямо сцепление между самите социалистически страни.

Поставяйки този въпрос на разрешение, той не може да не засегне и другите социалистически страни, не може да не се постави и пред комунистическите партии в тези страни. Аз смятам, че когато др. Живков или Политбюро поставя този въпрос пред нас, той не е поставен изолирано, инцидентно. Отчетено е положението и в другите братски комунистически партии в социалистическите страни при разглеждането и постепенното решаване на този въпрос.

Мисля, че не бива да поставяме пред свършен факт нито Чехословашката, нито Полската, нито Унгарската комунистически партии. Трябва да търсим одобрението на братските комунистически партии, съгласието им, обединението към решаването на този въпрос.

Аз смятам, че у нас действително има условия. Нашата партия и народ имат интернационални традиции. Нашата партия е извършила в това отношение огромна работа. Това ще се приеме, особено когато се касае за създаването на единна световна социалистическа система. Но, бих казал, нужна е готовността на другите братски партии, действителното им сплотяване по този въпрос.

Ние не можем да кажем какво ще кажат Чехословашката, Унгарската или Полската комунистически партии. Но за себе си ще кажем. Този въпрос е преди всичко наш въпрос. Ние сме извършили тази работа. Отишли сме по-напред едно-две стъпала. Не трябва да търсим сметка в обединяването и създаването на тази световна социалистическа система или обединяването около Съветския съюз като една система, като една държава.

Аз смятам, че въпросът за икономиката е главният въпрос. Огромната политическа работа, която трябва да се почне отсега, е необходимо условие за решаването и на другите въпроси.

За приемането и разбирането на дълбочината на този въпрос като наше кръвно дело, дело на Българската комунистическа партия, за разрешаването на този въпрос ние трябва да извършим огромна работа, за да се докаже не само историческата необходимост за създаване на единна световна социалистическа система и държава, но да се докаже нейното предимство. Това трябва да се докаже пред нашите комунисти и целия народ. Необходима е огромна агитаторска работа. Не само да се изхожда от това как ще бъдат задоволени

нашите икономически нужди, което е важно при тази световна социалистическа система, но как ще се развиват в тази система, в тази неразделност със Съветския съюз нашите културни и национални нужди.

Досега нашата политика се развива в това отношение начело със Съветския съюз, с авангардната роля на Съветския съюз. Не е било чуждо на комунистите в нашата страна, че ние рано или късно ще поставим този въпрос. Обаче той не е бил поставян пред нашата партия непосредствено, както сега. Макар др. Живков да постави, че разрешаването на въпроса е в перспектива, от редицата други моменти се вижда, че ние непосредствено сега навлизаме в неговото разрешаване. С политическите и икономическите връзки със Съветския съюз и уеднаквяването на нашите форми, на нашата финансова и планова система ние навлизаме непосредствено в тази дейност. То може да бъде 10–15 години. Не определяме по години, а го определяме като етап, който е решителен момент в решаването на този въпрос.

Аз поставям така нещата, защото виждам въпросите, които се поставят пред нас и нашата партия, в цялата им сериозност. Трябва да се извърши подготовка на партията и народа.

Смятам, че Лениновата аргументация, дадена в доклада на др. Живков, е съвършено правилна и трябва да се разшири още повече в това направление, защото ние така виждахме извършването на социалистическата революция в България и развитието ѝ в бъдеще. Освен това, поставяйки въпроса за влизането на нашата страна в системата на Съветския съюз при сегашните условия, трябва извънредно внимателно да поставим въпросите за славянството и освобождението на България. Това е един плюс за нашата страна. Може би не всички страни имат този плюс. Това е още една възможност, която ще облекчи разрешаването на тази задача. Но когато се касае за други страни, може би това няма да има значение – нито тази славянска близост, нито освобождението ни от турско робство и от капитализма и фашизма. Главният, принципният въпрос е, че нашите системи и цели са еднакви и на тази база ще се развива по-нататък нашето единство до една държава в световен мащаб. Нашето обединение със Съветския съюз трябва да стане знаме и на другите народи – братски социалистически страни и други народи.

Аз смятам, че няма да има опасност от това за развитието на българската национална култура. Този въпрос е съвършено ясен пред нашата партия и той трябва да бъде разяснен пред народа. Ние не губим нито своята българщина, нито своята националност в рамките на социалистическата държава, както не губят своята националност съветските републики. Чуждата пропаганда говори, че България е сателит на Съветския съюз. Това е оказало влияние върху нашия народ и затова трябва да вземем организирани мерки срещу такива националистически тенденции.

Накрая смятам, че въпросът е съвършено навременен. Напълно подкрепям предложението, тъй като смятам, че това изразява цялото ми разбиране като комунист.

ПРЕДС. БОЯН БЪЛГАРАНОВ: Има думата др. Райко Дамянов.

РАЙКО ДАМЯНОВ: Другари, др. Живков направи марксистко-ленински анализ на историческото развитие на нашата страна, на нашия народ от 9 септември досега. Той обоснова онези големи цели на нашата партия,

които бяха поставили навремето Благоев и Димитров. Той напълно обоснова и решението, което трябва да вземе днес нашият Централен комитет.

Аз с особена радост и голямо задоволство посрещам предложението на др. Живков, на нашето Политбюро. Всички ние трябва да заявим с гордост, че това е една крупна инициатива на нашия централен комитет, една голяма политическа, икономическа и културна стъпка за бъдещото развитие на нашата страна, на нашия народ. Това ще даде нови сили на нашия народ да се разгори любовта към братските народи на Съветския съюз. Това са плюсове, които нашият Централен комитет трябва да има предвид и без всякакво смущение, аз не зная може ли да се говори за някакво смущение, с ентузиазъм да приеме днешното предложение.

Другари, съвсем прав е др. Живков, че нашите производителни сили не могат да се развиват в рамките на нашата страна. Прекрасно го обоснова. И аз приветствам тази инициатива на др. Живков, на нашето Политбюро. Ще се открият широки перспективи за развитие на производителните сили в нашата страна в най-тясно сътрудничество, в кооперация със съветските производителни сили. Това ще даде огромен тласък на развитието на нашата страна. Тук и др. Матеев говори по този въпрос, и другите другари. Аз няма да се спирам на това.

Ние трябва да приветстваме Политбюро и др. Живков, че съзряха и навреме поставят този въпрос за разрешаване. Не можем да не отчетем и сложността на въпроса, но поставя се стъпка по стъпка да подготвим този крупен акт, за който др. Живков говори – да се влеем в семейството на Съветските социалистически републики. Именно така трябва да стане. Др. Димо Дичев съзира известна опасност – какво ще кажат другите партии. Слушайте, ние пристъпваме практически към това стъпка по стъпка и ще остане, така да се каже само обединяването. А моментът за неговото обединяване трябва да се подбере и от КПСС, и от нашата партия. Затова аз смятам, че в това отношение не бива да се говори.

Др. Живков засегна един въпрос, за който ние не можем да не държим сметка. Нашата партия, нашият народ ще срещне с голям ентузиазъм това предложение на ЦК, ще го възприеме с голяма любов и удовлетворение. Но в същото време ще се появят мръсни клевети на националистически, дребнобуржоазни и буржоазни среди, които ще се мъчат да внесат някакво смущение в тази инициатива, в това голямо дело, което си поставят нашият Централен комитет и нашата партия.

Аз смятам, че тези аргументи, които др. Живков обоснова, когато се доведат до знанието на партията и народа, те ще го въоръжат с огромен солиден арсенал, за да могат да се разбият на пух и прах тези елементи, да се сплоти още по-тясно нашата партия около ЦК и др. Живков и с успех да се реши тази задача.

Аз като комунист ще работя с всички сили за осъществяване на задачата, която др. Живков, Политбюро поставя пред партията и нашия народ. Не се съмнявам, че др. Хрушчов, ЦК на КПСС ще възприемат това наше предложение.

Аз съм съгласен с предложеното писмо, но да се придържа или към доклада на др. Тодор Живков, или малко да се разшири, защото ако отиде така,

то не изразява всичко онова, което др. Живков днес постави пред Централния комитет.

ПРЕДС. БОЯН БЪЛГАРАНОВ: Има предложение да завършим сутрешното заседание. След обед ще почнем в 15 часа.

СЛЕДОБЕДНО ЗАСЕДАНИЕ

ПРЕДС. СТАНКО ТОДОРОВ: Откривам следобедното заседание. Има думата др. Драгойчева. Да се готви др. Г. Павлов.

ЦОЛА ДРАГОЙЧЕВА: Другари и другарки, вълнуващ исторически акт за всички комунисти, за всички приятели на Съветския съюз у нас и лично за мен е предложеното писмо, което ще отправим до братската Комунистическа партия на Съветския съюз, и докладът на др. Тодор Живков.

Авторитетът на нашата партия, партията на Димитър Благоев и Георги Димитров, не е от вчера. Много братски партии са се равнявали с партията на Димитър Благоев и Георги Димитров и са я поставяли като най-близка, рамо до рамо с партията на Съветския съюз.

Под влиянието на Октомври нашата партия извърши първото антифашистко въстание през 1923 година. Тя подготви народа да се бие рамо до рамо със Съветската армия след Девети септември. Тя застана на най-правилни марксистко-ленински позиции през 1957 година на Съвещанието на комунистическите и работническите партии в Москва. Тя първа прекрачи прага на изграждането на социализма в града и селото. В много отношения при обмяна на опит с другите партии в социалистическите и капиталистическите страни, те преценяват, че партията е силна марксистко-ленинска партия, с огромен авторитет сред народа. Нейната сила особено ярко се разкри след Априлския и Ноемврийския пленум и VII-я и VIII-я конгреси на партията. Всяка нова задача е възприемана с разбиране. С душевно, мъдро разбиране се отнася тя към всенародното движение за българо-съветска дружба.

Под ръководството на партията корените се спускат по-дълбоко, а клоните покриват всички краища на страната, както на времето Георги Димитров казваше: „Българо-съветската дружба прониква под всяка колиба и къща на нашия народ.” С предложението на Политбюро и ЦК на партията тая дружба трябва да стане още по-всенародна. Така казва др. Тодор Живков в доклада. Тя минава, както пределно ясно и убедително казва др. Тодор Живков в своя доклад, на нов исторически етап. За вековната дружба и признателност на нашия народ може много да се говори и не може да не се изкаже всичко, което ние сме длъжни и можем да кажем. Досегашните канали, след Девети септември, чрез които тази дружба е протичала, са многобройни – договори, Съвет за икономическа взаимопомощ, министерства и др. Един от немаловажните канали е и движението за българо-съветска дружба.

Всичко това трябва да мине на нови начала. Поставя се по новому националният въпрос, икономиката, идеологическата работа на партията. По

новому и с нов размах трябва да се постави и работата на досегашните и нови канали, за да се мине от етапа на икономическо сливане към всеобщо сливане на двете страни. Трудности ще има, другарите ги казаха. Особено ясно ги казва в доклада др. Живков, но те ще бъдат прекрачени чрез ентузиазма на великата обич към Съветския съюз, чрез дълбоката вяра, идваща от опита на самия народ, че само със Съветския съюз можем да бъдем свободна и независима страна, да опазим нашите национални особености. Само със Съветския съюз ще изпълним решенията на Осмия конгрес на партията и 20-годишния план. Нашият народ от собствен опит знае, че нямаме по-близък брат и другар от Съветския съюз. Наред с това нашият народ знае, че Съветският съюз е готов на всички жертви за интересите на българския народ. Това се знае от кредитите, които ни отпуска Съветският съюз на изгодни условия. Особено това се почувства от изграждането на дружествата за съветско-българска дружба. Няма българин или българка, ако попадне в Съветския съюз по каквото и да е мероприятие, да не бъде поет именно от тези всесъюзни органи, с които се манифестира дружбата и обичта между двата народа. Ние изградихме първите дружества почти преди 30 години, а те преди 5 години. Няма съветска република или крупен промишлен и селскостопански обект, който да не намери начин да манифестира обичта си към нас. Аз ще кажа само няколко типични случая.

На Ленинградското дружество беше идеята за научните конференции. Те вече проведеха 6 конференции. За напечатването на материалите за тазгодишната конференция, понеже нямат план и хартия, се обръща към общата Академия на науките. Поставят въпроса – другари, нямаме хартия. Касае се за великата братска дружба с българския народ, дайте ни хартия. 900 страници се слагат на печат. За съжаление материалите от втората конференция у нас лежат 2 години в чекмеджето. Няма хартия, няма кредити.

В научните конференции на дружествата участват не само РСФСР, Украйна, Белорусия, Молдавия, но и такива републики като Казахстан, Грузия, Литва, Латвия, Азербайджан и др., с което доказаха, че дедите им са воювали за нашето освобождение от Турция или сега са участвали в освобождението ни от фашизма.

У нас беше жп работник, обикновен труженник от СССР, скромен работник. Той съобщи, че са организирали един вагон на дружбата, движещ се от Белиов до други гари, с непрекъснато сменяща се изложба на достиженията на България. Интересът към него е такъв, че често пъти началниците се оплакват, че влакът не може да тръгне. Само от едно училище на 20-хилядния град Белиов 300 ученици си пишат с наши ученици. От тях вземахме идеята за провеждане на дните на съветската промишленост, селско стопанство, педагогика, здравеопазване, декадите на културата, декадите на съветската книга, културните народни университети.

У нас идват и още повече ще идват съветски първенци със своя нов опит, идват учени, крупни специалисти, освен постоянно помагащите ни. И ето в тази насока с тези съветски специалисти ние имаме в страната постоянно пребиваващи другари – в търговските представителства, в посолствата, готови да помагат на каквато да е задача на нашия народ. И ние, нашият Общонароден комитет за българо-съветска дружба, и другите организации голяма работа разгръщаме. Използваме и туристите за обмен на опит. Голяма работа разгръщат областите в обмена на опит с нашите окръзи.

Съветският народ, убедена съм, ще посрещне решението на партията с особена радост. Всички наши очаквания ще бъдат надминати. А трудностите, за които аргументирано говориха другарите Тодор Живков и Евгени Матеев, ще ги има определено. Тия трудности обаче ние сами не ще преодоляваме. С нас е Комунистическата партия на Съветския съюз с нейния Централен комитет и големият наш старши брат Никита Сергеевич Хрушчов. Те ще ни помогнат и помагат при тая огромна историческа крака да се изравним в икономическо и идеологическо отношение със Съветския съюз. Тази наша крачка ще бъде политическо огледало за всички, които ще последват нашия пример. Аз съм дълбоко убедена, че Президиумът на ЦК на КПСС начело с др. Хрушчов и Политбюро на ЦК на БКП начело с др. Тодор Живков ще държат здраво кормилото за преодоляване на всички трудности и че нашата подготовка за пълно сливане ще се увенчае с успех. Несъмнено ще има и мърморковци, нямам предвид враговете, които грубо ще крещат и хулят.

Съветските специалисти, когато посещават ТКЗС, най-напред им поставят три въпроса: какъв е трудовеният, ползват ли се от дотации, какъв е заделеният общ фонд. На първия въпрос нашите кооператори все повече и повече отговарят – добре, защото все повече расте трудовеният, а по другите два въпроса много ТКЗС работят с дотации и все още този общ фонд може би е по-малък от половината примерно на Съветския съюз, с който строят културни домове, поддържат пътища, строят електроцентрали и т.н.

За всенародното движение за българо-съветска дружба. Аз смятам, че то ще се постави на нови начала, за да се получи истинско всенародно движение за българо-съветска дружба, и предлагам:

1. Идеологическата работа на движението да бъде поставена по-нашироко в движението за българо-съветска дружба и да намери място във всекидневната работа на идеологическия фронт.
2. Още тази година да се издадат по-интересните доклади от научните сесии на Военната академия, научната работа на военната секция и ОНК. Както казах, в Ленинград са заделили от собствения фонд хартия и печат на Всесъюзната академия на науките, когато са й казали, че се касае за България.
3. Отечественият фронт, профсъюзите, Комсомолът, творческите съюзи да заделят повече средства, сили и кадри за разгръщане на всенародното движение за българо-съветска дружба.
4. Да се обезпечат авторитетни кадри в комитетите за българо-съветска дружба и с тях партията да се отнася както се отнася с другите органи и организации.
5. Движението за българо-съветска дружба да премине както в Съветския съюз – на териториален и на производствен принцип, като се изградят и колективни членове.
6. За руския език. Мога да ви кажа, другари, че чехите имат малко сроден език с руския, но у тях като тръгнете в научно заведение от портиера до академик всички говорят руски. Да се огледаме и видим колко говорят у нас руски. Ако един инженер сбърка термина, ако един винт не постави на машината, машината се разваля; един лекар, ако не прочете точно термина, ще умори човека. Аз имам списък на изучаващите руски език. Около 40 хиляди у нас учат руски език – над 10 хиляди са учители, около 4 хиляди са от

Комсомола, имаме бригадири, имаме около 400 души академици. Но това още не е удовлетворително. Предлагам Министерството на просветата така да подреди програмата, че в училищата да се започне изучаването на руския език както в училищата на Украйна и Белорусия. Това гарантира истинско познание на езика.

7. Мисля, че извънучилищното изучаване на езика трябва да се продължи, защото точно тези другари и другарки, в чиито ръце е икономиката, които трябва да решават големите проблеми, смятат това пособие между впрочем, а то е най-голямото оръжие, защото един културен работник или инженер, ако не знае руски език, трябва да чака да му бъде преведено. А новости в Съветския съюз излизат всеки ден и ако не знае езика, все едно нищо не знае.

Привършвайки, още веднъж споделям възторга и радостта да работя като комунист там, където ме изпрати партията за минаването на нашата страна в общото семейство на Съветския съюз, за разрешаването на всички въпроси, които ще постави партията, за да преминем към икономиката на Съветския съюз и да бъдем една от републиките на Съветския съюз.

ПРЕДС. СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Георги Павлов.

ГЕОРГИ ПАВЛОВ: Другари, докладът на др. Тодор Живков не може да не се посрещне с дълбоко удовлетворение, още повече че въпросът се поставя много навреме. Няма да е силно да се каже, че не можем да се развиваме по-нататък, ако не се тръгне към решаване на тези въпроси. Касае се за насъщна необходимост за нашата икономика.

Аз искам да направя практически предложения, без да повтарям това одобрение, което се изказа от всички другари. За промишлеността тази постановка има изключително голямо значение, още повече сега, когато в близко време ще трябва да изготвяме нашата перспектива. Нас ни вълнуват такива въпроси: Съветският съюз развива химията. Сега на пленума те набелязаха още по-големи мероприятия. Ние имаме ограничени възможности да купим от капиталистическите страни заводи. От няколко месеца водим разговори със съветски другари по химията. Ние им казваме така: вие правите грамадни доставки в странство, вие отивате на вътрешно развитие. Досега от вас получаваме оборудването. Как в бъдеще ще развиваме този отрасъл, ако не ни включите във вашите баланси и предвидите оборудване за нас? Ние виждаме, че съчувствие у съветските хора има, разбиране има, морална поддръжка има. Обаче тежат някои положения, с които човек често пъти се среща, и не могат да се преодолеят. Има формални пречки.

ТОДОР ЖИВКОВ: Формална пречка да ни дадат 5–6 завода например. (Весело оживление.)

ГЕОРГИ ПАВЛОВ: Аз им казвам: ние търгуваме с вас 70%. Средства да купуваме от капиталистите нямаме. За нас има два изхода – или да отделим повече средства и да купуваме повече стоки от капиталистите, или да ни включите във вашите баланси. Аз мисля, че навреме е поставен този въпрос, защото така или иначе ние пак ще отидем при тях да искаме тези неща и затова по-добре отрано да ни включат. Другари, някои специалисти, учени отиват на Запад, видят някои неща, а в Съветския съюз те са решени на по-високо ниво.

ТОДОР ЖИВКОВ: Трябва да се докаже на съветските другари, че ще бъде по-изгодно, ще се отърват с по-малко разноски, ако ни включат в техните баланси. (Весело оживление.)

ГЕОРГИ ПАВЛОВ: Сега сме делегация за Съветския съюз с др. Тано Цолов. Това ще ни помогне да се подготвим по-добре.

Второ предложение. Вчера аз реших да не се изказвам, защото полза няма, тъй като на нас ни намаляват 50 млн. т.г., макар че химията запазиме. Едва закърпваме за Кремиковци.

ТОДОР ЖИВКОВ: Колко капитални вложения има химията и металургията?

ГЕОРГИ ПАВЛОВ: Тази година 300, а следващата 230.

ТОДОР ЖИВКОВ: От всичко колко капиталовложения?

ГЕОРГИ ПАВЛОВ: 900.

ТОДОР ЖИВКОВ: Е, какво искаш?

ГЕОРГИ ПАВЛОВ: Аз заради това не се изказах. Но аз искам да кажа, че нашите отрасли специално не могат да се развиват, ако наново не направим постъпки и поискаме кредити от Съветския съюз, за да можем да вържем баланса. Аз смятам, че в това отношение има възможности, тъй като и решаването на валутния проблем главно за нашата страна се решава с два въпроса. Ние даваме по 40 млн. валутни за метал и около 38 млн. за текстилни суровини. Ако съсредоточим усилията при тази нова постановка и осигурим потребностите от черни метали и увеличим текстилните суровини, каквито мероприятия се осигуряват с изкуствените влакна, ние ще можем да си осигурим към 70–80 млн. долара и да решим валутния въпрос.

Искам да развия и други практически въпроси, които предстоят и могат да се решат със Съветския съюз. По черната металургия, за качествената стомана и кооперирането. Има широко поле за коопериране в това отношение. Ние много пъти предлагаме, но не можем да намерим конкретни средства, начини и форми, а сега при тази постановка нашата работа чувствително ще се облекчи. Трябва да кажем, че много ще се помогне по технико-икономическия доклад.

У нас от една година много сериозно се поставя въпросът за Горубсо. Добивът е 3 млн. с 13 хил. работници. Ние поискахме помощ от Съветския съюз. Дойде група, работиха няколко месеца и си заминаха. Смятаме с няколко дълбоки шахти да съединим рудниците, да ликвидираме спомагателния персонал на повърхността и да се изравним с технико-икономическите показатели. Такава помощ получаваме непрестанно. При такава постановка помощта ще бъде не само да ни доставят заводи, а да се изравним по производителност на труда с тях. От това ще произтичат много задължения за нас по производителността, по себестойността, тъй като много техни отрасли имат много по-добри технико-икономически показатели, отколкото у нас.

СТАНКО ТОДОРОВ: Това ще бъде една от първите работи.

ГЕОРГИ ПАВЛОВ: Трябва да се изравним не само в облагите, а и в областта на задълженията. Аз смятам, че някои въпроси могат да се решат, без

да се чака окончателното решаване на по-големите въпроси. Практически могат да се разделят въпросите на групи, които постепенно да се решават.

Смятаме, че трябва да се реши по-бързо въпросът за преките връзки между заводите. Ние още нямаме преки връзки със съветските заводи и не особено много се печели за внедряване на новостите, на опита. Също така трябва да се реши въпросът за целулозата. България като построи втори завод за целулоза и още един за дървен материал, няма повече суровини за целулоза. Стои въпросът да се кооперираме. Такива възможности има немалко. Много големи затруднения срещаме при получаване на опитни машини от Съветския съюз. Чехите ни казват: да ги изпробваме и тогава ще ви ги дадем. Ние често пъти им казваме: не сме в Египет, край съветските машини да се строят американски и да се изпробват.

Ние смятаме, че сме ги убедили по много въпроси. Тази постановка ще помогне тези въпроси много по-бързо да се решават, а също и по научно-техническото сътрудничество. Много бавно се решават някои въпроси. Събере се сесията, докато се изпълни решението на сесията, мине година и половина и ние забравяме защо сме го искали. Същото е с научноизследователските институти. Те имат единични връзки. Такава пряка постановка ще ни даде възможност редица въпроси по-бързо да се решат. Също така по-бързо ще се изпращат специалисти. По-пряка помощ при аварийни положения ще могат да ни дават. Това ще издигне цялата наша промишленост, нашите отрасли на много по-високо ниво. Разбира се, за всичко това трябва немалко да се поработи. Трябва да докажем, че нашето положение е по-особено, че в техен и наш интерес е да стане обединяването. Безспорни ще бъдат успехите и резултатите. Този въпрос е такъв, че ще изтегли много други въпроси в този момент, когато готвим перспективата, когато осигуряваме тези направления, за които говори др. Евгени Матеев.

Аз напълно поддържам предложението. Ще има възможност нашата икономика сериозно да отскочи напред и да се решат крупни въпроси, да преодолеем редица трудности, които се срещат у нас.

ПРЕДС. СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Стоян Стоименов.

СТОЯН СТОИМЕНОВ: Другари, ние днес решаваме едно велико дело, решаваме светлото бъдеще на нашата нация и на нашия народ. Колко биха се радвали Георги Димитров, Димитър Благоев и хилядите другари, които загинаха, и пред бесилките, и пред куршума извикаха: „Да живее Съветският съюз, да живее Червената армия.”

ТОДОР ЖИВКОВ: Какво биха казали? Ще кажат, че Централният комитет правилно постъпва.

СТОЯН СТОИМЕНОВ: Но техният дух, духът на Димитър Благоев, на Георги Димитров, на Коларов витае днес между нас, този дух витае в доклада на др. Тодор Живков. Ние сме щастливи, че това, за което нашата партия близо 8 десетилетия се бори, днес нашият Централен комитет начело с др. Тодор Живков практически вече го решава. Ако отворим пресата от времето на създаването на нашата партия, ще видим на много места лозунга: „Да живее Всесъветската социалистическа република”. Така тогава пишеха социалистите. Целият дух на идеите на Димитър Благоев е в тази насока – да се освободи българският народ под ръководството на Комунистическата партия и да

създаде Съветска социалистическа република, която да бъде частица от Световната социалистическа република, за която се борим. След Октомврийската революция, след като се създаде ядрото на тази световна сега вече Съветска социалистическа република, нашата партия издига лозунга за Съветска България и за Световен съюз на Съветската социалистическа република, за Световна съветска република. Цялата преса след 1918 г. е пропита с този дух и с тези лозунги. И както др. Живков каза, дори Георги Димитров на VII конгрес на Комунистическия интернационал издигна този лозунг: „Да живее Световната съветска република”. Така е възпитавана нашата партия, така и сега Централният комитет, като продължител на делото на нашата партия, на великите вождове Димитър Благоев и Георги Димитров, под ръководството на др. Тодор Живков възпитава нашата партия. Ние сме щастливо поколение, защото практически пристъпваме към разрешаване на този въпрос. Няма друго по-естествено ядро от Съветския съюз, което исторически вече е създадено, около което да се обединяват социалистическите страни. За нас свършено е чужда и неприемлива теорията на китайските ръководители, а сега и румънските другари често пъти правят неправилни изказвания, за опиране на собствените сили и т.н. Съветският съюз е естествен център, около който ще се обединяват социалистическите страни. Разбира се, би било много радостно, ако ние сега сме в такова състояние, че вкупом, групово всички социалистически страни се обединим със Съветския съюз и направим конфедерация. Но сега за сега това не е възможно за всички страни. Обаче аз смятам, че това никак не пречи на нашата партия, като Българска комунистическа партия, на нашия народ да решим този въпрос и да направим предложение на Съветския съюз първоначално за икономическо обединяване, а след това и за обединяване въобще със Съветския съюз. Ние, българските комунисти, твърдо вярваме, че това е пътят и онези, които сега проявяват колебание, рано или късно ще тръгнат по този път и ще се създаде Съюз на съветските социалистически републики в един грамаден мащаб на земята. И целият свят един ден ще се обедини в Съюз на съветските социалистически републики.

Нашият път е правилен и твърдо вярвам, че той ще даде великолепни резултати и другите страни ще ни последват. Правилно е отбелязано в писмото, че това ще бъде помощ за някои други народи. Ето защо всички тук изказваме нашата радост и пълна подкрепа, одобряваме напълно писмото, което се предлага да се изпрати до др. Хрушчов.

Аз като член на този колектив съм безкрайно щастлив, че доживях до този тържествен момент, заставам напълно зад доклада на др. Живков и зад писмото, което се предлага. Разбира се, то ще се коригира в духа на направените тук препоръки.

Мене ми се струва, че след като се получи отговор от Съветския съюз, ще трябва първоначално да информираме партийните организации. Не вярвам да се намери комунист в нашата страна, който да се противопостави. След това да информираме и нашия народ, който сме възпитавали близо вече 80 години в любов към Съветския съюз. Освен някои вражески елементи и други изостанали групи от нашето население, ние няма да имаме съпротивление.

Другари, по една случайност това наше заседание и тези решения съвпадат с 80-годишнината от създаването на Благоевската група в Петербург. В края на тази година съветската общественост, колкото се разбира, ще

отбележи тази 80-годишнина, а сигурно и ние ще я отбележим. Ето още един голям аргумент за връзката на нашето революционно работническо движение с КПСС. И ние нещо сме дали в миналото на Съветския съюз и немалко сме допринесли за победата в Съветския съюз. Да не говорим за голямата борба, която водихме в нашата страна в защита на Съветския съюз, когато имаше нужда от тази защита.

Напълно одобрявам доклада и писмото.

ПРЕДС. СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Раденко Видински.

РАДЕНКО ВИДИНСКИ: Другарки и другари, наистина днешният ден на заседанието на ЦК на Партията ще остане в историята на българския народ като един от най-важните нейни моменти.

Девети септември е исторически момент в развитието на нашия народ, обаче 9 септември не можеше и не може да ни заведе много далеч, ако не съществуваше Съветският съюз. Ние не можем да се развиваме като социалистическа страна, като комунистическа страна, ако не намерим място във великото семейство на съветските народи.

Аз 45 години съм член на нашата партия, 45 години съм мечтал за този ден нашият народ да влезе в едно такова велико семейство. Ние сме мечтали за световна социалистическа съветска република, но съвършено ясно историята ни доказва, че не ще може из един път целият свят да стане социалистически, да се създаде световна съветска система. Създаде се първата съветска социалистическа република – Съветският съюз, и ние можем да протегнем ръка на братските съветски народи да ни приемат в тяхното прекрасно велико семейство.

Този ден ще бъде един от най-великите исторически дни за нашия народ, защото се открива пред нас действително такава перспектива, каквато ние досега като малък народ не можахме да създадем. Съвършено ясно е казано в доклада каква перспектива ще бъде разкрита пред нашия народ именно след като ние влезем в състава на съветските социалистически републики.

Аз нямам нещо, което бих добавил да аргументирам нашето желание за присъединяването ни към великото семейство на Съветския съюз. Вземах думата, за да изкажа преди всичко своята радост и да споделя щастието си, че доживях този исторически ден.

Тук, другари, се изказаха, а и в доклада има известни опасения, дали няма да бъде накърнено националното чувство на българския народ, дали няма да се създадат известни течения, известни центробежни сили, които да попречат или да смутят този наш път. Аз не зная защо, другари, но съм убеден, че българският народ ще посрещне това с голям ентузиазъм и радост. А що се отнася до известни вражески елементи в нашата страна, смятам, че те са достатъчно задушени и ние можем не само със силата на властта, а с аргументите, които имаме, с нашата политика, с перспективата, която се открива пред нашия народ, да им запушим устата.

Искам да изкажа и други съображения. Като бяхме в Съветския съюз в школата през 1935 г., при нас дойде Микоян да ни обясни тяхното решение за отменяне на хлебните купони. Един от нашите повдигна такъв въпрос (България тогава беше в дипломатически връзки със Съветския съюз): „Какво

би означавало, ако Съветският съюз вземе цялата наша продукция и се снабдява с всичко, от което се нуждае. Др. Микоян каза следното нещо: „За Съветския съюз България представлява една жилетка. Ако облечем тази жилетка, няма да ни стане по-топло, а ако я нямаме, пак няма да измръзнем.” Той искаше да каже: колко сте вие, можем и да ви нахраним, и да вземем, което ви е излишно, но въпросът се състои в друго, че не можем да отидем към това. И ето дойде моментът, при който вероятно Съветите ще се решат да облекат жилетката, да ни приемат в тяхното семейство. Другари, аз смятам, че Съветският съюз няма да откаже приемането на нашата страна в своето семейство.

Аз тука слушах др. Георги Павлов. Не в това се състои въпросът, не колко машини и заводи ще ни се дадат. Въпросът е в разкриването на перспективи за развитието на нашия народ в политическата, икономическата, културната и във всяко друго отношение изгода за нашия народ. Безспорно ние не можем и не бива да смятаме, че трябва да увиснем на врата на Съветския съюз, те да постят, а ние да блажим. Нашият народ няма да се остави да легне на гърба на съветските народи. Нашият народ е трудолюбив и ученолюбив. Нашият народ е такъв народ, който може да се отплати, може да заслужи своя дял в живота на съветските народи.

Искам да споделя с вас един такъв въпрос, който трябва много сериозно да се прецени. Вероятно Комунистическата партия на Съветския съюз ще прецени какво политическо отражение ще даде нашето обединяване. Не е важно какво ще кажат американците и империалистите. Те не могат повече да кажат от това, което сега казват: наричат ни сателити, че не сме самостоятелна държава, че сме подчинени във всяко отношение на Съветския съюз. Няма какво повече да кажат. Трябва да се прецени именно това, как ще се погледне не от социалистическите страни в Европа, а от новосъздаващите се социалистически страни. Именно в това направление трябва да помислим. Но аз мисля, че там, където има ленински партии, където има партии, което се възпитават в интернационален дух, партии и новоосвободили се страни, които не биха могли да живеят без световната социалистическа система, без Съветския съюз, това няма да даде отрицателно положение. Но все таки, нужно е да се пообсъди по-добре въпросът.

Нямам намерение повече да приказвам. Искам да изкажа своята голяма радост. Може би едва ли ще имам по-голяма радост от това да видя своя народ във великото семейство на съветските народи. Поради това не с една, не с две, а с пет ръце, ако имам, ще подкрепя и писмото, и предложението час по-скоро да се влеем във великото семейство на съветските народи.

ПРЕДС. СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Лъчезар Аврамов.

ЛЪЧЕЗАР АВРАМОВ: Другари и другарки, и аз се присъединявам към другарите, които вече се изказаха. Искам да заявя, че съм извънредно щастлив, че имам възможност да участвам в обсъждането и решаването на въпроса за понататъшното сближаване и обединяване в перспектива на Народна република България със Съветския съюз. Считаю, че др. Тодор Живков трябва да бъде поздравен за инициативата да постави този исторически за нас въпрос за практическо разрешение. (Бурни ръкопляскания.)

Всички поколения български комунисти, както нашите деди, бащи, така и ние самите сме лелеели мечтата в гърдите си да превърнем нашата страна в

частица от Великия Съветски съюз. Ето, тя сега се поставя за практическо разрешение. Не се съмнявам, с малки изключения, такива ще има може би в нашите редове, може би сред част от работническата класа, от нашето кооперативно селячество, че всеки честен български патриот ще работи с всички сили за постигане на тази велика цел.

В доклада на др. Тодор Живков е даден прекрасен преглед и анализ на взаимоотношенията между нашите два народа, между нашите две партии. Въпросът е разгледан задълбочено от всички страни. Посочен е пътят и начинът, по който трябва да се решават задачите. Разбира се, изтъкнато е в доклада, а и всички разбираме, че ще имаме трудности при решаването на тази задача – и вън, и вътре. Но тези трудности са преодолими. Международната реакция естествено ще надигне вой. Но това ще означава, че ние сме на прав път. Възможно е също така китайските другари да отправят нападки към нас, към нашата политика, но това също ще бъде доказателство, че те все повече се отдалечават от марксизма-ленинизма и правилния ленински път. Братските партии не могат да имат нищо против. Първо, ние нищо не крием от тях, нищо не правим зад гърба им, не вършим нищо, насочено против техните интереси. Напротив, който иска да последва нашия пример и смята, че правилно постъпваме, може спокойно да направи същото. Нашето сближение не отслабва работата на СИБ, напредъкът – задълбочава я, тъй като това укрепва още повече нашата общност, нашата икономическа система. Ето някои отделни въпроси, макар и на друга основа и принципно различни от това, което се предлага тук в доклада и както се замисля, нашите братски партии решават. Така например известно е, че между ГДР и Съветския съюз има създаден общ планов орган, който работи по тези въпроси. Известно е също така, че между Чехословакия и ГДР съществува много по-тясна специализация на по-високо равнище, отколкото между нас и другите страни.

ТОДОР ЖИВКОВ: Но нашият планов орган ще бъде на качествено нова основа.

Л. АВРАМОВ: Аз подчертавам, че на друга основа. Отделните партии помежду си се договарят на една по-висока или по-ниска степен. Искам да подчертая, че няма нищо необикновено да стане, няма да навредим на интересите на другите братски партии. След това ние не отслабваме нашето сътрудничество с другите братски партии. Отиваме на по-тясно сътрудничество със Съветския съюз, но не отслабваме нашата досегашна работа. Така че аз смятам, че всички аргументи, които биха могли да се посочат, отпадат. Аз считам, че ние ще бъдем заразителен пример както на братските партии, така и за тези, за които др. Раденко Видински казва, и за някои капиталистически страни. Тук въпросът не е само до желание. Въпросът е до политически, икономически, стопански и пр. предпоставки. Кого можем да уплашим? Ние сами решаваме този въпрос. Не Съветският съюз ни налага своята воля и захваща чужда територия. Ние сами решаваме, чувстваме, че нашите собствени интереси диктуват да направят такава стъпка. Това не може да уплаши никоя друга партия, като виждат, че този въпрос се решава доброволно.

Що се касае до вътрешните проблеми и трудности, нашата партия е единна и сплотена около своя Централен комитет начело с др. Тодор Живков. Морално-политическото единство на народа е такова, че ще можем да преодолеем вътрешните трудности.

Като повтарям, че съм напълно съгласен с всички положения в доклада, искам да направя едно предложение. На икономическата страна на въпроса няма да се спирам, тъй като тук много другари се изказаха, а и в доклада е правилно поставена. Касае се до въпроса за откриването на границата. Това е въпрос държавен, политически, икономически и пр., но има пряко отношение към въпроса за туристическия обмен. В светлината на доклада отново разрешение трябва да получи въпросът за развитието на туризма. Известно е, че България е най-южната част на лагера, с най-много слънце, природни условия, бани. Известно е, че такива в Съветския съюз има малко. Един съветски гражданин ще попадне в Сочи на 3–4 години един път, даже и толкова няма. Известно е също така, че редица страни в Европа – Италия, Австрия, Швейцария, по-специално Италия и Австрия, имат дефицитен търговски баланс и активен външен платежен баланс за сметка на приходите от туризма. Италия получава 800 милиона долара годишно, Австрия – към 300 милиона и т.н. Този въпрос има много тясно практическо значение за нашето развитие по-нататък. Наред с тези въпроси, които ще развиваме по икономиката, би трябвало да обърнем особено внимание на превръщането на България в курорт на лагера и преди всичко на Съветския съюз. Ние сега от износ на машини получаваме около 100 милиона рубли. Те ще растат, ще станат 150–200 млн. с перспектива да отидат към 800–900 милиона. От курортите получаваме към 20 милиона. Но съветските курортисти у нас са твърде малко. Ще загубим ли, ако решим да се отвори границата и свободно съветски граждани да идват у нас и ние у тях, но те ще идват повече. Не само няма да загубим, а ще спечелим. Тук се подхвърли следното: трябва да се реши генерално въпросът за цените и тогава да се решава този въпрос. Аз мисля, че не бива да се чака въпросът за цените, тъй като той е много сложен, както др. Матеев изтъкна. От 4–5 години се работи по единната база на цените, но досега доникъде не се е стигнало. Специалистите общо в лагера казват, че още 2–3 години не виждат как ще бъде решен този въпрос. Но да речем, че при сега съществуващите цени се открие границата, ще се направи контрабанда за 1 милион рубли. Ние имаме със Съветския съюз стокообмен 1 милиард валутни лева. Нека от цялата работа да загубим 1 милион. Загубата ще бъде на върха на една игла, а приходите – и материални, и морални, ще бъдат десетократно, стократно по-големи. Може да се постави въпросът: къде ще ги настаняваме, тъй като имаме ограничени възможности? Този въпрос се решава със създаването във всеки окръг и всяко курортно селище на специална група, която се грижи за откриване на квартири в частни къщи. В Швейцария всяка къща има стаи. Във Варна, Бургас, Вършец, Момин проход и т.н. имаме голям опит в това отношение. Има множество села, много курортни обекти, където стоят нови къщи по на два ката. Сега се решава въпросът в Министерския съвет на такива стопани да се дава заем от банката да обзаведат една-две стаи, които да се ползват от туристи. Това ще допринесе за поминъка на редица наши краища. Знаете около туристите колко много други занаяти, колко много други служби трябва да работят и колко много приходи се получават. Поставя се и въпросът: с какво ще ги храним? И този въпрос не е много основателен, тъй като всеки, който идва тук, плаща. България ще има съответно значително по-големи приходи и тогава вместо да вози домати там и да ги разваля, ще ги ядат тук.

Следователно моето предложение е при разработката на въпроса, при разговорите, които ще се водят със съветските другари, да се мисли и да се предлага евентуално някаква комисия, която да обсъди и този въпрос. Не бива

да чакаме решаването на генералния въпрос – цените, а както ще работим съвместно за сближаване на икономиката, така да решаваме въпроса за откриване на границата. И това ще бъде една огромна крачка за решаване на различните задачи, тъй като, всички другари разбират, това ще има огромно политическо значение. Хиляди съветски граждани свободно със своя паспорт ще могат да дойдат в България. Това естествено ще допринесе за решаването на тази задача, която си поставяме в перспектива – да се извърши присъединяването на България към Великия Съветски съюз.

ПРЕДС. СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Александър Обретенов.

АЛЕКСАНДЪР ОБРЕТЕНОВ: Другари, ние решаваме действително един огромен и много вълнуващ въпрос, който ще има отражение за цялата по-нататъшна история на нашия народ. В доклада, който аргументира нашето отношение към въпроса, беше отделено достатъчно място на културната дейност, посочена бе нейната важна роля и по-нататъшна съдба в това сближение.

Тук ще се извърши един двоен процес – от една страна, културата при това сближение ще стане по-единна, по-цялостна като единна социалистическа култура, и от друга страна, още сега трябва да играе роля за това сближение. При нас като че ли има едно противоречие в нейното определение, от една страна, нещо, което ни сближава, и от друга – което ни разединява, национално по форма и социалистическо по съдържание. Не се касае за това дали нашата култура ще бъде по-добре, ако се свържем със Съветския съюз, а въпросът стои така, че за нашето културно развитие няма друг път освен развитието на нашата култура единно със съветската култура, като единна социалистическа култура. И националната форма не е пречка за развитието на културата, защото съдържанието е социалистическо, интернационално. А, другари, съдържанието е определящо. Не бива да се забравя, че социалистическата култура е национална по форма, общото е, че социалистическите нации дават облика. Освен това на националната форма трябва да се гледа диференцирано, що се отнася до културата. Другояче е в литературата, в театъра и пр. Можем ли да кажем, че имаме национална българска драма? По режисурата – може ли да има национален стил на нашето режисьорско изкуство? Станиславски не е едно национално явление, докато Чехов е национален, руски писател. Станиславски не може да се определя като национален. Така че трябва да се гледа на тази форма съвсем диференцирано. Ние имаме грешна представа, че националната форма това са старите занаяти. Нацията и сега в този момент създава национална култура, а тази нация е социалистическа. Съвременните елементи играят все по-голяма роля, традициите остават на заден план. Дворецът на конгресите в Кремъл има много малко общо с традициите. Ето какво явление е националната култура. Не бива да се забравя, че редица творчески дейности в културата, като кинематографията, телевизията, нямат никакви традиции. Те сега тепърва се създават в нашата действителност. Традициите играят много нищожна роля. Така че, когато говорим за национална форма, не трябва да си представяме закостенели форми, които са пречка.

За нашето сближение по-нататък. Да вземем такова изкуство като архитектурата, най-старото изкуство. Явяват се съвременни нови материали, конструкции, които дават нов облик на архитектурата. Старите традиции, както през периода на култа към личността, да се подражава на средните векове, сега вече отпадат съвсем.

Т. ЖИВКОВ: И у нас имаше увлечения – манастирската архитектура.

АЛ. ОБРЕТЕНОВ: Сега именно тези нови фактори, които израстват при нашия социалистически живот, стават фактори за съвременното наше изкуство. Тези фактори са социалистически. Те са еднакви за всички наши народи по своето съдържание. Така че нашето изкуство, може би поради нашето определение, че е социалистическо по съдържание, израства като едно единствено социалистическо по съдържание изкуство. Нашето изкуство по най-важните свои определения е свършено еднакво по принцип със съветското изкуство. И тук вече отдавна е настъпило не само сближение, а и единство. Защото когато имаме единно съдържание, когато имаме единен метод на работа, единни принципиални схващания за отношението на изкуството към действителността, за ролята на художника към тази действителност, когато в изкуството и реализма като основно направление е партийността, народността и пр., ние имаме едно единно явление. Известни настроения, особености се явяват поради различия в самия живот, в самия бит, но те не са определящи и не представляват никаква пречка за нашето сближение.

Културната област е арена на класова борба. Когато се насочим още по-силно към това сближение, класовата борба няма да закъсне да се прояви. Ние ще имаме известни трудности. Ще се явят известни колебания и сред нашите хора. Но, другари, на наша страна е правдата, на наша страна е животът. А Ленин беше казал на времето: „Марксизмът е всемоушен, защото е верен.“ И ние ще бъдем всемоушни и ще победим, защото нашето учение е вярно. Това е истината. Тази социалистическа култура съществува като факт, нашата българска култура е неразривна част от тази култура.

Втори факт – в социалистическата световна култура, която днес се създава, основното ядро е съветската култура. Каквото и да се говори от страна на китайците и други другари, социалистическата култура не е абстрактно понятие. Има ли тя основно ядро? Има. Това е съветската култура. Но какво е съветската култура? Тя е многонационална, единна. И нашата култура, която се развива по същите принципи, със същото съдържание, се е сляла фактически с тази многонационална култура, макар че държавите и икономиките не са се свързали. Затова трябва да се направи нещо повече за нашето практическо свързване, не само на нашите произведения, но и на самите творци. Тези връзки не са достатъчни. Ние трябва да разкрием границите, за да можем да живеем организационно, да живеем като индивиди, като хора на тази епоха. Ние не можем да се задоволим с това от Съветския съюз да идват 2–3 писатели у нас и от нас да отиват там двама-трима. Трябва да има една непрекъсната общност, за да има единство на многообразието.

Аз исках да подчертая, че развивайки своята национална култура, нашият народ развива интернационалното в нея, и обратно – развивайки интернационалните елементи, нашият народ развива своята национална култура. При това културата вече отдавна е стъпила на пътя на единно развитие, като единна социалистическа култура на съветските народи, на българския народ. Тя трябва да играе много голяма роля и в перспектива да се слее напълно със Съветския съюз.

ПРЕДС. СТ. ТОДОРОВ: Има думата др. Начо Папазов.

НАЧО ПАПАЗОВ: Другари, въпросът, който разглеждаме, е наистина от изключителна важност. Съвсем правилно се подчерта от редица другари, че става дума за историческо събитие, което ще има дълбоки последствия за цялостното развитие на нашата страна и на световната социалистическа система.

Мисля, че трудно могат да се дадат допълнително някакви, особено нови моменти към постановките и изводите в доклада, които др. Тодор Живков направи и които аз напълно подкрепям.

Касае се в случая за генералната стратегия на комунистическите партии в страните, където е победила социалистическата революция.

Основната задача на комунистическите партии е двояка, тя има два аспекта: от една страна, става дума за активизиране на всички сили на работническата класа в борбата против капитализма, за унищожаване на буржоазния строй. Тази борба на даден етап от своето развитие довежда до победата на социалистическата революция в определени страни. Но и там, където социализмът е победил, комунистическите и работническите партии не престават да се ръководят от тази основна линия – борба за укрепване на завоеванията на социалистическата революция и борба против буржоазнокапиталистическия строй там, където той все още властва.

В това отношение именно китайските ръководители виждат работата само от едната ѝ страна.

Не може да бъде резултатна и ефикасна борбата с капитализма, ако в същата степен не се обединяват социалистическите страни не само на базата на политическите декларации, а преди всичко на базата на икономическото и културното международно обединяване в рамките на световната социалистическа система.

В нашата генерална стратегическа линия съществува вътрешна диалектическа взаимно връзка между борбата против капитализма в световен мащаб и борбата за обединяване на социалистическите страни в световен мащаб. Това е една обективна закономерност на общественото развитие.

Както др. Живков подчерта, Ленин отбелязва, че интернационално обединеният капитал предизвиква също така и интернационално обединяване на пролетариата още в етапа на борбата за събаряне на буржоазния строй. В известното писмо на Ленин до украинските работници и селяни във връзка с победата над Деникин, той подчертава много дебело този момент. „Капиталът – казва Ленин в същото писмо – е международна сила. За да бъде победена тя, нужен е международен съюз на работниците, тяхното международно братство. Ние сме противници на националната вражда, на националното разделение, на националната откъснатост; ние сме междунароници, интернационалисти. Ние се стремим към тясно обединение и пълно сливане на работниците и селяните от всички нации в света в единна световна съветска република.”

С възникването на световната социалистическа система в това отношение се внася нещо ново. Създават се еднотипни държави с единна идеология, с единна политика и това е обединяване на победилия пролетариат в трайна междудържавна общност като ново явление. И ако партиите като ръководна сила не виждат, не анализират тази закономерност и не я използват, това може да доведе до забавяне на нашето развитие.

При това не е без значение фактът, че между България и Русия съществуват много по-тесни национални, етнически, езикови, културни и исторически връзки, аз бих казал, дори в по-голяма степен, отколкото между Русия и някои от влизащите сега в Съветската федерация държави.

Всичко това, както и факторите, посочени в доклада на др. Годор Живков, съвършено ясно показват, че идеята за по-тясно единение със Съветския съюз отразява обективна историческа закономерност и отговаря на жизнените интереси и възжелания на нашия народ.

Въпросът за икономическото обединение на държавите от световната социалистическа общност на нов етап се налага и от някои други фактори, които лежат извън техните взаимоотношения. Известно е, че капиталистическите страни твърде отдавна започнаха процес на икономическо интегриране в най-различни обединения. Независимо от това, че между влизащите в тези обединения държави съществуват твърде остри противоречия и затруднения, няма никакво съмнение, че общата тенденция е към засилване на капиталистическата интеграция. Наред с това обаче не бива да се подценяват тези противоречия и затруднения в нашата идеологическа работа. Даже и днес тук при изказванията се допусна известно подценяване. В края на краищата това са антагонистически противоречия, които ще доведат рано или късно до истински трусове между съюзниците на Запад.

ТОДОР ЖИВКОВ: Интеграцията засилва противоречията и борбата за пазари.

НАЧО ПАПАЗОВ: тя всеки ден се изостря и което е най-важното, ние не трябва да изпускате предвид, че онова, което е създадено в капиталистическите страни, има дълга история, която започва още в навечерието на създаването на империализма. И всичко това се върши за сметка на народите в тези страни. Върши се с насилие. Няма да отстъпят големите вълци в този лагер пред тези, които се дърпат, които не искат да се подчиняват на общите разпореждания.

ТОДОР ЖИВКОВ: Ние сме започнали от 7–8–10 години.

НАЧО ПАПАЗОВ: Сега например Франция на Де Гол създава известни проблеми на своите съюзници в съществуващите международни капиталистически обединения и по-специално по въпросите за участието на Англия и някои други страни в Общия пазар, по уреждането на интеграцията в областта на селскостопанското производство, търговията и т.н. Тази политика на Де Гол се посреща отрицателно от останалите капиталистически държави, особено от САЩ и Англия. В тази връзка твърде показателна е речта на американския сенатор Фулбрайт, председател на комисията по външните работи, който много остро критикува политиката на Де Гол. Той например казва: „Докато другите страни от Атлантическата общност ще търпят своенравната политика на Де Гол, изпълнена с капризи, която политика създава затруднения за по-нататъшното сплотяване на Атлантическата общност в борбата против комунизма, за обща политика в слаборазвитите страни.” Според него това няма и не може да продължи дълго. Значи нямат намерение американците да отстъпват пред опита на Франция да провежда своя самостоятелна политика в Общия пазар.

Засилването на капиталистическите междудържавни обединения ще изправи всяка от социалистическите страни пред големи трудности в областта на външната търговия и борбата за утвърждаване на нашето положение на международния пазар. На тази политика на империалистическите държави ние не можем да се противопоставим само със сегашните форми на обединяване. Необходима е много по-голяма сплотеност и единодействие, за да можем да се противопоставим на капиталистическите интеграционни организации. Днес може би тези затруднения още не са така големи, макар че понякога те се чувстват твърде остро. Но утре тези затруднения могат да станат много по-сериозни. Те ще се почувстват особено силно, когато капиталистическите държави от Западна Европа успеят да уредят въпроса за техния общ пазар в областта на селскостопанските произведения. А известно е, че част от социалистическите страни и особено България са износители на много такива произведения.

Когато сравняваме интеграцията на капиталистите с нашата – аз бих я нарекъл социалистическа интеграция, – трябва да държим сметка, че ние имаме много малък опит в това отношение и второ, че качествено различни са трудностите и противоречията в нашите страни. Те се дължат, от една страна, на неравномерното развитие в икономиката на нашите страни, и, от друга – на субективни причини, на национална ограниченост, която проявяват редица другари, в това число и румънските другари. Но ако националната ограниченост на основата на сегашната обстановка пречи на някои да решават въпроса, както сега се предлага с доклада на др. Живков, трябва ли ние да чакаме? Аз смятам, че трябва да застанем твърдо на правилната ленинска позиция по този въпрос.

В последните 20 години в резултат на буржоазния натиск, на общата международна обстановка ние недостатъчно говорим за интернационализма в такъв дух, в какъвто Ленин говори. Ленин веднага след революцията говори за световна социалистическа държава, за интернационализъм в световен мащаб. В този дух бяха възпитавани и кадрите на нашата партия в хода на борбата против капитализма. Неслучайно в нашата страна, когато дойде съветската армия, когато стана революцията на 9 септември, голяма част от хората вдигнаха лозунга за Съветска република, защото всички живееха с идеята, че когато се освободи България, тя ще бъде Съветска социалистическа република.

Другари, тук се подчерта за голямото значение, което ще има сливането на нашата икономика с тази на СССР. Огромни са нашите постижения за 20 години, огромни са обаче и задачите, които стоят пред нас. Тези задачи ще решим много по-добре, по-успешно и по-бързо, ако отидем на буквално сливане на нашата икономика с икономиката на Съветския съюз.

И още един въпрос: с помощта на Съветския съюз ние създадохме многобройна интелигенция, за която Георги Димитров през март 1945 г. писа до конгреса на студентите: „Ние се нуждаем от многобройна честна, добре подготвена патриотична народна интелигенция, която ще помогне на нашия народ под ръководството на Партията да строи успешно социализъм.” Ние създадохме хиляди инженери, голям брой хора на творчеството – и всичко това с помощта на Съветския съюз. Хиляди кадри във всички сфери на материалното производство и днес рамо до рамо със съветските хора у нас или в Съветския съюз се борят и преодоляват с успех трудностите.

Нашето влизане в СССР означава да се създадат прекрасни условия, за да се покажат истинските таланти на българския народ. Днес нашият отделен работник, специалист, учен в областта на математиката и в друга област ние го виждаме по един начин – от нашата камбанария, а съвсем по друг начин ще го виждаме от камбанарията на Съветския съюз. Ние имаме млади, способни хора...

ТОДОР ЖИВКОВ: Например Боров и др.

НАЧО ПАПАЗОВ: Редица наши физици и др. Ще се създаде възможност да ги видим още по-добре, да пораснат в световни мащаби. Освен това аз смятам, др. Кръстанов ще се съгласи, че ние, отивайки към тази стъпка, отиваме към много по-ярко, много по-тясно взаимодействие, взаимопомощ и взаимна работа на нашите учени във всички области със съветските учени, отколкото сега.

ТОДОР ЖИВКОВ: Примерно като вземе ЦК решение, др. Кръстанов ще отиде в тяхната академия да се договорят как ще работят и какво ще бъде мястото на нашата академия.

ПРОФ. ИВАН ПОПОВ: Много просто, филиал ще я направим.

НАЧО ПАПАЗОВ: Дълбочината и яснотата, с която е поставен въпросът, говори за творческия подход на нашия ЦК и неговия първи секретар към марксистко-ленинската партия и практика. И никой не бива да се сърди, че ние първи поставяме този въпрос, защото нашата партия е изтъкана от истински интернационализъм, защото с чист интернационализъм се характеризира цялата нейна героична дейност от Благоев, Димитров и до наши дни начело с др. Тодор Живков.

Във връзка с разглеждания въпрос и докладната записка се разкриват преди всичко прекрасни възможности за нов по-нататъшен подем на цялата наша идеологическа и политическа работа. Досега ние говорим за интернационализъм общо, а от днес той се поставя в друга светлина. Сега въпросът за разгръщане на възпитателната и идейно-политическата работа, свързана с любовта към Съветския съюз, изисква да се разкрива много по-широко значението и същността на Съветския съюз.

Аз смятам например, че ние не говорим с пълен глас по един такъв въпрос, свързан с материалното равнище в Съветския съюз и у нас. Ние, тук в ЦК, говорим напълно откровено. Някои другари, които са ходили в Съветския съюз виждат, че в някои райони на Съветския съюз хората живеят не по-добре, отколкото нашият народ. Това е вярно, но трябва да кажем, че много дребнобуржоазни елементи, които ходят, не са ориентирани, пишат писма и казват: в Съветския съюз не живеят по-добре от нас, а по-зле. Ние трябва да разясним на народа и младежта, че съветските народи са изстрадали световната революция, че на техен гръб се изгражда в голяма степен отбраната на социалистическия лагер, че Съветският съюз, ако се затвори в своите национални рамки, може да живее много по-добре от всички европейски народи. Става дума за великата саможертва на съветския народ. Ние на саможертва трябва да възпитаваме нашето младо поколение и открито да кажем това.

Докладът, който разглеждаме, представлява голям заряд за инжектиране на нашата идеологическа работа, за нов подем и настъпление на нашата

идеологическа работа. Куп проблеми стоят пред нашите философи, пред нашата наука, пред творците, писателите, белетристите, пред целия наш културен фронт.

ПРЕДС. СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Андрей Михайлов.

АНДРЕЙ МИХАЙЛОВ: Другари, тук вече се казаха достатъчно хубави неща, правилно оценяващи предложението на р. Тодор Живков за по-нататъшното икономическо свързване на нашата страна с Великата съветска страна. Позволете ми от името на пернишката партийна организация да изразя огромната наша радост и одобрение във връзка с внесения от др. Тодор Живков документ за разглеждане от ЦК на партията. Трудно е човек да издържи на изкушението и да не вземе отношение по един огромен исторически акт, по който ЦК на партията е призван да каже своята дума. По редица въпроси се даде достатъчно правилно отправление на решението, което сега ще се вземе. Аз искам да обърна внимание на два въпроса.

Другари, на мен лично ми прави огромно впечатление това, че ЦК на партията, по-право Политбюро на ЦК на партията и лично първият секретар др. Тодор Живков дават огромен пример на действие на партията. Това показва с каква огромна прозорливост др. Живков поставя пред партията не само въпросите, свързани с нашето настоящо развитие, но и въпрос, свързан с по-далечното и много по-далечно минало от гледище на историческото развитие на нашата страна.

Колкото по-бързо нашите научно-технически кадри се освободят от въпросите на снабдяването в предприятията, от непосредствената работа в заводите и се захванат с въпросите на научно-техническия прогрес с оглед усъвършенстване на техниката и прочее, толкова повече те в по-ускорен темп ще се окажат инженери и по-бързо ще развият производителните сили в нашата страна.

В този смисъл смея да подчертая как Политбюро оказва помощ не само на нас, на инженерно-техническите работници, на кадрите на науката, дава такива ценни указания по нашето предстоящо развитие, но с каква огромна вещина, правейки анализи на по-далечното и настоящо развитие на страната, поставя такъв важен въпрос, който трябва да реши ЦК на партията. В това отношение трябва да споделя не само моето убеждение, но и това на другарите от пернишката партийна организация.

Този документ прави не само изключително важен анализ на миналото на нашата партия и бъдещото ѝ развитие, но ще играе огромна роля за сплотяване на нашите кадри от всички категории. С чувство на вълнение и задоволство слушах по-възрастните другари – Тодор Павлов, Раденко Видински и други. Такова чувство на задоволство ще има не само в средните кадри, но и в младите кадри, които възпитава нашата партия. Разбира се, в нас се създадох известни затруднения по възпитанието на младежите, даже в партийните среди, но трябва да се каже, че не толкова тяхна е вината, а и наша, в резултат на известни пропуски, на известно недостатъчно поддържане на висота на класовото чувство, на забавяне на обкръжението, в което се намираме в настоящия момент. В този смисъл искам да изразя особено задоволство с внасянето на този документ.

Втори въпрос. Смятам, другари, че напоследък ЦК и по-специално Политбюро подобриха чувствително предпоставките за общуване между наши представители от окръзите с представители от съответни области и предприятия на Съветския съюз. На мене ми се струва обаче, че това не е задоволяващо. Трябва да се създадат предпоставки за по-решително общуване. Сегашните общувания в рамките на изпращане на делегации от области и окръзи не са особено задоволителни. В повечето случаи отидат другари, направят доклад, но фактически обмен ние бихме имали, ако създадем тези предпоставки, особено що се касае за Съветския съюз.

Ние поддържаме връзки с Луганската област на Украинската ССР. Те идват при нас и ние при тях. Но трябва да се окаже огромна помощ в това отношение. Един факт. В чест на нашата делегация, която беше в Луганск през септември, областният комитет реши най-големият нов квартал на Луганск да се преименува на името на нашия вожд и учител Георги Димитров. Проведе се събрание, беседа, да не казвам, че нас ни посрещнаха с духовна музика и пр. Ето такава общуване би дало огромни резултати.

Тук бяха споменати някои затруднения, които бихме имали. Но, другари, ние тук, а също и нашите кадри без преодоляване на трудности едва ли бихме живели. Нашите кадри са се подготвили доста много, преодолели са доста трудности.

В този смисъл смятам, че ние, кандидат-членовете на ЦК, ако ни се разреши, с две ръце, с чисти ръце и най-чисто сърце ще гласуваме за най-съкровената мечта на нашия народ – да се съединим с братските съветски народи.

ПРЕДС. СТ. ТОДОРОВ: Петнадесет минути почивка.

(След почивката)

ПРЕДС. БОРИС ВЕЛЧЕВ: Има думата др. Кръстанов.

ЛЮБОМИР КРЪСТАНОВ: Другари, предложението на Политбюро и на др. Живков за всестранно разширяване, за задълбочаване, за поставяне в най-тясна връзка на нашия живот с живота на съветската държава е действително едно историческо дело. Докладът на др. Живков ще бъде един документ, който ще се разглежда и обсъжда от поколенията. Може би ние, участниците тук, не си даваме в момента сметка за това, което днес извършваме. А ние днес чертаем бъдещия живот на нашия народ. Тук се дадоха много икономически аргументации за необходимостта да тръгнем по този път. Мене, да си призная, не ми харесва една нотка, която пролича тук-там, а именно, какво ние ще спечелим от тази работа, какво ще искаме, какви изводи, какви други икономически облаги ще получим и т.н. Безспорно е, че щом като влезем в семейството на велика държава, самият този факт говори сам по себе си, че ще спечелим от това нещо. Но така не трябва да поставяме въпроса, още повече в нашата пропаганда. Ние трябва да се явим равностоен партньор на великата съветска страна, на всички държави, които са включени в нея, партньор, който ще поеме всички облаги и всички тежести след това, партньор, който до встъпването в това ще измине един период на много усилена и тежка работа, без мисълта, че този труд не е за благо на нашия народ.

Аз смятам, че икономическите фактори в това отношение са необходими, но те не са достатъчни. Има други фактори, които определят това,

което ние днес разискваме. Това е историята на нашия народ, историята и поведението на нашата партия, нейният голям авторитет в международното комунистическо движение. Това е морално-политическото единство на нашия народ, неговото комунистическо възпитание, това са поколенията комунистически семейства, което трудно може да се срещне на друго място, освен в Съветската страна. Без да се страхувам, че ще изпадна в политическа грешка, аз бих попитал: могат ли в настоящия момент да поставят същия въпрос Полша или Румъния? Аз бих отговорил веднага, че не могат. Не защото икономическите фактори не са налице. У тях те са повече налице. Но морално-политическите фактори, които съществуват у нас, не са налице у тях. Този въпрос у нас е узрял не само поради това, че нашият икономически път е към социализма и комунизма, но поради това, че ние сме морално-политически подготвени за тази работа, поради това, че нашата партия се ползва с огромен авторитет в нашата страна.

Безспорно е, другари, че когато разширим нашите икономически връзки, изградим единни икономически планове, ще се постави въпросът за единно развитие на науката. Разбира се, никога не си представяме, че това ще стане изведнъж. Това ще бъде един постепенен процес, защото, за да станем равностойни партньори на Съветския съюз в областта на науката, трябва да извършим една огромна работа у нас.

След 9 септември нашата наука се разви, както на всички е известно, под благотворното влияние на съветската наука, не само затова че имаме научни резултати, но и затова че вземаме правилна научна методология. Ние вземаме от тях перспективното развитие на съвременните научни проблеми. Съветската наука оказва голямо влияние върху нашата наука. През първите години след 9 септември това влияние не се чувстваше, тежаха остатъци от миналото. През това време съветската наука бързо се развиваше и достигна най-висок етап на днешните познания и си извоюва авторитет в целия свят и у нас. Можем да кажем сега, че за научните дейци на първо място стоят като пример, даже и като вдъхновение, постиженията на съветската наука, постиженията на съветските учени, инженери, конструктори, техници и т.н. Нашата научна общественост, дейците в областта на науката сега гледат към Съветския съюз. Имаме вече едно поколение в областта на науката от млади научни работници, повечето от които са се учили в Съветския съюз и които започват да представляват днес основно, творческо ядро за развитие на нашата наука. То сега започна да се проявява на основата на нашата наука. Академици не са тези, които имат най-големи работи, а тези, които най-активно работят и които действително творят. Ние имаме такива. Те са между 30–40-годишна възраст. Това са действително научни работници, възпитани в съветски дух, в комунистически дух.

Ние знаем какво е значението и ролята на науката за развитието на една социалистическа държава. Такива хора ги познаваме, но само като отидат в Съветския съюз. Тогава ги опознаваме, имаме ги. На нашия конгрес трябва да обърнем най-голямо внимание за свързване със съветската наука. Аз казах, че трябва да извършим голяма работа и преди да се слеем да започнем с общи колективи да разработваме съответни научни проблеми, които са от значение за двете страни. Защото има проблеми, които са от значение само за тях, има проблеми, които са от значение само за нас, а има и общи проблеми.

Какво трябва да направим в бъдеще? Работата е следната. Не да строим сгради – това не решава въпроса. Не да купуваме апаратура и машини. Първо, ние трябва да създадем висококвалифицирани специалисти на съветско равнище, за да можем с тях да се мерим, с тях да влезем във взаимодействие.

Аз искам да кажа, че цялата българска научна общественост с ентузиазъм ще посрене това дело, което днес обсъждаме тук. Може тук-там да се явят единици, в които естествено някои тесни икономически и други съображения ще вземат връх, но те не могат да повлияят на цялата наша армия от младежи, ентузиазирани хора, възпитани след 9 септември.

Що се отнася до Академията на науките, която има авторитет сред научната общественост в нашите страни, на нея, на нейните научни работници се пада великата чест да насочат нашата научна общественост в това направление, да разяснят пред нея това, което тук днес ще реши Централният комитет, да създадат по-нататък пътища за бъдещата наша работа.

ПРЕДС. БОРИС ВЕЛЧЕВ: Има думата др. Димитър Димов.

ДИМИТЪР ДИМОВ: Другари, искам да кажа няколко думи по поставения въпрос пред пленума на ЦК. С решението, което ще вземем на настоящия пленум, ние поставяме начало на осъществяване на един голям политически акт. Много другари нарекоха нашия пленум и решението, което ще вземем, исторически. И наистина е така. Нашите ръкопляскания, с които посрещнахме доклада на др. Живков, показаха, че нашият ЦК одобрява идеите и изводите, които са направени в доклада. Това е израз не само на любовта към Съветския съюз, не само на осъществяване на възжеланията на всички поколения в нашата партия, но това е израз на едно дълбоко убеждение, че само по този път пред нашия народ наистина се разкриват такива светли перспективи, каквито още не можем да си представим.

В доклада беше посочено, че родоначалникът на нашата партия Димитър Благоев и вождът на нашата партия Георги Димитров са имали такава идея. Те са виждали пътя на нашата независимост в сливането ни със Съюза на съветските социалистически републики. Това е така. Но с нашето решение на основата на научния анализ, който беше направен в доклада, на идеите, които беше вложил др. Тодор Живков, вече въпросът е поставен практически. Така сме възпитавани в партията. В миналото аз, и много други тук, когато сме ставали членове на партията, мечтаехме, че нашият народ, нашата страна ще бъде един ден член на великото съветско семейство.

МЛАДЕН СТОЯНОВ: Особено в затворите...

ДИМИТЪР ДИМОВ: ...и като партизани. Когато през Септемврийското въстание се изграждаше работническо-селска власт, ние казвахме, че отиваме към Съветския съюз, не мечтаехме за отделна република.

При един разговор с Георги Димитров във Врана, Георги Димитров се изрази, че неговият идеал е България да стане член на семейството на великия Съветски съюз. С предложението на Политбюро, изнесено от др. Тодор Живков, ние започваме фактически да осъществяваме тази наша мечта. Тук не е въпрос до желание. В самия доклад научно беше разгледано положението в нашата страна, в нашия социалистически лагер, правят се съответни изводи, че нашият народ, за да живее при много добри условия, да бъде освободен, да има

възможност да развие своята култура и наука, трябва да следва пътя на непосредствено свързване със Съветския съюз.

Разбира се, в самия доклад и в писмото до др. Хрушчов е казано, че това е една перспектива. В миналото също мислехме, че е перспектива, но сега слагаме едно начало за свързване на науката на Съветския съюз с нашата наука, нашата икономика с икономиката на Съветския съюз.

Ще има ли пречка в това отношение? Някои мислят, че няма да има. Аз смятам, че трудности ще има. Считаю, че няма утре да се обяви, че ЦК взема решение да се присъединим към Съветския съюз. Необходима е дълга подготовка. Нека не подценяваме силите, които ще се противопоставят. Може да се явят сред останките от буржоазната класа, реакцията, в младежта – потекло на старата буржоазна класа. Затова някои другари съвършено правилно поставиха въпроса с още по-голяма загриженост да се отнесем към възпитанието на младежта, на нашия народ, да засилваме любовта към Съветския съюз, да разберат, че нашето отечество България ще бъде независима страна само когато се слее със Съветския съюз. Но за подготовката на тази работа трябва указание. Второ, трудности ще има от международен характер. Да не се смята, че лесно ще убедим, или че няма да има реакция от другите партии. Нашето решение ще бъде известно, всеки ще изхожда от положението в техните страни, не всички ще приемат нашето предложение и не всички ще тръгнат веднага по нашия път. Ние имаме опит. Тук се изнесоха факти за някои братски партии, където интернационалното чувство не е така силно развито, както в нашата партия. Трудности ще има. Такъв факт. След Втората световна война, благодарение само на съветския строй, всички страни с народнодемократичен строй се освободиха, освободи се и Китай. Благодарение на победата на Съветския съюз стана освобождението на колониалните народи. Но тук има много преплетени въпроси. След Втората световна война се създадоха отделни страни. Създаде се и СИВ. Помня как на времето Трайчо Костов поставяше въпроса за съгласуване на нашата икономическа политика, на цените. Макар че го обвиниха, че е против Съветския съюз, напротив, той беше за тази организация. Но колко трудности има! Какво е положението с Куба? Съветският съюз ги издържа. Те не вървят в крак с международното работническо движение. Ами вземете съседна Румъния! Те по някои въпроси не проявяват дисциплина, каквато подобава на комунистическа партия. Ние направихме компромис с Куба за безядрената зона. Те гласуваха не за тази позиция. Ние не можем да се разберем с румънците за водопровода на Силистра. Трябва да мине време.

Чест е за нашата партия, че прави решителна стъпка за ленинското разрешение на въпроса за обединение на социалистическите страни. Ще трябва да преодоляваме трудности, тенденции, които ще се явяват за съжаление и в нашата партия.

Не си представям, че ще решим много леко този въпрос. Ние ще намерим сили вътре в нашето движение да преодолеем трудностите, а международното работническо движение ще намери сили в себе си.

ПРЕДС. СТ. ТОДОРОВ: Има думата др. Иван Башев.

ИВАН БАШЕВ: Другарки и другари, многократно бе подчертано и в доклада на др. Тодор Живков, и в редица изказвания, че целта на нашето комунистическо развитие, целта на комунистическото изграждане на нашата

страна в едно свободно съдружие на социалистическите страни и по-късно на световен съюз на комунистическите страни е въпрос, свързан с началото на социалистическото движение у нас, особено с превръщането на нашата партия в партия от ленински тип. Въпросът за приобщаването на България към другите комунистически страни е бил съществен елемент, един динамичен фактор на нейната интернационална политика. От това гледище нещо ново едва ли би могло и на днешните разисквания да се добави. Но се пак има някои нови моменти, които бяха разгледани в доклада, които бяха засегнати в разискванията.

Искам да взема становище по-специално към два въпроса. Единият от тях е: кога или по-скоро защо тъкмо сега трябва да се премине към нов етап от нашето развитие – за приобщаване на нашата страна към Съветския съюз, за обединяване на нашата икономика с икономиката на СССР. Навременен ли е сега да се обсъжда този въпрос, сега да се решава и сега да се поставя? Аз мисля, че разискванията и преди всичко докладът, разбира се, добавиха се много нови аргументи към това, показват, че е навременно този въпрос да се постави сега, да се решава сега. Защо? Много от причините, бих казал, от вътрешноикономически и социален характер, бяха разгледани. Аз към тях не мога нищо ново да добавя. Не искам да ги повтарям.

Искам да се спра на някои международни съображения в подкрепа на онова, което беше вече казано тук. Проблемът за икономическа интеграция съществува както в социалистическата общност, така и в капиталистическата общност. Той е обективно явление на икономическото и социално развитие на нашето време, макар този термин, аз го вземам от др. Матеев с негово благосклонно разрешение, да не е съвсем точен, макар че по съдържание социалистическата интеграция и капиталистическата интеграция да са различни, но те са обективно съществуващи. Капиталистическата интеграция играе в много отношения решаваща роля в международните отношения днес. Пример. Не напразно и в новоосвободените африкански страни, и в Азия – даже днес в бюлетина има, че Камбоджа предлага на Южен Виетнам при определени условия двете страни да се интегрират, – всички страни се спират на този въпрос. Известните, макар и временни успехи на капиталистическата интеграция се струват доста примамливи за тези страни. Те смятат, че там биха могли да намерят разрешение на големите проблеми за икономическото и културно развитие, пред които са изправени тези страни. Например интеграция съществува и в нашия лагер. Всяка една от социалистическите страни със самото съществуване, с методите на решаване на икономическите и културни въпроси, с резултатите, които в тази политика те поставят, представлява един притегателен пример за тези страни. И от това гледище ние не можем да пренебрегнем и въпроса за интеграцията, и на предложението за икономическо обединение на нашите страни, които също имат притегателен пример за тези страни, който пример показва как по-правилно, по-трайно с оглед на интересите на съответните страни да бъдат решени тези проблеми, пред които те днес са изправени. Формите и степента на икономическото сътрудничество, обединение вътре в рамките на социалистическия лагер и даже в рамките на СИВ са различни. От една страна, имаме отношения на България със Съветския съюз и другите социалистически страни, от друга страна – на Полша или на Румъния. С всеки от тези примери и като настояща действителност, и като бъдеща тенденция ние ще влияем и върху слаборазвитите страни, и върху

прогресивните сили в капиталистическите страни, а не с примера на румънците, на техните схващания. Аз мисля, че не това може да бъде основният лост за решаване на този въпрос. Обратно. Така, както се поставя на нашия пленум въпросът – това може да бъде убедителен, положителен пример за решаване на тези въпроси. И от това гледище аз считам, че съвсем навременно е разглеждането на въпроса и неговото предложение пред ЦК на КПСС и правителството на Съветския съюз.

Има и други моменти. Фактът, че икономическата интеграция, обединението на икономическите ресурси, е обективно явление се съзнава даже и от тези страни и тези движения, които имат по-особено отношение към тези въпроси. Да вземем Югославия. Югославия много добре разбира значението на икономическата интеграция. Не напразно Югославия ни предлага икономическо сътрудничество, коопериране и специализиране в много области на промишлеността, даже и на селското стопанство. Тя изхожда обаче от други съображения. Югославия все още има вероятно претенции да бъде един от центровете, около който ще се осъществи друг процес на икономическа, а може би и на политическа интеграция. И заради това тя настоява за такова икономическо сътрудничество. И от това гледище предложението, което се обсъжда днес от нашия ЦК, има извънредно важно не само икономическо и социално, но и международно значение.

Китайците твърдят, че са против икономическата интеграция. Проповядват тезата за опирание на собствените сили. Но дали го правят, защото не разбират значението на икономическото обединение? Аз мисля, че не го правят от такива съображения. Китайците проповядват това, защото и те искат, ако днес не може, то утре, да станат център на такава интеграция и те да водят хорото. Утре, ако се измени, както китайските ръководители се надяват, международното положение в тяхна полза, те също ще почнат да говорят в друга форма, с друга терминология за икономическа интеграция. Практически в отношенията с Виетнам и Корея те провеждат по същество такива мероприятия.

Икономическото обединение на нашата страна по линия на предложението, което днес обсъждаме, е необходимо от това нашият социалистически лагер да придобие по-голяма сила, за да се противопостави на икономическата експанзия на Западна Европа и САЩ. Без това ние ще имаме много по-големи затруднения. Затова аз мисля, че за всички наши страни, но за всеки случай за Народна република България, предложението за по-близко обединяване на икономиката на нашата страна с икономиката на Съветския съюз е абсолютно актуално и следва да се пристъпи към практическото негово осъществяване.

Вторият въпрос, на който бих искал да се спра, е докъде достигна това обединение на този етап на развитие, т.е. как да се дозира етапът. Веднага ли да се прескочи към крайната цел – цялостно и икономическо, и политическо обединение, или да се създадат условия за постепенно преминаване. В това отношение докладът на др. Тодор Живков дава абсолютно правилен научен анализ. Не се поставя въпросът за прескачане на етап, а за създаване на реални условия, чрез осъществяването на които ще се стигне и до крайната цел. Първият етап на по-тясно сближаване на нашата икономика със съветската икономика засилва и задълбочаването, и разширяването на специализацията и кооперирането на всички отрасли на нашето народно стопанство – и

промишлеността, и селското стопанство, по-късно свързване и на плановете на Съветския съюз и на нашата страна и създаване на планов орган и вземане на мерки съответно за развитие на ценовите системи на двете страни с оглед на тяхното изравняване. По този начин един отдавнашен лозунг на нашата партия се превръща в непосредствена практика на основата на реално съществуващи икономически, политически, бих казал, психологически и всякакви други условия.

Тук се подчерта, че осъществяването на това голямо историческо мероприятие ще бъде пример и за другите социалистически страни, така както в своята дейност, в своята политика нашата партия е давала и друг примери – изработване на основните принципи например на народната демокрация като форма на диктатурата на пролетариата или на решаването в условия, подобни на българските на кооперирането, за социализиране на селското стопанство.

Външнополитически съображения, които да могат да се приведат против едно такова обединяване на нашите икономики, не съществуват, тъй като външната политика на България, на VIII конгрес беше единодушно, свършено ясно и категорично подчертано, е външната политика на Съветския съюз и целия наш лагер. Нашата политика е обща, идентична с основните принципи, които бяха изработени и уточнени на XXII конгрес на КПСС. При сближаването на икономиките на нашите две страни нашата страна ще има възможност и във външнополитическата област да дава още по-значителен принос за осъществяването на ленинския принцип на външна политика – за мирно съвместно съществуване между двата лагера.

ПРЕДС. Б. ВЕЛЧЕВ: Има думата др. Тодор Живков.

ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, настоящият пленум показва още един път, че нашата партия и нейният Централен комитет са зрели. Аз говоря нашата партия, тъй като Централният комитет и работата, която сега протича във връзка с обсъждането на поставения въпрос, отразява настроенията и възжеланията на цялата наша партия.

Настоящият пленум е показател не само на зрелост, но и на високото интернационално възпитание на нашата партия и на нейния Централен комитет, на Димитровския дух, който споява и движи работата на цялата партия. Това е още едно доказателство, че нашият Централен комитет е Димитровски Централен комитет и ние можем да бъдем горди с такъв Централен комитет.

По поръчение на Политбюро с др. Станко Тодоров бяхме при др. Хрушчов в началото на м. октомври, за да се посъветваме по въпроса за сливането. В тази връзка аз му изпратих предварително тезиси, които представляват основата на писмото и някои моменти от доклада, с молба да се запознае предварително с тях. Трябва откровено да ви кажа, че аз много се притеснявах и вълнувах. Не зная защо у мен беше залегнало убеждението, че др. Хрушчов и съветските другари няма да приемат такава постановка и затова се бях приготвил да говоря дълго и да ги убеждавам в правилността на тази постановка и перспектива. Обаче след като изложих накратко въпроса, др. Хрушчов започна с това: „Аз съм съгласен с Вашето предложение. Запознах се предварително с тезисите и съм съгласен. Правилно е това” и т.н. И въпросът се изчерпа. (Продължителни ръкопляскания.)

Вярно е, че не сме обсъждали нашироко този въпрос. Ставаше въпрос принципно да съгласуваме, но др. Хрущов категорично подчерта, че нашето предложение е правилно, че отговаря на исторически сложилите се отношения между нашите партии и народи, че отговаря на сега сложилите се и развиващи се отношения между нашите две страни и народи. То отговаря на перспективата на развитие, тъй като ние имаме общи цели и задачи и като марксисти-ленинци трябва да работим за сливане в перспектива. Пак повтарям – подробности не сме обсъждали. Въпросът беше да се консултираме предварително по същество. Тепърва предстои, след като отправим писмото, да проведем разговори как практически ще подработим мероприятията или, така да се каже, тактиката и стратегията за провеждане в живота на тази наша идея.

Политбюро смята, че след този пленум не следва под никаква форма да се говори на когото и да било и където да било.

ГЛАСОВЕ: Правилно.

Т. ЖИВКОВ: Защо? Ако ние започнем да говорим, ще плъзнат слухове. Ние не можем да говорим, тъй като този въпрос не е само наш. Този въпрос е и на съветския съюз. Ние не знаем Съветският съюз какво конкретно има предвид в практическото му провеждане. Ние сме обсъждали в Политбюро, обаче не знаем какво мисли Съветският съюз. Следователно трябва заедно със съветските другари да обсъдим, изхождайки от вътрешното положение на Съветския съюз, от нашето положение и международната обстановка и да решим как практически да подходим към въпроса. Така че ще направим голям провал, ако се разприказваме. Аз много моля да се разбере това. Това решение на ЦК ще остане решение само за ЦК, докато се договорим със съветските другари. Иначе ще си създадем трудности.

Ние, Политбюро, смятаме, че не с такъв ентузиазъм цялата наша партия и народът ще възприемат това. Ще има реди, които няма да го възприемат. Да не забравяме, че великобългарският шовинизъм е много дълбоко вкоренен в някои среди и хора в нашата страна. Аз не говоря за бившите хора. Имам предвид членовете на партията, особено в средите на интелигенцията и в някои среди на младежта. Ние трябва да държим сметка за това.

Така че при всички условия ние смятаме, и такова становище ще изложим пред съветските другари, че главното сега, на което трябва да съсредоточим цялото внимание и енергия, е да заложим икономическите, политическите и идеологическите предпоставки за сливането. Това е главното сега.

Вие можете да си представите колко въпроси ще изникнат и какви трудности бихме си създали, ако излезем и почнем да говорим: нашата задача е сега да се слеем. Аз съм дълбоко убеден и се присъединявам към другарите, които говориха тук, че нашата партия приветства в огромното си болшинство това, обаче трябва да държим сметка и за съпротивата, която ще има и не може да я няма. Може в първия момент да не се почувства, а след това да се организира. Следователно това сливане не може да стане тази година, когато има трудности и в Съветския съюз, и у нас. Очевидно това сливане ще стане при условия на подем и по-нататъшно подобрение на материалното и културно положение на нашия народ. Също така не си представям, че трябва да чакаме 10–20 години, обаче за 2–3 години това не може да стане. Това не значи, че няма да направим решителна крачка. Може би след 2 години да отворим

границите. Това са въпроси, които могат да се решат. Обаче обявяването на сливането може да стане след съответна икономическа, политическа и идеологическа подготовка. Нищо не ни заставя да форсираме сливането. Ще бъде голяма грешка. Също вярвам, че съветските другари не могат да имат друго становище, тъй като въпросът не е малък. Ние не бива да правим изкуствено сливане, а трябва да се подготвим всеотдайно.

Следователно сега ударението трябва да поставим не на сливането, а изхождайки от крайната цел – сливането, да подготвим икономически, политически и идеологически предпоставки. Оттук следва да се преустрои нашата икономическа, политическа и идеологическа работа в смисъл да се насочи към залагане на основите за това сливане. Какво означава това? Това означава, че минаваме на нов етап в нашите взаимоотношения със Съветския съюз и залагаме непосредствено широка основа за сливането на Народна република България със Съветския съюз. Друг е въпросът за насоките и какви форми ще вземе това сливане. Другарят Хрущов каза: „Трудно е сега да кажем, може би ще бъде федерация, може би конфедерация. Трудно е да се каже как ще бъде.“ И това е вярно. Зависи от развитието на нашите взаимоотношения, зависи от международната обстановка, тъй като не можем да не държим сметка за братските партии и страните от социалистическия лагер, а и за международното работническо и комунистическо движение. Ние няма да правим сливане от ден до пладне, а навеки, което ще бъде образец за всички страни. Ето защо трябва да се подготвим.

Очевидно, другари, пленумът на ЦК трябва да възложи на Политбюро да отредактира писмото, да го изпрати и заедно със съветските другари да подработи въпроса, а след това да информира партията.

БОРИС ВЕЛЧЕВ: Другари, позволете да ви предложа проект за решение по обсъждания въпрос.

„Пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия одобрява единодушно и с въодушевление доклада на първия секретар на ЦК на БКП за по-нататъшното най-тясно сближение и сливане в перспектива на Народна република България със Съветския съюз.

Пленумът оценява като забележителна проява на патриотизъм и интернационализъм инициативата на др. Тодор Живков да се издигне на качествено нова степен братската дружба и всеотдайното сътрудничество между нашата страна и Съветския съюз, да се създадат предпоставките за пълно обединение на двете наши братски страни. В доклада на р. Тодор Живков, в съответствие със съвременната обстановка и историческата необходимост, е очертан с марксистко-ленинска яснота пътят за по-нататъшното обществено-историческо развитие на България, развити са смело и последователно революционните и интернационалистически традиции на Българската комунистическа партия, заветите на Димитър Благоев и Георги Димитров за развитието на Народна република България като неделима съставна част от световната социалистическа система и на първо място като неделима част от неговата ръководна сила – Съветския съюз. Като одобрява безрезервно изложените в доклада на др. Тодор Живков теоретически и политически положения, оценки и изводи, а също така и практическите предложения, Централният комитет е дълбоко убеден, че курсът за по-нататъшно сближение и в бъдеще за сливане на Народна република България

със Съветския съюз ще има огромни положителни последици не само за нашите две страни, но ще бъде важен принос за по-нататъшното сплотяване на световната социалистическа система и на международното комунистическо движение.

Централният комитет утвърждава единодушно текст за писмо на Централния комитет на Българската комунистическа партия до Централния комитет на Комунистическата партия на Съветския съюз по въпроса за по-нататъшното сближение и за сливането в перспектива на Народна република България със Съветския съюз”. (Продължителни ръкопляскания.)

Има ли бележки по прочетения текст?

ДЕМИР БОРАЧЕВ: Предлагам думите „патриотизъм” и „интернационализъм” да си сменят местата.

АЛЕКСАНДЪР ОБРЕТЕНОВ: Др. Тодор Живков в своето заключително слово много ясно каза за предпоставките – икономически, политически, идеологически. Предлагам във втория абзац да се прибави: „да се подготвят икономическите, политическите и идеологическите предпоставки”.

ТОДОР ПАВЛОВ: Другари, писмото чертае перспективата, крайната цел. Но всички ние разсъждаваме за непосредствените задачи, за създаване на общ планов орган по финансовите въпроси. Тези въпроси трябва да намерят място. Иначе, ако някой прочете това, което предлагаме за резолюция, ще разбере, че се поставя само въпросът за сливане на България със Съветския съюз.

АНГЕЛ ЦАНЕВ: В проекторешението одобряваме писмото. Писмото трябва да се редактира с оглед изказванията и особено с оглед доклада на р. Тодор Живков. Малко е слабичко в сравнение с доклада.

ФЕРДИНАНД КОЗОВСКИ: Аз искам да помислим върху формулировките и по-специално по понятията „сливане” и „обединение”. Вярно, че Съветският съюз е временна, не вечна историческа категория. Тя ще премине в общество на Съветските социалистически републики. Съюзът на съветските социалистически републики се образува при друга историческа епоха, на друга териториална и географска форма, на съществуващата вече стара Руска империя. Всички социалистически републики, които влизат в състава на Съветския съюз, бяха вътрешни колонии на Руската империя.

Следователно, другари, нашата стъпка е историческа стъпка. Тя дава начало на тази бъдеща Световна съветска социалистическа република. Ще трябва да помислим от гледна точка на историческото развитие как ще бъде по-правилно да се каже. Аз смятам, че ще бъде правилно да се каже обединение на България със Съветския съюз.

ТОДОР ЖИВКОВ: В тези две понятия „сливане” и „обединяване” не влагаме различно съдържание.

ФЕРДИНАНД КОЗОВСКИ: Въпросът не е за граматическия смисъл, а за политическото понятие.

ТОДОР ЖИВКОВ: Можем да кажем обединение.

БОРИС ВЕЛЧЕВ: Няма възражения вместо сливане да се каже обединение. А за патриотизма и интернационализма – да си остане както е

редактирано. За практическите предложения се казва, че се приемат, а те са казани в писмото.

КОСТАДИН ГЯУРОВ: Аз моля пленумът да реши и кандидат-членовете на ЦК да гласуват.

БОРИС ВЕЛЧЕВ: Поради историческото значение на обсъждания въпрос има предложение първо да гласуват само членовете на ЦК, а след това да гласуват всички участващи в работата на пленума – и членове, и кандидат-членове, и други другари, които не са членове на ЦК.

Има ли възражения? Няма. Тогава пристъпваме към гласуване.

Онези от членовете на ЦК, които са съгласни с предложеното решение, моля да гласуват с вдигане на ръка. Против? – Няма. Въздържали се? – Няма. Приема се единогласно от членовете на ЦК. (Бурни и продължителни ръкопляскания. Всички стават прави.)

Моля участващите в работата на пленума другари, които са съгласни с предложеното решение, да гласуват с вдигане на ръка.

Има ли против? – Няма. Въздържали се? – Няма.

Приема се единогласно от всички участващи в работата на пленума другарки и другари. (Продължителни ръкопляскания.)

Закривам заседанието на Централния комитет.

РЕШЕНИЕ

на пленума на Централния комитет на Българската комунистическа партия, състоял се на 4.XII.1963 г.

Пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия одобрява единодушно и с въодушевление доклада на първия секретар на ЦК на БКП за по-нататъшното най-тясно сближение и сливане в перспектива на Народна република България със Съветския съюз.

Пленумът оценява като забележителна проява на патриотизъм и интернационализъм инициативата на другаря Тодор Живков да се издигне на качествено нова степен братската дружба и всестранното сътрудничество между нашата страна и Съветския съюз, да се създадат икономическите, политически и идеологически предпоставки за пълно обединение на двете наши братски страни. В доклада на другаря Тодор Живков в съответствие със съвременната обстановка и историческата необходимост, е очертан с марксистко-ленинска яснота пътят за по-нататъшното развитие на България. В доклада на намерили по-нататъшно смело и последователно продължение революционните интернационалистически традиции на Българската комунистическа партия, заветите на Димитър Благоев и Георги Димитров за развитието на Народна република България като неделима съставна част от световната социалистическа система и на първо място като неделима част от неговата ръководна сила – Съветския съюз. Като одобрява безрезервно изложените в доклада на другаря Тодор Живков теоретически и политически оценки и изводи, а също така и практическите предложения, Централният комитет е дълбоко убеден, че курсът за по-нататъшно сближение и в бъдеще за обединяване на Народна република България със Съветския съюз ще има огромни положителни последици не само за нашите две страни, но ще бъде важен принос за по-нататъшното сплотяване на световната социалистическа система и на международното комунистическо движение.

Централният комитет утвърждава единодушно текст за писмо на Централния комитет на Българската комунистическа партия до Централния комитет на Комунистическата партия на Съветския съюз по въпроса за по-нататъшното сближение и за сливането в перспектива на Народна република България със Съветския съюз.³⁶

---

³⁶ В оригинала на стенограмата фигурират два варианта на решението – оригинален и редактиран (окончателен). Тук прилагаме само втория.

До
ЦЕНТРАНИЯ КОМИТЕТ НА
КОМУНИСТИЧЕСКАТА ПАРТИЯ НА
СЪВЕТСКИЯ СЪЮЗ
другаря Н. С. ХРУШЧОВ
Москва

Скъпи другарю Хрушчов,

На 4 декември т.г. пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия разгледа обстойно въпроса за още по-тясното сближение, а в перспектива и за обединяване на Народна република България със Съветския съюз. Пленумът одобри единодушно и с въодушевление съображенията на Политбюро по този въпрос и реши да се обърне със специално писмо до Централния комитет на Комунистическата партия на Съветския съюз.

Какви мотиви заставиха Централният комитет на Българската комунистическа партия да обсъди този въпрос и да го постави на Вашето внимание?

Централният комитет на Българската комунистическа партия винаги се е ръководил от разбирането, че развитието на Народна република България по пътя на социализма и комунизма е възможно само в неразделна връзка със Съветския съюз. Такива са били и нееднократните указания на Георги Димитров. Осмият конгрес на нашата партия отбеляза, че материално-техническата база на социализма и комунизма в Народна република България трябва да се развива като неделима част от материално-техническата база на комунизма на световната социалистическа система и преди всичко на Съветския съюз.

Перспективата, че Народна република България все по-тясно ще се сближава със Съветския съюз и нейната икономика постепенно ще се слива с икономиката на Съветския съюз дълбоко е залегнала не само в съзнанието на българските комунисти, но и на огромната част от нашия народ.

Както е известно, българският народ дълбоко уважава и обича братския съветски народ, с когото го свързват многовековни исторически, политически, икономически и културни връзки и традиции. Националноосвободителното и революционното работническо движение в България винаги са вървели ръка за ръка с руското революционно движение. Българската комунистическа партия се разви и укрепна като партия от нов тип под непосредственото влияние и в неразделна връзка с Комунистическата партия на Съветския съюз. Българските комунисти, всички борци против фашизма и капитализма винаги са се учили и вдъхновявали от героизма на съветските комунисти и патриоти. Българският народ ще бъде вечно признателен на братския съветски народ за двойното освобождение на България – от турско робство и от фашизма и капитализма, за неограничената и всестранна помощ, която Съветският съюз оказва на Народна

република България в изграждането на социализма, в развитието на социалистическата ни икономика и култура.

В историята на нашите братски народи няма нищо, което би могло да помрачи или да отслаби любовта на българския народ към Съветския съюз. Напротив, тази любов и желанието на българския народ за все по-тясна дружба и сътрудничество с народите на Съветския съюз непрестанно укрепват в общата ни борба за изграждането на социализма и комунизма, за тържеството на идеите на марксизма-ленинизма. Поради това съвършено естествено тази изкована през вековете братска дружба прераства постепенно в стремеж на българския народ към по-нататъшно задълбочаване на нашето взаимно икономическо, политическо и културно сътрудничество, към все по-тясно сближаване на двете страни и двата народа, в стремеж към постепенно обединяване на Народна република България със Съветския съюз.

Поставяйки този въпрос, Централният комитет на Българската комунистическа партия смята, че по-нататъшното най-тясно сближение и в бъдеще сливане на Народна република България със Съветския съюз ще съответства напълно на марксистко-ленинското разбиране за развитието на взаимоотношенията и сътрудничеството между социалистическите страни през периода на завършване на строителството на социализма и постепенния преход към комунизма. Това съвършено ясно е изложено и в Програмата на Комунистическата партия на Съветския съюз.

Ние, разбира се, нямаме предвид Народна република България непосредствено още сега да влезе в семейството на Съветските социалистически републики. Присъединяването на България към Съветския съюз изисква да се създадат необходимите икономически, политически и идеологически предпоставки за това, да се развие и укрепи още повече братската дружба и единство между нашите народи. Безспорно е, че решаващият фактор в това отношение ще бъде по-нататъшното най-тясно сближение между нашите две страни в областта на икономиката, което ще създава постепенно условия за развитие и задълбочаване на този процес и в другите области на нашия живот.

По наше дълбоко убеждение едно по-нататъшно сближение, а след това и обединение, на нашата страна със Съветския съюз ще има положително международно значение, ще сочи на практика пътя, по който трябва да се развият и укрепват в настоящия етап всестранните икономически, политически и културни отношения между държавите от световната социалистическа система и особено пътя на по-малките и икономически по-слабо развити социалистически страни. Такова още по-тясно свързване на България със Съветския съюз не само няма да бъде в никаква степен посегателство върху развитието на нашата нация и нашия суверенитет, но напротив, ще създаде условия за още по-голям разцвет на нашата нация и за укрепване на нейния суверенитет. В най-пълното сближение и всестранното укрепване на единството между нашите две братски страни партията и народът у нас виждат естествения и най-правилен път на развитие на Народна република България, който напълно отговаря на народните възжелания и на коренните национални интереси на нашата страна.

Централният комитет на Българската комунистическа партия преценява, че този закономерен процес в развитието на нашата страна се диктува, освен от

изложените дотук исторически и политически причини, още и от икономическата необходимост народното стопанство на социалистическа България да се развива все повече върху основата на по-нататъшното разделение на труда и коопериране със Съветския съюз. Като член на Съвета за икономическа взаимопомощ Народна република България ще полага и занапред всячески усилия активно да участва в международното разделение на труда между социалистическите страни. Досегашният опит и резултати обаче показват, че НР България може да организира производство при оптимални размери на основата на тясна специализация и коопериране главно със Съветския съюз. Фактите показват, че успехите, които досега нашата страна е постигнала в международното социалистическо разделение на труда, са резултат преди всичко на двустранното ни сътрудничество със Съветския съюз.

Правейки равносметка от всичко, което е постигнато досега в специализирането и кооперирането на икономиката на Народна република България с икономиката на другите социалистически страни, ние намираме, че най-правилният път за развитие на нашата икономика, най-рационалният подход от гледна точка на пълното използване на нашите природни и трудови ресурси, а така също и на преимуществата на социалистическия строй у нас, е още по-голямото коопериране на българската икономика с икономиката на Съветския съюз. По наше мнение основната част от промишленото производство на Народна република България би могло да се специализира и кооперира с промишленото производство на Съветския съюз. Останалата част на нашата промишленост постепенно би следвало да се специализира и кооперира с промишлеността на другите социалистически страни, участващи в СИВ.

Предложението за по-нататъшно сближение и по-тясно свързване на икономиката на Народна република България с икономиката на Съветския съюз произтича не от някакви наши национално-ограничени, егоистични интереси, които биха създали допълнителни трудности на Съветския съюз. Днес няма честен българин, който да не вижда и да не признава, че Съветският съюз ни е оказвал и продължава да ни оказва огромна помощ, за което още веднъж желаем от името на Централния комитет на Българската комунистическа партия и целия наш народ да изкажем сърдечна благодарност. По наше дълбоко убеждение обаче същата тази крупна съветска икономическа, научно-техническа и руга помощ би могла да бъде използвана много по-рационално и би дала значително по-ефикасни резултати, ако нашата страна още по-решително и плътно кооперира своето производство с производството на Съветския съюз.

Благодарение на досегашната братска подкрепа от страна на Съветския съюз и на трудовия героизъм на нашия народ Народна република България укрепи в значителна степен своята икономика, успешно развива редица важни клонове на тежката и леката промишленост, укрепи и разви кооперативния строй на село, създаде многоброен за мащабите на нашата страна отряд от научна, инженерно-техническа и друга интелигенция, подобри чувствително жизненото равнище на трудещите се. Ние смятаме, че достигнатото икономическо и научно-техническо равнище в развитието на нашата страна й позволява успешно да участва в едно по-широко коопериране със Съветския съюз. Това според нас би могло да стане чрез най-тясното свързване на нашите и съответните съветски отрасли и предприятия и непосредственото

специализиране и коопериране на тяхното производство. Ние се надяваме, че такова задълбочаване в кооперирането на производството и сближаване на икономиката на Народна република България с икономиката на Съветския съюз, което напълно отговаря на линията и перспективите на развитие на международното социалистическо разделение на труда, няма да създаде затруднения на Съветския съюз, а напротив, ще бъде в интерес и на двете страни.

Първа стъпка на сегашния етап към такова още по-тясно свързване на икономиката на Народна република България с икономиката на великия Съветски съюз би могло да бъде създаването към Държавния планов комитет на СССР на един общ планов орган на нашите две страни, който да извършва планирането на развитието на всички отрасли, по които икономиката на Народна република България ще бъде кооперирана с икономиката на Съветския съюз. Наред с това би било необходимо да се предприемат непосредствени практически мерки за приближаване на ценовите системи на нашите две страни, което ще създаде основа и за най-правилно решаване на валутните въпроси. Ние с готовност ще обсъдим и всяко друго предложение по тези въпроси, което съветските другари биха направили.

Ние молим Централният комитет на Комунистическата партия на Съветския съюз да разгледа това наше писмо и се надяваме, че ще срещнем пълно разбиране и готовност с общи усилия и в полза на нашите два братски народа да осъществим в живота направеното в нашето писмо предложение.

София, 5 декември 1963 г.

С комунистически поздрав
По поръчение на Централния комитет на
Българската комунистическа партия

(Т. Живков)

Първи секретар на Централния комитет
на Българската комунистическа партия

3. СТЕНОГРАФСКИ ПРОТОКОЛ ОТ ПЛЕНУМА НА ЦК НА БКП ОТ 26 ФЕВРУАРИ 1964 ГОДИНА (пълен текст)

Между 16 и 21 февруари 1964 г. на посещение в СССР е българска партийно-правителствена делегация начело с Т. Живков. Повод за посещението е да получи окончателен отговор от Москва на предложението си от декември предходната година.

Съдейки по стенографските протоколи, заседанието на ЦК от 26 февруари обаче може да бъде определено като „пленумът на празната торбичка”. Даже на две „празни торбички” – не само политическа, но и финансова.

Посещението завършва с подписването на една доста обща (и обтекаема) декларация, в която само се констатира, че „все по-тясното икономическо, политическо и културно сътрудничество между Съветския съюз и Народна република България и между социалистическите страни е историческа закономерност”.³⁷

В замяна на създаването на съвместна междуправителствена комисия икономическо и научно-техническо сътрудничество Делегацията получава и отказ за допълнителен заем от 400 млн. рубли, след като България току-що е договорила такъв в размер на 300 млн. рубли.

В иначе пространната реч на Т. Живков на митинг в София непосредствено след пленума за тези неща няма и дума.³⁸

В замяна на това обаче вътрешнопартийните информатори на ЦК на БКП потвърждават заявените и още по време на посещението опасения, и на самия пленум, за нееднаквото отношение на обществото към „идеята” на Живков.³⁹

При всички положения след фактическия отказ на ЦК на КПСС не само да приеме, но дори и да обсъжда сериозно „идеята за сливането”, до повторното ѝ представяне на дневен ред настъпва близо десетилетна пауза.

Стенографският протокол на пленума от 26 февруари 1964 г. е в обем от 44 машинописни листа. Към него с ръчна номерация с гриф „строго поверително” е добавено (л. 45 – 50) споразумението за образуването на междуправителствената българо-съветска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество.

Не го включваме в публикацията, доколкото то е почти буквално изложено в текста на протокола.

---

³⁷ Вж. пълния текст на декларацията във Външна политика..., т. II, с. 47-56.

³⁸ Вж. пълния текст на речта пак там, с. 57-81.

³⁹ Вж. напр. „Информация за отзивите в страната от посещението на българската партийно-правителствена делегация в СССР (по сведения, приети от окръжните партийни комитети по телефона), 22.2. 1964 г.”, ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, а.е. 285.

ЦДА, ф. 1, оп. 5, а.е. 606

СТЕНОГРАФСКИ ПРОТОКОЛ

на пленума на Централния комитет на Българската комунистическа партия, състоял се на 26.ІІ.1964 г.

ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, откривам заседанието на Централния комитет на партията. Предлага се за дневен ред една точка.

Информация за посещението на нашата партийно-правителствена делегация в Москва.

Има ли други предложения по дневния ред?

ОБАЖДАТ СЕ: Няма.

Думата има др. Митко Григоров да направи информация за посещението на нашата делегация в Съветския съюз, за водените преговори и разговори и за резултатите от тези преговори и разговори.

МИТКО ГРИГОРОВ: Другари, както е известно, на българската партийно-правителствена делегация, която посети Съветския съюз, беше оказано изключително голямо внимание, отдадено ѝ беше много голямо значение и уважение. Цялото пребиваване на делегацията премина при много голяма тържественост и силно проявено чувство на доверие и дружба, в обстановка на близост и сърдечност. Това беше подчертано с всяко действие на съветските ръководители, на съветските другари, с цялата организация на гостуване на нашата делегация.

Високото уважение към нашата делегация беше манифестирано още на границата, на Унгени. След това по целия път до Москва нашата делегация беше приветствана не само от ръководителите, но и от множество трудещи се на Молдавия, Украйна и РСФСР. Делегацията беше посрещната от целия Президиум и Секретариата на ЦК на КПСС, от членове на правителството на Съветския съюз, от целия дипломатически корпус, от много граждани – москвичани.

През трите дни на нашия престой в Москва може да се каже, че ние бяхме непрекъснато в средата на най-ръководните съветски другари, държавни и партийни дейци.

В официалните разговори от съветска страна взеха участие голям брой ръководни дейци, членове на Президиума: Н. С. Хрушчов, Брежнев, Микоян, Косигин, Подгорни, секретарят на ЦК Андропов, заместник-председателите на Министерския съвет Устинов, Лесечко, Ломако, министърът на външните работи – Громико, и др. Органов, посланик на СССР в София.

Как да се обясни това високо уважение, тази почит, тази подчертана тържественост във връзка с пребиваването на нашата делегация? Очевидно това не беше случайно, то беше една ярка политическа демонстрация, организирана от съветските другари, проява на братските връзки между нашите партии и народи, израз на доверие и уважение към Българската комунистическа партия, към българския народ, към ЦК на нашата партия и лично към първия секретар на ЦК на партията др. Живков за тяхната преданост към марксизма-ленинизма, за проявявания от тях интернационализъм, за

следваната от тях линия на единство и сплотеност с Комунистическата партия на Съветския съюз и съветския народ. Очевидно това има голямо политическо значение в съвременната обстановка, когато се проявяват центробежни националистически тенденции, когато Китайската комунистическа партия засилва своята фракционна дейност в международното комунистическо движение и световната социалистическа система. По такъв начин беше показано какви трябва да бъдат взаимоотношенията между братски комунистически партии и социалистически страни, по какъв път трябва да се върви, за да се укрепи единството, сплотеността и братското сътрудничество между тях.

Вторият въпрос, на който ще се спра, се отнася до срещите и разговорите, които имахме със съветските другари, с ръководителите на КПСС и съветската държава.

Както е известно, нашата делегация замина в Съветския съюз, за да постави два главни въпроса в срещите и разговорите със съветските другари.

Първият въпрос беше да се разменят мисли във връзка с решението на нашия пленум за създаване на икономически, политически и идеологически предпоставки за обединение в перспектива на Народна република България със Съветския съюз.

Вторият въпрос – да доложим за състоянието на работата за съставяне на новата, пета по ред, петилетка, и да поискаме допълнителен кредит за нейното изпълнение.

На тази среща беше предоставена най-напред думата на нашата делегация. Основно изложение направи др. Живков. Най-напред той подчерта, че това посещение и тази среща за нашия народ, за нашата партия имат в истинския смисъл на думата историческо значение, защото ние полагаме началото на нашата съвместна работа със съветското ръководство за осъществяване на онази цел, за която десетилетия наред са се борили и се борят българските комунисти и работническата класа, нашата страна да се свърже още по-здраво със Съветския съюз, а в перспектива да стане член на великото семейство на съветските народи.

Др. Живков информира за работата на пленума, за голямото вълнение, с което членовете на ЦК обсъдиха този въпрос. Той изложи съображенията, от които се ръководеше Политбюро и пленумът, когато решаваха въпроса за сближението и обединението в перспектива на нашата страна със Съветския съюз.

Най-напред той подчерта съображенията от вътрешен характер, които се отнасят непосредствено за нашата страна. Той изтъкна, че развитието на Народна република България по пътя на комунизма е немислимо без дружбата и по-нататъшното най-тясно свързване със Съветския съюз, че изпълнението на решенията на VIII конгрес на нашата партия е невъзможно без по-нататъшната най-тясна специализация и коопериране на нашата икономика с икономиката на Съветския съюз и другите социалистически страни, но преди всичко с икономиката на Съветския съюз; че без това е немислимо развитието на нашата промишленост, на нашето селско стопанство и техническия прогрес.

Освен това решението на пленума на ЦК за по-нататъшно сближаване и в перспектива за обединение произтича от нашите еднакви марксистко-

ленински възгледи за развитието на световната социалистическа система, за сближаването и сливането в бъдеще на социалистическите нации и страни. Това произтича и от нашето историческо минало, от нашите връзки, от нашата езикова и културна близост и т.н.

В изложението на др. Живков бяха засегнати и някои външнополитически съображения. Нашата партия смята за необходимо да се даде пример за марксистко-ленинско решение на въпроса за взаимоотношенията между социалистическите страни и по-специално за отношението към главната страна на световната социалистическа система – Съветския съюз, а именно, че трябва да се върви не по пътя на деление и разпокъсаност, на националистически по същество центробежни проявления във взаимоотношенията между социалистическите страни, а по пътя на още по-голямо сближение, включително до обединение между тях.

Др. Живков направи характеристика на нашите достижения през изминалите две десетилетия и заключи, че Народна република България може успешно да се кооперира със Съветския съюз и да дава достойно своя принос за напредъка и на двата народа, на цялата световна социалистическа система. Той доста дебело подчерта, че ние съвсем нямаме намерение да седнем наготово на съветската трапеза като консуматори и че ние нямаме намерение във връзка с това обединение за сметка на Съветския съюз да повишаваме жизненото равнище на нашия народ; че нашият народ героично се труди и че той не желае да създава каквито и да било допълнителни трудности на съветските хора.

Нашата делегация подчерта, че сближението на НР България със Съветския съюз в никакъв случай не бива да доведе до намаляване на нейното участие в СИВ или до стесняване на кооперирането ѝ и сътрудничеството ѝ с другите социалистически страни. Наопаки, ние смятаме, че едно сближение и коопериране на нашата страна със Съветския съюз, със съветската икономика ще ни даде възможност така да развием някои клонове на икономиката, науката и техниката в страната, че да можем още по-активно да участваме в кооперирането с другите социалистически страни, да участваме като равностойни партньори в СИВ.

В изложението на др. Живков беше подчертана оценката на пленума, че огромната част от партията и народа имат високо политическо съзнание и с радост ще възприемат едно такова обединение на Народна република България със Съветския съюз. И това не е случайно, тъй като нашата партия и целият народ в течение на десетилетия са възпитавани от партията в дух на любов и дружба към руския и съветския народ, в дух на пролетарски интернационализъм.

Но ние си даваме съвършено ясно сметка, че у нас без съмнение ще има и трудности, които ще възникнат във връзка с работата за създаване на предпоставките за това обединение.

Какви трудности могат да възникнат, за които говори пред съветските другари и др. Живков.

Първо, могат да се създадат илюзии, че ние веднага, на другия ден след това обединение или прокламирането на обединението ще започнем да живеем без трудности, че всички трудности ще бъдат премахнати. Някои информации

показват, че даже още сега, по време на нашето посещение, са започнали да се създават такива илюзии и апетити. Говорят някои хора, кога най-после ще стане това обединение, за да няма недостиг на електроенергия, на суровини, на торове и т.н. Такива разговори вече се водят надолу от някои наши хора. Следователно наистина това е една реална опасност, която трябва да имаме предвид. Могат да се създадат такива готовановски настроения у някои хора, да се смята, че на гърба на Съветския съюз ще решим нашите трудности и ще живеем по-добре, отколкото сме живели досега.

Освен това у нас има реакционни остатъци, които ще спекулират с въпроса за нашата независимост, за суверенитет на България, ще се породят и националистически настроения в някои среди – сред интелегенцията, сред младежта и другаде.

Империалистическата пропаганда също така ще засили своята враждебна антибългарска дейност, ще спекулира с въпроса за суверенитета и независимостта, ще плаши малките народи, новоосвободените страни.

Др. Живков подчерта, че трудности на нас ще ни създаде и погрешната постановка на Георги Димитров след Втората световна война за федерация или конфедерация на Народна република България с другите балкански и крайдунавски народи и на първо място с Югославия. Вие помнете този случай. В едно интервю на връщане от Румъния др. Димитров говори, че този въпрос макар преждевременно да се поставя, ще бъде решен, че ще дойде време, когато България ще се федерира или конфедерира не само с Югославия, но и с Румъния, Чехия, Полша, Унгария, даже и с Гърция. Грешката не се състои само в това, че преждевременно се поставя този лозунг. Той затова беше критикуван. Но има и нещо друго. Погрешно беше посочен пътят на нашето развитие. Този път водеше към обособяване на някаква федерация настрана, откъснато от Съветския съюз. Тази постановка на Георги Димитров не държеше достатъчно сметка за обстановката, създадена след Втората световна война. Съветският съюз съществува като могъща страна, като център на световната социалистическа система. Погрешната постановка на Г. Димитров и сега подхранва у някои наши хора неправилни представи за нашето по-нататъшно развитие. Направо трябва да кажем, че сега, след като започна подобрение в отношенията с Югославия, някои хора отново повдигат въпроса: не е ли време да помислим за федерирането с Югославия?

Нашата перспектива не е федерация с Югославия или с другите балкански страни, особено като се има предвид сегашното положение на Балканите. Нашата перспектива, най-близка от всички други перспективи, това е сближението и обединението с великия Съветски съюз. Лозунгът за Балканска федерация или конфедерация, който беше издигнат преди, по време и след Балканската война, навремето си имаше своето оправдание. Това беше лозунг, който трябваше да се противопостави на буржоазната политика за разделяне на балканските народи, за война между балканските народи. Този лозунг днес не е актуален, нито е реален. За нас сега реална и най-правилна перспектива е сближението, а в перспектива и обединяването със Съветския съюз.

ТОДОР ЖИВКОВ: Георги Димитров го сведе до федерация с Югославия, водиха се преговори в Белград, без да знае съветското ръководство за тези преговори. Но понеже титовци бяха много нахални, не се получи

обединение. Те отидоха много далеч. Предложиха да има единен планов орган и той да бъде в Белград; армията да има един щаб и той да бъде в Белград; цялото оръжие да бъде в Югославия. Георги Димитров не се съгласи на тази работа и правилно не се съгласи.

М. ГРИГОРОВ: В заключение по този въпрос др. Живков изложи и преценката на ЦК, че въпросът за обединението на Народна република България със Съветския съюз не е непосредствена задача, а е въпрос на бъдещето. Животът ще покаже колко време е необходимо то да бъде подготвено и извършено. С обединението не бива да се прибързва, а трябва да се работи за създаване на икономически, политически и идеологически предпоставки за неговото извършване в перспектива.

На настоящия етап ние смятаме, че трябва практически да се решават въпросите за още по-голямо политическо, икономическо и културно сближение, за обвързване на плановете за развитието на нашата страна и особено на най-важните отрасли на нашата страна със съответните отрасли на Съветския съюз, за засилване на научно-техническото сътрудничество между комитетите, министерствата, научноизследователските институти с тези на съветския съюз; да се подготви постепенно сближение на системата на цените на България и Съветския съюз и по тези сближени системи на цените да се извършва търговията между двете страни; да се проучат и решат постепенно някои валутни и митнически въпроси, които пречат сега за още по-активното стопанско сътрудничество. Да се проучат и решат въпросите за безвизовия режим между двете страни и т.н. Разбира се, това са сложни въпроси, които имат много и различни последици и те трябва да бъдат внимателно и всестранно проучени.

Ние смятаме, че на този етап трябва да се отиде на засилване на партийните връзки между двата централни комитета, между нашите окръжни и техните областни комитети, като се изпращат общи и специализирани партийни делегации за проучване на взаимния опит, за проучване на опита в политическата, стопанската и идеологическата област. Ние смятаме, че трябва да се отиде по-нататък към свързване на всички наши окръзи и големи градове със съветски области и съветски градове. Ще бъде необходимо да се установи по-тясна координация в дейността на идеологическите комисии при двата централни комитета на партиите, да се събират от време на време те, за да уеднаквяват някои свои становища по идеологическите въпроси и по някои въпроси на нашата задгранична пропагандна и културна дейност.

Да засилим консултациите по партийна и правителствена линия по основните въпроси на външната политика.

Да се създадат по-тесни връзки между обществените организации в нашата страна и Съветския съюз и т.н.

С една дума, на този етап ние трябва да отидем, след като имаме ясна перспектива към практически мероприятия за създаване на предпоставките за все по-голямо и по-голямо сближение.

След това др. Живков се спря на въпроса за новата петилетка, петата петилетка, която съставяме сега у нас. След като даде обща характеристика на икономиката в нашата страна и на работата за съставянето на петилетката, той се спря на някои трудности, възникнали при обвързването на новата петилетка.

Той изтъкна, че така, както сега се съставя петилетката, ако не получим допълнителен кредит, а останем само с този кредит, който засега е утвърден – 300 милиона рубли – то ежегодният ръст на националния доход за периода 1966–1980 г. у нас се очертава около 4%. Това е значително по-ниско от годините досега и особено значително по-ниско от годините след Априлския пленум на ЦК.

Какво означава този ежегоден ръст от 4% за нашата страна? Това означава, че ние не само няма да отидем към изравняване на икономическото равнище на нашата страна с напредналите социалистически страни, но дистанцията между нас и развитите социалистически страни ще се увеличи още. Румъния, която може да се каже, споделяше с нас последното място, бързо ще излезе напред. В доклада си др. Маурер заяви, че от 1960–1963 г. имат среден годишен ръст на промишлената продукция 15%. Следователно те вървят много бързо напред. Националният доход у тях също така много бързо се увеличава.

Освен това у нас ще се създаде масова безработица. Ние ще бъдем поставени пред едно от двете положения: или трябва бързо да развиваме нашата промишленост, за да вземем освободилата се работна ръка, следствие на техническия прогрес и реконструкцията на нашата икономика, особено освободената от селските стопанства работна ръка, или трябва да задържим техническия прогрес у нас, което е невъзможно. Следователно ние сме изправени пред реалната опасност през следващите години бързо да нарасне безработицата у нас. Ние няма да можем да задържим при това положение жизненото равнище на нашия народ, даже има опасност то да се върне назад. Следователно нашата страна ще бъде изправена пред сериозни икономически трудности, а това ще ни създаде допълнителни политически затруднения. Ние преценяваме, че е необходим един прираст за националния доход около 7% за периода 1966–1970 г., а на промишлеността – около 10–11%, за да може нашата страна да върви нормално напред, да се подобрява жизненото равнище на нашия народ, да не се създадат допълнителни икономически и политически трудности, макар че и при това положение няма да можем да догоним напредналите социалистически страни. Затова именно ние поставяме този въпрос, като молим съветските другари да прегледат своите възможности и ни отпуснат допълнителен кредит.

След това на срещата по предложение на др. Живков беше дадена думата на др. Станко Тодоров, който да направи по-подробно изложение във връзка със съставянето на новия 5-годишен план и необходимостта от допълнителен кредит. Др. Станко Тодоров направи аргументирано изложение за около 40–50 минути, направи икономически анализ на състоянието на нашето стопанство. Той особено се спря на въпроса за някои специфични особености в развитието на икономиката на Народна република България, които създават допълнителни трудности, каквито няма в другите социалистически страни при развитието на промишлеността и селското стопанство и които правят нашата икономика много капиталоемка. Много капитали са нужни, за да можем ние да вървим напред. Повече енергия е необходима, за да можем да развиваме тези отрасли. Ние разработваме нискокалорични въглища, каквито никъде почти не се използват. Известно е, че съдържанието на нашите руди откъм метал е бедно, но ние сме принудени да ги разработваме, защото отникъде другаде не можем да намерим тези

необходими суровини. Известно е колко е трудоемко у нас селското стопанство, колко неефективно е да изнасяме някои селскостопански продукти, но ние ги изнасяме, тъй като няма с какво друго да посрещнем вноса, който извършваме за развитието на нашата страна.

Докладът на другаря Ст. Тодоров направи много добро впечатление на съветските другари. Слушаха го с голямо внимание. Имаше някои въпроси, за да се уточни дали правилно са разбрали всичко, и другарите наистина разбраха, че условията в Народна република България за развитието на някои отрасли на промишлеността и селското стопанство изискват да се окаже по-голяма помощ.

Другарят Станко Тодоров обоснова необходимостта да се отпусне на нашата страна за периода 1965–1970 година допълнителен кредит от около 400 милиона рубли или всичко кредитът за следващата петилетка от 300 милиона да нарасне на около 700 милиона рубли. Както виждате, ние поискахме още един солиден кредит. Другарят Живков там подхвърли така: „Ние, казва, обсъждахме дали когато Станко Тодоров ще говори, не е по-добре да напуснем, тъй като нас ни е срам да го слушаме.”

За какво се отнасят тези кредити? 300 милиона вече са отпуснати. Допълнително се искат 135 милиона рубли, аз по памет ги казвам, тук другарите могат да поправят, ако не е точно, за нови капиталовложения в промишлеността, главно за развитие на някои машиностроителни предприятия, за развитие на химически предприятия. Около 100 милиона рубли за доставка на селскостопански машини, около 60 млн. рубли за допълнителни проучвания и извличане на нефта и газа.

ЕВГЕНИ МАТЕЕВ: 110 за нефта.

МИТКО ГРИГОРОВ: Ние направихме една промяна. Намалихме тази сума. Вие искахте 800 милиона рубли, а ние направихме едно намаление от 100 милиона рубли.

ТОДОР ЖИВКОВ: След този доклад на др. Станко Тодоров започнаха да му казват: златен другар е Станко Тодоров (оживление).

МИТКО ГРИГОРОВ: Хрущов казва: наш дорогой Станко Тодоров. Микоян се обажда и казва: не дорогой, а золотой (оживление).

Около 40 милиона рубли за транспорта и др., или всичко около 700 милиона рубли.

След това ние поставихме въпроса да се обсъди от съветските другари и да се измени начинът на изплащане на кредитите.

От съветска страна направи обосновано изложение др. Хрущов. От името на ЦК на КПСС той даде висока оценка на предложението на ЦК на нашата Партия за по-нататъшно сближение и обединение на Народна република България със Съветския съюз. Това е естественият път за социалистическите страни. И там, на срещата, а след това и на приема, навсякъде, където се срещаме, той не пропускаше да заяви: ще има единно социалистическо семейство. Трудностите, които сега съществуват в световната социалистическа система, са временни трудности, а наше единно социалистическо семейство ще има. Между нашите партии и страни има пълно единство – заяви той. Ние, казва, се срещаме и разговаряме с вас така като че ли сме членове на една и съща партия, така ви чувстваме. Близостта и дружбата

между нашите народи са известни на целия свят. Аз познавам българския народ, ние винаги сме били братя. Когато бях в България, аз почувствах и видях всичко това – традициите на дружбата, паметниците.

Развитието на нашите страни като социалистически създава още по-добри условия за сближение. Предайте на вашите другари, че съветското партийно и държавно ръководство приветства и поддържа предложението на ЦК на Партията. Те го оценяват високо и го смятат за израз на голямо доверие към КПСС и Съветския съюз и благодарят за това. Да се направи такова предложение не е лека работа. За това се иска мъжество, зрялост.

След това той се спря в каква форма смятат те, че трябва да се осъществи това обединение. Съветските другари смятат, че най-подходяща форма е конфедерацията. Това означава, че Народна република България ще запази всички свои държавни органи, ще запази своя суверенитет и следователно няма да дадем повод на никого да спекулира с това, че независимостта и суверенитетът на Народна република България са засегнати. Разбира се, прие това положение ще има още по-тясна координация в работата на Министерството на външните работи, на народната отбрана и т.н. Даже и сега в съветските републики са запазени много от органите, които им дават облик на отделни държави в Съветския съюз.

След това той се спря на въпроса кога да се обяви конфедерацията. Другарят Хрущов изрази същото мнение, каквото е изложено и в нашето писмо до ЦК на КПСС, което и др. Живков изложи на срещата, че не бива да се бърза с обявяването на конфедерацията, че трябва да се подготвят условията, че трябва да се държи сметка за трудностите, които могат да възникнат. Трябва, казва др. Хрущов, да се направи политически баланс на пасивите и активите и да се прецени дошло ли е времето за обединение. Въпросът не е до българския народ. Той се изрази така: „Ние сме така близки, че с обединението само формално ще узаконим тази близост, която и без това съществува между нас.” За да покаже колко ние сме близки, как те дълбоко чувстват това, той приведе едно заявление на Мао-Цзе-дун. Мао-Цзе-дун е давал някаква оценка за положението в отделните социалистически страни и се изказал във връзка с тяхната дейност в тези страни, че Народна република България трябва да се отпише в това отношение. На Народна република България трябва да се гледа така като че тя е част от Съветския съюз. Оценката му е съвсем правилна (оживление).

РАДА ТОДОРОВА: Правилна оценка.

МИТКО ГРИГОРОВ: И висока. Подобна оценка той е дал и за Чехословакия и ГДР. Там не залагат никакви надежди. Може би в другите страни той залага някакви надежди на отделни елементи. Аз смятам, че и там се лъжат. Очевидно той си прави някакви сметки.

Освен това, ако се избърза, ние можем да срещнем трудности и вътре в страната – продължи другарят Хрущов. Могат да се засегнат някои слоеве. Има се предвид, че могат да се създадат някои националистически настроения, могат да се създадат илюзии, че след обявяването на този акт в България веднага ще потекат реки от мляко и язовирите ще се напълнят с масло. Очевидно преодоляването на всички трудности, които среща нашата страна по пътя на своето развитие, не може да стане изведнъж със самия акт на присъединяването. И понеже това няма да стане изведнъж, може да се получи у

някои хора обратна реакция, охлаждане към Съветския съюз. Ние не трябва да допускаме това, трябва да държим сметка за всички настроения и илюзии, които биха могли да се породят от преждевременното обявяване и решаване на този въпрос.

Другарят Хрущов изказа и такова мнение, че може би ще бъде правилно др. Живков да информира на следващото заседание на Консултативния съвет на страните – участнички във Варшавския договор, ръководителите на братските партии и да обоснове становището на нашата партия, необходимостта от работата за подготовка на условия за конфедериране на Народна република България със Съветския съюз, като изтъкне и това обстоятелство, че нашата страна граничи с капиталистически страни, които влизат в НАТО. У нас по-силно се чувства присъствието на империализма на южната ни граница, което създава допълнителни трудности на страната. Въпросът за създаване на необходимите предпоставки за обединяване на Народна република България със Съветския съюз ние няма да крием и няма защо да крием от братските страни. Все едно, те ще научат това. И за да не се създадат някои неприятности, ще бъде по-добре ние да информираме за тези наши предложения. Освен това преценява се като по-правилно именно др. Живков да информира, защото ние сме инициатори на това дело, а не Съветския съюз. По този начин ще се отнемат всякакви аргументи на когото и да било да злоупотребява в това отношение.

Във връзка с кредитите, които ние искаме, др. Хрущов се изрази така: „Може би ние всичко, което се иска, няма да можем да удовлетворим, но ние – казва, – по най-бюрократичен начин ще възложим на Косигин и Лесечко и други другари внимателно да проучат всичко и след това да направят предложение.” Нашата преценка е, че ще има положителни резултати от това наше искане.

На тази среща, другари, ние се договорихме и утвърдихме съвместно заявление. Там е заявление, а у нас са го превели декларация. То беше публикувано, вие сте го чели.

По наша оценка, това е много хубав политически документ, в който е отразено нашето единство по основните въпроси на съвременността, по най-актуалните събития и се дава насока за дейността на нашите две партии и страни в бъдеще.

В този документ е дадена висока оценка на дейността на нашата Партия и успехите в социалистическото изграждане на Родината ни. Ние преценяваме, че това съвместно заявление още по-високо издига авторитета на нашата Партия и нашата страна.

Друг документ е съглашението за създаване на Междуправителствена съветско-българска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество. В този документ има нещо ново, за разлика от други документи и други органи, създадени между Съветския съюз и други социалистически страни. Този документ не е публикуван.

Задачата на комисията се свежда към следното:

– да подготвя предложения за правителствата на двете страни за ефикасно решаване на най-важните проблеми на съгласуваното развитие на основните отрасли на народното стопанство на България и Съветския съюз;

– да определя основните насоки и разглежда плановете за икономическото сътрудничество, които включват предложения за специализация и коопериране на производството във взаимосвързаните отрасли на народното стопанство, координиране на плановете по капиталното строителство с оглед на най-пълно използване на ресурсите на НРБ и СССР;

– да организира стопански връзки въз основа на координиране на плановете за развитие на най-важните отрасли на промишлеността на двете страни, преди всичко черната и цветната металургия, енергетиката, машиностроенето, химическата промишленост, леката и хранителната промишленост, а също така и в селското стопанство;

– да разработва програми за развитието на железопътния, морския, речния, автомобилния и въздушния транспорт между двете страни;

– да подготвя предложения, насочени към постоянно увеличаване на стокообмена и разширяване обема на взаимните услуги;

– да разработва предложения и взема мерки, които осигуряват разширяване на научно-техническото сътрудничество, чрез съгласуване на плановете на научноизследователските и проектно-конструкторските работи, които представляват взаимен интерес, чрез размяна на техническа документация и патенти, чрез организиране на преки връзки между научноизследователските, проектантските и конструкторските институти и учреждения, а също така между предприятията на двете страни, чрез размяна на учени и специалисти за взаимно запознаване с научно-техническите постижения и челния производствен опит на двете страни;

– да осъществява контрол за изпълнението на всички тези задачи.

По наше предложение при обсъждане на проекта за това съглашение се приеха и са записани и други някои пунктове.

Първо, да се възложи на съответните органи да излязат с предложение за сближение на системите на цените на НР България и Съветския съюз и за преминаване на търговията по тези сближени цени.

Второ, да се проучат някои валутни въпроси, митнически и гранични формалности между двете страни сега и се излезе с предложение за решаването им.

Трето, да се възложи на този орган да обсъди допълнителни мероприятия с оглед цялостно решаване на транспорта между нашите две страни, като се имат предвид растящите търговски връзки между тях.

Всичко това, като се има предвид нашето единно становище по въпросите за създаване на предпоставки за бъдеща конфедерация на Съветския съюз и нашата страна, създаването на междуправителствен орган за по-нататъшното сближение на икономиката на двете страни, утвърждаването на съвместно заявление, в което се посочват пътищата за по-нататъшно икономическо, културно и политическо сближение, установяване на по-тесни контакти между партиите и т.н., ни дава основание да смятаме, че наистина ще осъществим нов етап в нашите взаимоотношения и че тези два документа ще имат историческо значение за развитието на нашата страна. За съжаление, ние всичко това сега не можем да кажем открито на нашия народ, даже и на цялата партия още не можем да го кажем.

На приема, където бяха произнесени основните официални речи, др. Хрущов заяви така: „Нашите приятелски преговори са към своя край. Ние оценяваме резултатите от тези преговори, които ще бъдат изложени в съвместната декларация, като много важен етап за по-нататъшното развитие на нашите икономически връзки, за сближаването на стопанските системи на нашите страни.”

В същия дух бяха оценките, които др. Живков даде в своите речи нееднократно.

В Москва стана среща на нашата делегация, без участието на др. Георги Трайков, със секретаря на ЦК др. Андропов, по предложение на др. Живков. На тази среща разговаряхме по някои въпроси на нашите взаимоотношения с ръководството на Китайската комунистическа партия. Членовете на ЦК вероятно не са информирани, но известно е, че напоследък, преди заминаването на нашата делегация, в Централния комитет се получи писмо от ЦК на КПСС, в което те предлагат, съгласуват с братските партии и изразяват свое мнение, че не бива да се мълчи повече на тази националистическа и фракционна кампания, която води ръководството на ККП. Усилията на ЦК на КПСС и на другите партии да спрат откритата полемика и да се намерят пътища за преодоляване на разногласията не срещнаха положителен отговор и отклик от страна на китайското ръководство. Напротив, те продължиха още по-активно да вършат своята фракционна дейност. Те продължават своята откритата полемика с най-ругателен тон срещу КПСС и нейното ръководство, срещу Съветския съюз. В последната статия от 4.П. те правят открит апел за разкол в международното комунистическо движение, даже теоретически обосновават разкола и своята фракционна дейност като необходимост за международното комунистическо движение и световната социалистическа система. В тази връзка се позовават на Ленин и неговата борба, опитват се да докажат, че това е явление необходимо за развитието на международното комунистическо движение. Те засилват своята фракционна дейност.

Каква е стратегията и тактиката на китайските ръководители? Където могат, те се стремят техните привърженици да завземат цялото ръководство, цялата партия и да я поставят под свое влияние. Където това не им се отдаде, те се опитват да разцепват ръководството на партиите, даже да създават други „комунистически партии”. Където и това не им се отдаде, те създават отделни фракционни групи в партиите, а при липса и на такава възможност – използват отделни недоволни, разложени елементи, изгонени от партията. Всичко това се групира, за да върши разложителна работа вътре в партията. Ръководството на ККП разпространява извънредно много материали, и в огромно количество, сред братските партии и дори сред безпартийни. Организира свои централи в Швейцария и в други страни. В цялата тази работа са заангажирани стотици хора. Средства в това отношение не се жалят. За същата цел се използват легациите на КНР навсякъде, където има такива. Ето, вземете например в нашата страна. Работниците от китайското посолство се опитват да си създадат връзки с отделни лица, да разпространяват чрез тях материали, разлагат ги, довеждат ги дотам, че някои от тях започват да замислят терористически актове у нас. За тази цел китайските дипломати използват чужди студенти, гръцки политемигранти в България, защото сами не искат да се излагат, и второ, не са в състояние сами да направят това. Те особено се стремят да създадат влияние сред интелигенцията, сред учащите се, сред студентите у нас.

Както знаете, китайските ръководители продължават да установяват контакти също така по държавна линия, особено с новоосвободените страни, с една главна цел – да изолират Съветския съюз, да омаловажат неговата роля, неговата помощ на националноосвободителното движение и новоосвободените страни, да противопостави тези страни на европейските социалистически страни. В това отношение стигат даже до расизъм, започват да отъждествяват цветовете на кожата – белия с империализма, говорят за обединение на народите от Африка и Азия против белите и т.н. А вътре в страната те стигат вече до великокитайски шовинизъм и до расизъм. Напоследък имаше такива сведения, които показват, че те започнаха да превъзнасят името на Конфуций – древен техен мислител от преди 1500 години, който според тях е мислител от ленински тип и благодарение на това, че имат своя Конфуций те сега правилно се ориентирали по въпросите на марксизма-ленинизма и са носители на истинския марксизъм-ленинизъм. Дотам стига тяхното учение, очевидно под ръководството на партията.

По линия на световните демократични организации те продължават своята разложителна дейност все с тази цел – да противопоставят международните демократически движения на Съветския съюз.

Имайки предвид всичко това, Централният комитет на КПСС в своето писмо, което изпрати, дава преценка, че не бива да се отлага до безконечност свикването на международно съвещание на представители на комунистическите и работническите партии, че ние трябва да вземем курс да подготвим и да проведем такова съвещание. Сега вече китайското ръководство бяга, така да се каже, противопоставя се на свикването на международно съвещание, с оглед да продължи да върши своята фракционна дейност в международното комунистическо и работническо движение.

На последния пленум на ЦК на КПСС във връзка с интензификацията на селското стопанство членовете на ЦК са изслушали доклад от др. Суслов за взаимоотношенията с ръководството на ККП и мерките, които трябва да се предприемат по-нататък. Има се предвид този доклад и материалите от пленума да бъдат публикувани в подходящ вид, а след това да се излезе с редица статии и други материали, в които да се разобличат китайците и тяхната фракционна дейност. При съгласуването на този въпрос обаче румънските другари направиха предложение да не се публикуват веднага материалите на ЦК на КПСС, тъй като те желаят да направят още един опит да се обърнат към ръководството на ККП за прекратяване на полемиката. Даже румънската партия вземала решение и на 1.Ш.т.г. партийна делегация начело с Маурер ще замине за Пекин.

ТОДОР ЖИВКОВ: Това е един буржоазен либерал.

РАДА ТОДОРОВА: Излишно си правят труда.

МИТКО ГРИГОРОВ: Ние другояче не можехме да постъпим. И ЦК на КПСС, и ние се съгласихме, че може да се почака още някой ден, за да видим какво ще излезе от този опит на румънските другари, макар че и те, и ние вътрешно сме убедени, че не са в състояние нищо да направят.

Нашата партия, другари, не е писала писмо, такова сега е подготвено. Но ние изразихме веднага своето становище. Съгласихме се с това, което предлагат съветските другари. Смятаме, че можем да спрем и да се откажем от

по-нататъшна полемика само ако те престанат да публикуват нови материали, ако спрат, и те трябва да спрат, разпространението на стари материали и предаванията против Съветския съюз, вътрешната обработка, цялата своя международна дейност, насочена срещу Съветския съюз и срещу международното комунистическо движение. В противен случай нашето мълчание, нашата пасивна позиция е опасна за комунистическото движение. Ще се създаде опасност китайците да разложат някои братски партии и да нанесат вреда на международното комунистическо движение, да объркат много хора.

Ние вече дадохме нашето принципно съгласие за свикване на съвещание на представители на комунистическите и работническите партии. За нас е ясно, че подготовката на съвещанието ще е съпроводена с трудности, тъй като около 15–20 партии, от всичко 90, не са убедени в ползата от свикването на такова съвещание. Някои са решително против, има и такива, които се колебаят. Те смятат, че свикването на международно съвещание ще оформи и узакони разкола и тогава ще стане още по-тежко за международното комунистическо движение. Ние очевидно не можем да се съгласим с такава постановка, тъй като открито ще излезем и ще разобличим китайските ръководители.

В разговора с др. Андропов стана дума и за положението във Виетнамската партия. Напоследък се проведе пленум на ЦК на Виетнамската партия, на който бяха разгледани именно тези въпроси – за разногласията в международното комунистическо движение. На пленума се очертаха две становища: едното на Хо Ши-мин и хората около него, които се противопоставиха на китайската позиция и са за линията, утвърдена на международните съвещания през 1957 и 1960 г., за линията, която провежда КПСС след XX конгрес. Други другари, и то значителна група, начело с първия секретар Ле Зу-ан застанаха почти на прокитайска позиция. Пленумът продължи дълго време, прекъсваше своите заседания. Сведенията, които ние имаме, показват, че средните кадри в голямата си част стоят на правилни позиции и упражняват силен натиск върху Централния комитет да не се допуска влошаване на отношенията със Съветския съюз, да не отслабва дружбата с него. Но очевидно в промеждутъците на пленума китайското посолство е извършило немалка разложителна дейност и в края на краищата надделя групата на Ле Зу-ан. След това той, заедно с една група виетнамски дейци, замина за Съветския съюз. Той ръководеше групата. Др. Андропов каза: „Ние очаквахме, че ще се държат по-лошо, но се държаха сравнително добре. Те се съгласиха да подпишат съвместен документ, в който се казва, че КПСС и Комунистическата партия на Виетнам в единен строй водят борба против империализма, за социализъм, за комунизъм...” В този дух. Договорили се, че този документ ще се публикува едновременно в съветския и във виетнамския печат. След това делегацията на път за Виетнам минава през Пекин. Оттам се обаждат и казват: Ние искаме да нанесем една поправка: вместо в единен строй се борим, да се каже – ще се борим в единен строй. Очевидно в Пекин те са били подложени на натиск. Съветските другари им казват: Интересно, в Москва приехме една формулировка, от Пекин предлагате друга, как може така, няма това е принципност?! Няколко дни след завръщането им във Виетнам те публикували декларацията така, както е приета в Москва.

Заключението на др. Андропов беше, че ние не бива да преставаме да работим сред някои от тези партии – и сред Виетнамската, и сред

Индонезийската, независимо че у тях има колебание. Трябва да им помогнем да се ориентират правилно, да се освободят от влиянието на китайското ръководство. Не бива да проявяваме пасивност.

Такива са основните моменти от нашето пребиваване в Москва и резултатите от срещите и разговорите със съветските другари. Сега на нас ни предстои да набележим практически мерки за по-нататъшното обвързване на нашата икономика с икономиката на Съветския съюз, които междуправителственият орган трябва да обсъди и внесе за решаване. Набелязването и изпълнението на тези мероприятия трябва да става с активното участие на наши специалисти по цените, валутните и митническите въпроси и др.

От съществено значение например е решаването на въпроса за безвизовия режим между България и Съветския съюз, като се държи сметка, че свободното идване в нашата страна ще се отрази върху нейната икономика.

ТОДОР ЖИВКОВ: Някои си представят много примитивно това преминаване. Но трябва да се има предвид, че като дойдат милиони хора, трябва ядене и пиене.

МИТКО ГРИГОРОВ: Трябва да набележим и последователно да проведем някои мероприятия за разширяване на връзките между нашите две партии, за разширяване на нашето културно сътрудничество.

Разбира се, голяма наша задача сега е да разширим и подобрим политическата работа сред нашия народ за укрепване и развитие на българо-съветската дружба, нашето единство и сплотеност с КПСС и съветския народ.

Като имаме предвид поведението на китайците, очевидно ние трябва да се подготвим и да изясним нашите разногласия с тях, да разобличим фракционната им дейност.

Информацията, която направих, е само за другарите, които присъстват тук, както беше и на първото заседание на пленума на ЦК. По-широко тя не бива да се разпространява. Ние не смятаме, че трябва да се свиква активът или партийните организации, за да се информират по този въпрос. Информация за цялата Партия и целия народ ще бъде направена довечера на публичното събрание, което се свиква в зала „Универсиада“.

Това са въпросите, които имах да поставя.

ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, кой желае думата?

Има думата др. Раденко Видински.

РАДЕНКО ВИДИНСКИ: Не ми стана ясно за кои 300 млн. рубли става дума – досега които са договорени, или които допълнително ще се дадат?

ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Има думата др. Стоян Стоименов.

СТОЯН СТОИМЕНОВ: Все пак аз смятам, че др. Григоров не обясни как ще разясняваме по-нататък в нашата работа новия етап. Хората открито ни питат вярно ли е, че България ще се присъедини към Съветския съюз. Мене са ме питали от висши учебни заведения и от Министерството на правосъдието. Как ще обясняваме по-нататък?

ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Има думата др. Григоров.

МИТКО ГРИГОРОВ: Има два въпроса. Първо, кои са тези 300 млн. рубли? Те са договорените, когато др. Цолов беше в Москва. А допълнителните са 400 млн. рубли, които се проучват. За тях отговор нямаме.

Второ, как да обясняваме новия етап и какво да казваме за обединението? Ние също имаме сведения, че някъде в страната се говори вече, че ще се обединяваме. И за Плевен имаме сведения, и тук за София. Ние няма защо да се заемаме да обясняваме този въпрос – ще се обединим или не. Нашата марксистка постановка е ясна. Това може да стане в теоретически лекции и статии в духа на Програмата на КПСС. Ние трябва да разясняваме въпроса за новия етап в духа на това, което др. Живков довечера ще изнесе. Новият етап се състои в това, че такова споразумение ни дава възможност да отидем към по-нататъшно сближение, към още по-тясно икономическо сътрудничество, към още по-близки връзки между партиите и т.н. Създадохме специален орган за тази цел. За това се касае. Що се отнася до обединението, по този въпрос ние не бива да излизаме и да разясняваме да или не. Този въпрос ще отmine.

ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, ние предлагаме пленумът да утвърди решение във връзка с работата на нашата делегация, която посети Съветския съюз, и приветствие от ЦК на нашата Партия до ЦК на КПСС.

Има думата др. Велчев да доложи проектотекстовете на тези два документа.

БОРИС ВЕЛЧЕВ:

Решение на пленума на Централния комитет на БКП, състоял се на 26.ІІ.1964 година

След като изслуша информацията на др. Митко Григоров за посещението на партийно-правителствената делегация начело с др. Тодор Живков в Съветския съюз, пленумът на Централния комитет на партията напълно одобрява работата на делегацията, горещо приветства приемането на съвместната българо-съветска декларация и създаването на Междуправителствена съветско-българска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество.

Посещението на партийно-правителствената делегация и резултатите от водените в Москва преговори се посрещат с безкрайна радост и задоволство от трудещите се в нашата страна. Като изразява мислите и чувствата на партията и народ, пленумът на ЦК на БКП изказва най-дълбока благодарност и братска признателност към ЦК на КПСС, към правителството на Съветския съюз и лично към големия приятел на българския народ др. Н. С. Хрушчов за големите грижи и разбиране, които те винаги са проявявали и проявяват към нуждите и проблемите на нашето по-нататъшно развитие, за огромната помощ, която те отново ни оказват.

Приетата в Москва съвместна българо-съветска декларация е документ с голямо историческо значение. В нея намира най-ярък израз великата и животворна българо-съветска дружба, потвърдено е пълното единство и разбирателство между двете партии и страни по всички въпроси на съвременното развитие, на световното комунистическо движение, на международното и вътрешно положение. С тази декларация братската дружба и сътрудничество между Съветския съюз и Народна република България се

издигат на нов, по-висок етап на развитие. Набелязани са основните мероприятия за по-нататъшното сближение и сътрудничество на икономиката и културата на Съветския съюз. Това сближение и сътрудничество е обективна закономерност в развитието на световната социалистическа общност и в пълно съответствие с принципите на СИБ и братската взаимопомощ между социалистическите страни.

В съвместната българо-съветска декларация е изразена твърдата и непоколебима воля на двете партии и страни да се борят за запазването и укрепването на мира в света, за мирно съвместно съществуване между държавите с различен обществен строй, за общо и пълно разоръжаване, за осъществяване на новите съветски мирни инициативи, за превръщането на Балканите и Средиземно море в зони без ракетноядрено оръжие, а Черно море – в море на дружбата и търговията, в море за почивка и мирно корабоплаване. Той напълно одобрява и приветства заявлението на двете делегации, че интересите на мира и социализма сега налагат да се засили борбата за укрепване на единството и сплотеността на световната социалистическа система и на международното комунистическо движение върху основата на генералната линия, единодушно одобрена от съвещанията на представителите на братските комунистически и работнически партии в Москва, че те решително осъждат всякакви опити да се води фракционна дейност в редовете на световното комунистическо и работническо движение.

Българската комунистическа партия винаги е смятала и смята, че Комунистическата партия на Съветския съюз е всепризнат авангард на международното комунистическо движение и знаменосец на творческия марксизъм-ленинизъм. Тя е първата партия в света, под ръководството на която бе построен социализмът, а сега се изгражда и комунистическото общество. Ленинският революционен дух на КПСС днес намира блестящ триумф в решенията на Двадесетия и Двадесет и втория конгрес на КПСС, във великата Програма за построяването на комунизма в Съветския съюз, в дейността на ЦК на КПСС начело с др. Н. С. Хрушчов, който има огромни заслуги не само пред КПСС и съветския народ, но и пред цялото прогресивно човечество. За нас, за Българската комунистическа партия, КПСС е велик учител и брат, а опитът на Съветския съюз е световноисторически опит, който ни служи като могъщ фар по пътя на социализма и комунизма.

По време на посещението на нашата партийно-правителствена делегация в Съветския съюз, в съвместната българо-съветска декларация, в речите на др. Н. С. Хрушчов бе дадена висока оценка на Българската комунистическа партия, бе проявено голямо уважение и доверие към Централния комитет на партията и лично към др. Тодор Живков. Тази висока оценка, уважение и доверие се дължат на непоколебимата вяръност на нашата партия и нейното ръководство към марксизма-ленинизма и пролетарския интернационализъм, на нейната голяма привързаност, признателност и любов към Съветския съюз и великата партия на Ленин, на старите ѝ революционни традиции, на нейната непримирима борба за чистота на марксизма-ленинизма, за достойния принос, който тя дава в неговото творческо развитие. Така са възпитавали партията Димитър Благоев и Георги Димитров. Под ръководството на своя Централен комитет начело с др. Тодор Живков по този път тя върви и сега, като твърдо следва линията на Априлския пленум и Осмия партиен конгрес.

Преговорите в Москва и приемането на съвместната българо-съветска декларация ще окажат огромно благотворно влияние върху всестранното развитие на нашата страна, за укрепването на нейната икономика, за осъществяването на нови големи успехи в строителството на социализма, за преуспяването и щастието на българския народ.

Като има предвид историческото значение на срещата в Москва, пленумът на Централния комитет на партията смята, че е необходимо да се набележат и осъществят редица нови мероприятия за разширяване на икономическото сътрудничество между Народна република България и Съветския съюз, за усилване на връзките между двете партии и културния обмен между двете страни, да се разгърне широка политическа и идеологическа работа за разясняване на постигнатите резултати, на съвместната българо-съветска декларация, за укрепване и издигане на ново, по-високо равнище на българо-съветската дружба. Той призовава цялата партия, всички трудещи се в нашата страна, целия български народ на неуморна и всеотдайна работа за нови победи в социалистическото строителство, за пълно използване на новата съветска помощ, за достойно посрещане на Двадесетгодишнината от победата на социалистическата революция в България.

Ще ви прочета и втория документ.

До Централния комитет на Комунистическата партия на Съветския съюз
Москва

Скъпи другари,

Пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия, който се състоя на 26 февруари т.г., с голямо внимание и задоволство изслуша информация за посещението на българската партийно-правителствена делегация начело с др. Т. Живков в Съветския съюз, за резултатите от водените в Москва преговори, за приемането на съвместната българо-съветска декларация, за създаването на Междуправителствена съветско-българска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество. Той напълно одобри дейността на делегацията и с радост отбеляза, че нейната мисия се увенча с пълен успех.

Посещението на българската партийно-правителствена делегация в Съветския съюз и приемането на съвместната българо-съветска декларация предизвика сред българския народ изблик на нови големи и силни чувства на братска любов и признателност към нашите братя и сестри – съветските хора, към ЦК на КПСС, към съветското правителство и лично към най-добрия приятел на България др. Н. С. Хрушчов. Ние, скъпи другари, сме ви безкрайно благодарни за голямото внимание и грижи, които проявявате към нашата страна, за пълното разбиране на нейните нужди и проблеми, за огромната помощ, която отново ни оказвате, за високата оценка, братското уважение и доверие, което проявявате към нашата Партия.

Пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия смята, че срещата в Москва има историческо значение за развитието на

Народна република България. Тя е също така важен принос за укрепването на единството и сплотеността на световната социалистическа система и международното комунистическо движение.

Ние сме особено радостни, че по всички въпроси на съвременното развитие, на световното комунистическо движение, на международното и вътрешното положение между нашите партии винаги е имало и има пълно единство. С приетата съвместна българо-съветска декларация великата и животворна дружба между нашите две страни се издига на нов, по-висок етап на развитие. Тя бележи пътя на по-нататъшното още по-тясно сближение на Народна република България със Съветския съюз. Българската комунистическа партия и българският народ напълно разбират, че това е най-правилният и най-верен път за развитието на нашата Родина – път, предопределен от историята, който осигурява победата на социализма и комунизма у нас, преуспяването и щастието на народа ни. Родена през вековете, дружбата между нашите народи непрестанно ще се развива и укрепва, ще ни свързва на живот и смърт за вечни времена. Българският народ ще пази и укрепва тази дружба като зеницата на очите си.

Пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия изцяло одобрява съвместната българо-съветска декларация. Той напълно поддържа и горещо приветства всички положения в нея, които са насочени към запазване и укрепване на световния мир и мирното съвместно съществуване между държавите с различен обществен строй, към засилване на борбата за укрепване на единството и сплотеността на световната социалистическа система и международното комунистическо движение.

За нас Комунистическата партия на Съветския съюз винаги е била и си остава велик учител и брат, незаменим авангард на международното комунистическо движение, прекрасен пример и образец на вяроност към марксизма-ленинизма и пролетарския интернационализъм за всички братски партии, а опитът на Съветския съюз винаги е имал и има световно историческо значение. С историческите решения на Двадесетия и Двадесет и втория конгрес на КПСС, с великата програма за построяването на комунизма в Съветския съюз КПСС и нейният Централен комитет начело с др. Н. С. Хрущов извършиха нов велик подвиг в творческото развитие на марксизма-ленинизма, дадоха мощен тласък за подема на международното комунистическо движение. Съобразно с нашите условия ние и занапред ще се учим от великата партия на Ленин, още по-пълно и широко ще използваме богатия съветски опит.

Скъпи другари и братя,

Като ви приветстваме и прегръщаме най-горещо, ние ви пожелаваме нови грандиозни успехи в комунистическото строителство за благоденствието на съветския народ и за напредъка на цялото прогресивно човечество. Заедно с това ние дълбоко ви уверяваме, че не ще пожалим сили да работим за укрепването на братската българо-съветска дружба, за осъществяване на нов подем в строителството на социализма и комунизма в нашата страна.

ЦЕНТРАЛЕН КОМИТЕТ НА БЪЛГАРСКАТА КОМУНИСТИЧЕСКА
ПАРТИЯ

София, 26.II.1964 г.

ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, какви бележки имате по тези документи?

Има думата др. Грудни Атанасов.

ГРУДИ АТАНАСОВ: По решението имам такава бележка: там, където се говори, че новото в нашето стопанско сътрудничество със Съветския съюз не противоречи на социалистическите страни, аз предлагам да се каже, че е в съгласие с принципите на стопанско сътрудничество, без „не противоречи“.

ТОДОР ЖИВКОВ: Има думата др. Обретенов.

АЛ. ОБРЕТЕНОВ: Във втория документ, където се казва, че нашата партия ще работи за българо-съветската дружба, да се каже: и за още по-голямо сближение на нашите партии, тъй като това са партийни документи.

ПРЕДС. ТОДОР ЖИВКОВ: Аз като го слушах, виждам, че трябва още някои неща да се вземат предвид при отредактирането. Има ли други съображения? – Няма.

Моля членовете на ЦК, които са съгласни с проекта за решение на ЦК и с приветствието на ЦК на КПСС, да гласуват с вдигане на ръка. Против? – Няма. Приема се.

Закривам заседанието.

4. СТЕНОГРАФСКИ ПРОТОКОЛ ОТ ПЛЕНУМА НА ЦК НА БКП ОТ 17 – 19 ЮЛИ 1973 Г. (извадки от стенограмата на пето заседание)

Пленумът на ЦК на БКП от юли 1973 г. продължава цели три дни, макар, че в дневния му ред е записана само една точка – „За международната дейност на партията и държавата”.

„Стенографският запис”, както е официалното название на документа, е с обем от 555 машинописни листа, а заедно с приложените документи – общо 596 машинописни листа. Поради това във фондовете на ЦДА той е оформен в три тома и три архивни единици, съответно с номера 81, 82 и 83 от ф.1Б, оп. 5.

Запознанството с пълния текст на „записа” води към усещането за някаква мегаломанска болест – малка България, наред с СССР и с подкрепата на останалите социалистически страни, успешно се бори срещу империалистическата „империя на злото” начело със САЩ и ѝ налага принципите на мирното съвместно съществуване.

Другото усещане, но не по-малко силно, е, че всъщност всичките „глобални проблеми”, които уж са се обсъждали, са служили само като фон на основния – поредния опит за „интеграция” на България (вече не се използва терминът „сливане с”) в СССР.⁴⁰

Този нов опит е пряко следствие от посещението на Живков в Москва през ноември 1972 година. И макар, че както споменахме и в предговора, детайлна информация за постигнатите там договорености липсва в архивните масиви, очевидно той е получил сериозно насърчение за реализация на идеята си, съдейки по мащабността на „интеграционните мероприятия”, утвърдени на пленума.

Впрочем в документите му има и нещо любопитно, та дори достигащо и до комичност. От една страна, в заключителното си слово Живков изрично подчертава, че „по понятни съображения” няма да бъдат публикувани не само решението на пленума, но и „Основните насоки...” От друга страна обаче в самия документ се казва, че „Централният комитет на партията е уверен, че нашият народ горещо ще (ги) одобри” и, нещо повече, „ще се вдигне за тяхното осъществяване”...

Няколко технически детайла. Петото заседание на пленума на ЦК на БКП е от петък, 19 юли 1973 г. То е под сигнатура ЦДА, ф. 1Б, оп. 58, а.е. 83, с машинописна номерация от лист 561 до лист 596. На ръка има и друга номерация – от л. 1 до л. 98 (заедно с приложенията).⁴¹

⁴⁰ Любопитни реплики разменят в изказванията си на петото заседание Димо Дичев и Георги Джагаров. Първият намеква, че „интеграцията” на България със СССР всъщност е да станем „една 16-а или 17-а съветска държава”. Джагаров обаче го „доуточнява”, че „в решението (на ЦК) не става дума за присъединяване към Съветския съюз”. И тук се намесва Рада Тодорова: „Той (Дичев) каза за какво сме мечтали”. ЦДА, ф. 1, оп. 58, а.е. 83, л. 527 (рък. 27), л. 533 (рък. 33).

⁴¹ Така е според сайта на ЦДА. В предходно копие, с което разполагам, петото заседание е със сигнатура ЦПА, Ф. 1, оп. 58, а.е. 86.

Според тази „ръчна номерация“ приложените откъси от документа са съответно от л. 42 до л. 55 (заклучително слово на Т. Живков и закриване на пленума) и от л. 68 до л. 98 – „Основни насоки“.

ЦДА, ф. 1, оп. 58, а.е. 89

ПЕТО ЗАСЕДАНИЕ

София, петък, 19 юли 1973 г.

(открито в 9.00 ч.)⁴²

.....

ПРЕДС. БОРИС ВЕЛЧЕВ: Другари, за изказване други записани няма.

Досега са се записали и изказали 34 души. От името на Президиума предлагам да прекратим изказванията. Има ли други съображения?

ОБАЖДАТ СЕ: Няма.

ПРЕДС. БОРИС ВЕЛЧЕВ: Моля членовете на Централния комитет, които са съгласни с това предложение, да гласуват. Приема се.

Има думата за заключително слово другарят Тодор Живков.

ТОДОР ЖИВКОВ: (Посрещнат с ръкопляскания.) Другарки и другари, пленумът на Централния комитет по въпросите на международната дейност на нашата партия и държава е към своя край. Смятам, че ще изразя общото мнение, ако подчертая, че той премина на високо равнище и беше изключително плодотворен.

Очевидно поставянето на тези въпроси пред Централния комитет на партията – върховния орган в нашата страна – беше правилно, необходимо и навременно.

Изменението на международната обстановка, започнало под неудържимото въздействие на изменението в съотношението на силите и активната настъпателна външнополитическа дейност на социалистическите страни начело със Съветския съюз, постави пред нас нови задачи. Широката дискусия по внесените от Политбюро проектодокументи, която се разви тук, говори за голямото, кардинално значение на проблемите на международното развитие в обстановката на настъпилото разведряване в международните отношения, на започващия преход от Студената война към мирното съвместно съществуване на държавите с различен обществен строй.

От друга страна, характерът на разискванията на пленума убедително показва, че нашата партия, нашите кадри и преди всичко основното ядро, щабът на партията – нейният Централен комитет, си дават ясна сметка за дълбочината и големината на новите проблеми и новите задачи и са на равнището на тези задачи – и в политически, и в общотeorетически, и в чисто практически план.

И ако трябва да определим третия характерен момент в работата на сегашния пленум – това е острата партийна критичност и самокритичност към

⁴² Маш. л. 542 – 554, ръчно номериране 42 – 54.

слабостите и недостатъците в нашата външноикономическа, външнополитическа, културна и дипломатическа дейност, стремежът най-пълно да се разкрият тези слабости с оглед правилно да се очертаят и решат бъдещите задачи.

Особено радостно е, че пленумът на Централния комитет беше единодушен в своя отговор на главния въпрос: откъде трябва да започнем в условията на новата международна обстановка?

Нашето участие, нашият принос в увеличаването на могъществото на световната социалистическа система и на международното комунистическо движение изобщо, нашето въздействие върху развитието на международната обстановка в нужното на световния социализъм направление се определя преди всичко от състоянието на нашия собствен вътрешен фронт.

Именно затова сега пред нас отново и с нова сила се поставят въпросите на по-нататъшното преустройство на икономиката по пътя на научно-техническия прогрес, реконструкцията, модернизацията, внедряването на съвременни технологии в съществуващите промишлени предприятия, изграждането на нови производствени мощности на съвременно техническо равнище, усъвършенстването на структурата на производството, особено в областта на машиностроенето, подобряването на качеството на продукцията и редица други въпроси, за които се говори тук.

Това е първата наша задача.

Втората наша задача е да направим преценка на нашата международна дейност – политическа, икономическа, идеологическа, дипломатическа, културна и пр. – в светлината на новия етап. Нужно е основно да преразгледаме още един път подбора и състава на нашите дипломатически и външнотърговски кадри и – което е особено важно и беше подчертано тук от редица другари – да създадем вътрешна координация на цялостната наша международна дейност, като преодолеем решително разпокъсаността на нашия фронт вътре в страната и внесем единство, координация и контрол.

Определено трябва да кажем, другари, че ние имаме прекрасни кадри и в центъра, и по места, и зад граница. Но очевидно ще има и хора, които няма да могат да се преустроят в съответствие с новите условия, няма да отговарят на новите изисквания. Освен това ние имаме нужда и от допълнителни кадри в тази област. Така че трябва да увеличим усилията си за израстването и подготовката на нови кадри. Въпросът за кадрите – разширяването на кръга и повишаването на равнището на подготовката и възпитанието на нови кадри, правилното разпределение на кадрите, с които разполагаме, контролът върху тяхната дейност – сега, в новите условия, придобива особено голямо значение.

Третата наша задача е да разясним на всички наши ръководни кадри, а след това и на комунистите, на трудещите се новите насоки в развитието на света и необходимостта от преустройството на нашия вътрешен фронт с оглед най-добре да отговорим на новите задачи, които новата международна обстановка поставя пред нас.

Разбира се, другари, когато говорим за нов етап и за нови задачи, това не означава, че ние започваме отначало, от празно място. Ние и сега провеждаме тази линия. Но бързо изменящата се международна обстановка, активността, която сега проявяват в това направление и социалистическите, и

капиталистическите страни, ни заставят да се занимаем отново с тези въпроси, да преодолеем бързо и решително слабостите и изоставането и смело да вървим напред, ако не искаме да изпуснем влака и да останем на опашката.

В развитието на международната обстановка настъпи поврат. Ленинската линия в международните отношения спечели голяма победа. Ние трябва да разясняваме историческото значение на този прелом, историческото значение на курса на мирно съвместно съществуване и сътрудничество между държавите с различен обществен строй и да се борим това развитие на международната обстановка да придобие необратим характер.

Същевременно ние трябва да предпазваме и кадрите, и трудещите се от илюзията, че сега всичко в света ще тръгне по мед и масло, че империалистическите монополи ще се юрнат да ни помагат в изграждането на социализма. Класовата борба си е класова борба и тя ще се води под различни форми, докато на света съществуват класи и класови общества, докато заедно със социализма съществува и капитализъм.

Икономическото и военното могъщество на световната социалистическа система начело със Съветския съюз създава условия и открива възможности въпросът „кой-кого?“ на сегашния етап да се реши не по пътя на войната. Това е голяма победа, наша победа, победа на цялото миролюбиво човечество. Но класова идилия в световен мащаб не е настъпила и няма да настъпи. Сега борбата между двата свята се води и все повече ще се води на фронта на икономиката, идеологията, политиката, културата, дипломацията. И ние нямаме право да забравяме това, да забравяме, че империалистите ще се опитват да решат в своя полза въпроса „кой-кого?“, като разлагат нашия вътрешен фронт. Както нямаме право да забравяме и немаловажния факт, че в капиталистическите страни съществуват влиятелни сили, които не са съгласни с новата политика на своите правителства, борят се и ще се борят за връщане към старата, битата политика на „студената война“. Както нямаме право да забравяме и факта, че маоистите със своя антисъветски, антиленински курс и подривни действия полагат неимоверни усилия да подкопаят положителните промени в международните отношения, фактически откриват втори фронт на световния социализъм и обслужват стратегическите цели на империализма.

Нашето участие в работата и борбата за по-нататъшно разведряване на международната обстановка е участие в едно общо дело, в един общ фронт – фронта на социализма, на международното комунистическо движение, фронта на световния революционен процес. Естествено много задачи, свързани с нашата дейност в това отношение, ние ще осъществяваме в тясно взаимодействие с братските социалистически страни и преди всичко със Съветския съюз. Това изисква да координираме нашите общи усилия.

Другари,

Нашият пленум обсъди и един документ с неocenимо значение – „Основните насоки за развитието на всестранното сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в Народна република България“. И аз не мога да не изкажа с дълбоко вълнение моето удовлетворение на българин и комунист от единодушното одобрение и горещата подкрепа, с които Централният комитет на нашата партия посрещна и приветства този исторически документ.

Този факт още веднъж потвърди преди всичко интернационалистическата същност на нашата партия. Безрезервната вяръност на нашата партия към пролетарския интернационализъм води началото си още от Бузлуджа. Тя се кали в борбата против опортюнизма и против националшовинизма, в борбата против въвличането на България в империалистическата касапница. Тя се прояви по време на Октомврийската революция, когато нашите тесняци възторжено приветстваха победата на руската работническа класа и заедно с Болшевишката партия станаха съоснователи на Комунистическия интернационал. Тази безрезервна вяръност към пролетарското братство и към първото социалистическо отечество се развя като знаме над целия свят по време на Лайпцигската битка с фашизма. И тя беше знамето, под което българските комунисти воюваха и мряха във въоръжената борба през годините на Отечествената война на съветските народи, под което победи социализмът в България. Тази велика интернационалистическа същност на нашата партия ние с вас, скъпи другари, вече близо две десетилетия след Априлския пленум 1956 година съхраняваме като най-скъпото нещо, което сме наследили от Димитър Благоев и Георги Димитров, задълбочаваме я и я развиваме – кристално чиста, без нито едно петънце, неподвластна на никакви конюнкттури, на никакви чужди влияния, на никакви бури!

Единодушното одобрение и горещата подкрепа, които пленумът даде на „Основните насоки”, потвърждават, от друга страна, големия, истинския патриотизъм на нашата партия, нейната синовна обич към героичния трудов български народ, нейната грижа за бъдещето на България. Защото България наистина може да се развива и да процъфтява само като свърже своята кръвоносна система с кръвоносната система на великата страна на Ленин – могъщия, с неизчерпаеми жизнени сили и възможности, с грандиозни перспективи на развитие Съюз на съветските социалистически републики!

Векове нашият народ се е стремил към своя по-голям брат – руския народ; в Русия и в Съветския съюз той е виждал своята надежда и опора; и руските хора, съветските хора са споделяли неговата любов, отговаряли са на неговите чувства с братски чувства, каквито няма други във взаимоотношенията между народите. И няма никакво съмнение, че нашият народ не само ще ни разбере, не само горещо ще одобри „Основните насоки”, но ще се сплоти още по-тясно около своята Комунистическа партия и ще се вдигне за тяхното осъществяване – така, както се е вдигал да се бори за свободата си, да брани своята национална независимост, да търси своето право на живот и щастие в най-съдбоносните моменти на своя дълъг и бурен исторически път.

Другари,

Ето това са няколкото думи, които исках да кажа в заключителното си слово. Смятам, че обстойно заключение не е нужно, тъй като всички изказвания на пленума бяха в един и същ дух на пълно одобрение на внесените от Политбюро документи, допълваха ги и развиваха тяхната аргументация и изводи, конкретизираха поставените в тях задачи.

Настоящият пленум още веднъж потвърди правилността на извода на Априлския пленум на Централния комитет от 1956 година, че гаранция за правилната вътрешна и международна политика на партията е колективният ум в лицето на Политбюро, в лицето на Централния комитет.

Другари,

Какво би следвало да се направи след пленума?

Решенията на пленума се отнасят до цял един етап в живота на страната и на света и не могат да се осъществят с един замах, с една кампания. Те представляват програма за нашата работа за продължителен период, обхващат всички страни от нашия живот и трябва да се осъществят с постоянство и последователност, което, разбира се, в никакъв случай не значи да се отлага и протака решаването им.

Следва да се организират и провеждат окръжни активни, а след това решенията на пленума да се разяснят сред партията и народа.

Очевидно, не е целесъобразно да се публикува докладът, който беше изнесен пред настоящия пленум на ЦК. Не е целесъобразно също така да се предостави в този вид и на цялата партия. Затова той ще бъде съкратен примерно с около една трета. Така че може би това, което за някои другари тук е било най-интересно, ще отпадне по понятни съображения. Вероятно ще се получи нещо като тезиси. Не бива такъв документ да попадне в западните вражески центрове, защото ще има да го навиват две години.

Въпреки това заедно с решението на пленума за международната дейност на партията и държавата, заедно с всичко, което се говори тук, докладът и в съкратен вид ще бъде основа за работата на съответните наши органи, още повече че основният партийен и държавен актив участваше в работата на пленума и е посветен във всички проблеми и въпроси на новата обстановка.

Засега няма да публикуваме и „Основните насоки за развитието на всестранното сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в Народна република България”, също по понятни съображения. Обаче в партията и сред народа широко ще ги разясняваме и най-важното – ще насочваме съответните наши партийни, държавни, стопански и други органи към тяхното практическо осъществяване.

Може би ще бъде правилно работата по този исторически документ да продължи с оглед, без да се изменя по същество, да се уточнят и прецизират някои положения в него и да се отчетат целесъобразните предложения, направени на настоящия пленум.

Благодаря за вниманието! (Продължителни ръкопляскания.)

ПРЕДС. БОРИС ВЕЛЧЕВ: Другари, пристъпваме към гласуване на раздадените ви документи.

Предлагаме Централният комитет на партията да утвърди „Основните насоки за развитието на всестранното сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в Народна република България” и решението на пленума за международната дейност на партията и държавата, като се възложи на Политбюро да даде окончателна редакция на насоките в духа на изказаните от др. Живков съображения.

Има ли други съображения във връзка с утвърждаването на двата документа? – Няма.

Моля членовете на Централния комитет, които са съгласни да се утвърдят „Основните насоки за развитието на всестранното сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в Народна република България”, да гласуват. Против? Въздържали се? – Няма. Приемат се единодушно. (Бурни, продължителни ръкопляскания.)

Моля членовете на Централния комитет, които са съгласни да се утвърди решението на пленума на ЦК за международната дейност на партията и държавата, да гласуват. Против? Въздържали се? – Няма. Приема се единодушно. (Продължителни ръкопляскания.)

Уважаеми другарки и другари,

Мисля, че е правилно ние, присъстващите на настоящия пленум на ЦК, да констатираме, че единодушното одобрение и горещата подкрепа на „Основните насоки” от Централния комитет, изразени с бурни продължителни аплодисменти, са ярък израз на голямата радост и законна гордост, които ни вълнуват в този тържествен момент. Всеки от нас дълбоко съзнава, че е извършено едно историческо дело за бъдещето на нашата социалистическа родина – Народна република България. (Продължителни ръкопляскания.)

Да заявим, че това дължим преди всичко на дълбоко уважавания не само у нас, но и зад пределите на родината ни наш първи партиен и държавен ръководител др. Тодор Живков, на неговата инициатива и ленинска прозорливост, за които единодушно го приветстваме и сърдечно му благодарим. (Продължителни ръкопляскания.)

Да изразим увереността си, че нашата радост и гордост ще прелеят в сърцата и душите на целия български народ, който навеки е свързал съдбата си с лъчезарната и животворна българо-съветска дружба. (Продължителни ръкопляскания.)

ОСНОВНИ НАСОКИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ВСЕСТРАННОТО
СЪТРУДНИЧЕСТВО СЪС СЪЮЗА НА СЪВЕТСКИТЕ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕПУБЛИКИ В ЕТАПА НА ИЗГРАЖДАНЕ НА
РАЗВИТО СОЦИАЛИСТИЧЕСКО ОБЩЕСТВО В НАРОДНА РЕПУБЛИКА
БЪЛГАРИЯ

Утвърдени от пленума на Централния комитет на Българската
комунистическа партия, състоял се на 17-19 юли 1973 г.⁴³

I. ЗА КАЧЕСТВЕНО НОВО СЪДЪРЖАНИЕ НА
СЪТРУДНИЧЕСТВОТО НА НР БЪЛГАРИЯ СЪС СССР В ЕТАПА НА
ИЗГРАЖДАНЕ НА РАЗВИТО СОЦИАЛИСТИЧЕСКО ОБЩЕСТВО

Българската комунистическа партия винаги се е ръководила от разбирането, че Комунистическата партия на Съветския съюз и Съюзът на съветските социалистически републики стоят начело на съвременния революционен процес, че опитът на КПСС и СССР в революционната борба и в строителството на социализма и комунизма има световноисторическо значение. След победата на социалистическата революция нашата партия и правителството на Народна република България последователно провеждат политика на укрепване, разширяване и задълбочаване на дружбата и сътрудничеството със Съюза на съветските социалистически републики.

Начало на нов етап в развитието на братството и всестранното сътрудничество между Народна република България и СССР постави посещението на нашата партийно-правителствена делегация в СССР начело с др. Тодор Живков през ноември 1972 година и разговорите ѝ с генералния секретар на ЦК на КПСС Леонид Илич Брежнев и други съветски партийни и държавни ръководители.

Това посещение разкри нови, още по-широки перспективи пред българо-съветската дружба и сътрудничество. Двете делегации изразиха готовност и постигнаха съгласие за по-нататъшно развитие и задълбочаване на връзките по партийна, държава и обществена линия за още по-тясно взаимодействие на националните стопанства на Народна република България и СССР в съответствие с Комплексната програма за социалистическа интеграция, за решаване със съвместни усилия на особено важни народно-стопански проблеми; договориха се за всестранно укрепване на сътрудничеството в областта на идеологията, науката и културата между двете страни, за общи действия, насочени към сплотяване на международното комунистическо движение и единодействие на всички антиимпериалистически сили.

Братската дружба между нашите два народа и страни, между БКП и КПСС има дълбоки исторически корени. Дошла от вековете, циментирана с пролятата кръв за нашето освобождение от националния и социален гнет, през годините на социалистическото строителство българо-съветската дружба стана съдба и душевност на българския народ. За нейното развитие благоприятстват редица специфични условия и фактори: дълбоките и трайни връзки и пълно взаимно доверие между БКП и КПСС, тяхната вяроност към марксизма-

⁴³ Маш. л. 566 – 596, ръчно номериране л. 68 – 98.

ленинизма; съветската помощ в изграждането на социализма и засилващото се свързване на нашата икономика и обществен живот със съветската икономика и обществен живот; широките контакти на партийните и обществените организации, на трудовите колективи, на окръзите и областите в двете страни; близостта в бита, в културата и в езика на двата братски народа.

Особено широк простор за развитие българо-съветската дружба получи след историческия Априлски пленум на ЦК на БКП (1956 г.), който създаде условия за поврат към все по-пълно сближение и всестранна интеграция, при което, без да се премахва националната и държавната обособеност, общественно-политическият, икономическият и културният живот на България постепенно се преплита и обединява с живота на СССР.

На пленума на ЦК на БКП през декември 1963 г. др. Тодор Живков даде политическа и теоретическа обосновка, начерта основните насоки на по-нататъшното сътрудничество на Народна република България със СССР и изтъкна, че "пълното сближение със Съветския съюз е основа за по-нататъшното укрепване и развитие на държавния суверенитет на Народна република България. Тясното икономическо свързване със съветската страна още повече ще увеличи силата на нашата държава... Заедно с икономическата независимост на страната ще укрепне и нейната политическа сила и влияние..."

Априлският курс на Българската комунистическа партия превърна българо-съветската дружба във велика материална сила на нашето развитие. В резултат на правилната марксистко-ленинска политика на БКП, на героичния труд на нашия народ и на тесните връзки и братското сътрудничество със Съветския съюз, с другите социалистически страни, социалистическият обществен строй в България победи напълно и се укрепил в кратък исторически период.

Десетият конгрес на Българската комунистическа партия, който разработи основните проблеми на изграждането на развитото социалистическо общество в България, дебело подчерта, че построяването на развито социалистическо общество е невъзможно без най-тясно политическо, икономическо и културно сътрудничество и интеграция със страните от социалистическата общност. В Програмата на партията, приета на Десетия конгрес, е записано: "Решаващо значение в това отношение имат дружбата и сътрудничеството със СССР".

Общите закономерности в развитието на световната социалистическа система, както това потвърждава и нашият опит, получават най-широк простор на проявление чрез всестранното сътрудничество и интеграция на социалистическите страни със Съветския съюз. Това положение се определя и от обективния процес на интернационализация на производството в световен мащаб, от характера на съвременната научно-техническа революция. Всичко това потвърждава мисълта на В.И.Ленин, че светът ще първи "към създаване на единно, по общ план регулирано от пролетариата на всички нации световно стопанство като цяло, каквато тенденция напълно ясно се прояви при капитализма и безусловно подлежи на по-нататъшно развитие и пълно завършване при социализма."

Курсът на пълно, всестранно сближаване със Съветския съюз, осветен от Програмата на Българската комунистическа партия и от Конституцията на Народна република България, почива върху здрава политическа, икономическа,

идеологическа и юридическа основа, затвърдена и в новия Договор за дружба, сътрудничество и взаимопомощ между Народна република България и СССР.

Този курс се обуславя от еднотипността на общественно-политическия строй на двете страни, от единната марксистко-ленинска идеология, от принадлежността на Народна република България и СССР към световната социалистическа система.

Сега задачата е да се влее качествено ново съдържание в процесите на сближаването на Народна република България със СССР, така че нашето развитие да има единен със Съветския съюз ритъм, единни критерии, обединени усилия и съгласувани действия в политическата, икономическата, идеологическата, научната, културната и военната област, с други думи: да бъдем като един организъм, който се оросява от единна кръвоносна система.

Българската комунистическа партия е убедена, че сътрудничеството на Народна република България със СССР, осъществявано в пълно съответствие с положението на Варшавския договор, на Комплексната програма за социалистическа икономическа интеграция, на другите съвместно приети на многостранни и двустранна основа документи, ще спомага за още по-пълното свързване на нашата страна с братските социалистически страни, с широкия фронт на съвременната научно-техническа революция, със световното разделение на труда. "Верността на Съветския съюз и България към принципите на социалистическия интернационализъм - изтъкна др. Тодор Живков - позволява на нашите страни да съчетават органично своите национални и интернационални интереси; всичко, което е принос за укрепване на българо-съветската дружба и сътрудничество, е същевременно принос за укрепване на световния социализъм и на мира в света." А генералният секретар на ЦК на КПСС др. Леонид Брежнев окачестви отношенията между България и Съветския съюз като пример на социалистически интернационализъм в действие.

Етапът, в който навлизат отношенията между Българската комунистическа партия и Комунистическата партия на Съветския съюз, между Народна република България и СССР, изисква Централният комитет на нашата партия да разработи основните насоки и пътищата, по които, според нас, следва по-нататък да се развиват и задълбочават нашата дружба и сътрудничество. Влизайки в сила след съгласуване и договаряне с Централния комитет на КПСС и съветските държавни органи, този документ без съмнение ще се превърне в могъщ лост за нашето по-нататъшно развитие, за дейността на нашата партия, държава и общественост през етапа на изграждане на развито социалистическо общество в България.

II. СЪТРУДНИЧЕСТВО И ИНТЕГРАЦИЯ В ОБЛАСТТА НА ИКОНОМИКАТА

За по-нататъшното развитие на всестранното сътрудничество и сближаване между Народна република България и СССР особено значение има социалистическата интеграция в решаващата област на човешката дейност - материалното производство.

Изхождайки от изискванията на общите закономерности в развитието на социализма, като държим сметка за правилното съчетаване на националните и интернационалните интереси и в съответствие с Комплексната програма за социалистическа икономическа интеграция и задачите, свързани с изграждане на развития социализъм, ние трябва в следващите години да насочим интеграционните процеси на нашата икономика със съветската към постигане на следните цели:

- по-бързо развитие на производителните сили;
- постигане на високо техническо равнище, увеличаване на обществената ефективност на производството и максимално нарастване на обществената производителност на труда;
- усъвършенстване на структурата и разширяване мащабите на производството при системно повишаване на техническото равнище на продукцията и внедряване на прогресивни технологии в съответствие с научно-техническата революция;
- осигуряване на растящите потребности на народното стопанство за дълъг период със суровини, енергия и съвременно оборудване;
- издигане на материалното и културното равнище на трудещите се, осигуряване на тяхното многостранно развитие;
- увеличаване икономическия принос на Народна република България в общия подем на световната социалистическа система.

Особено внимание в икономическото сътрудничество сега трябва да се отдели на разширяването и усъвършенстването на производствено-техническото коопериране.

При наличието на трайни връзки във всички сфери на икономиката и научно-техническата дейност целесъобразно е интеграцията между България и СССР да се осъществява чрез непосредствено свързване на възпроизводствения процес у нас със СССР, като по такъв начин нашата икономика постепенно се свързва все по-тясно и се сближава със съветската. Нашата икономика и занапред ще продължава да се развива като самостоятелен комплекс, но вече върху базата на единна съгласувана политика за производствено свързване със съветския народностопански комплекс, като се търсят решения за оптимална концентрация и специализация в производството.

Необходимо е да се повиши ефективността на концентрацията и специализацията у нас, ефективността на самото сътрудничество и да се засилят темповете на неговото по-нататъшно развитие; да се ускорява специализацията по детайли, възли, технологии; да се осигурява производството на крайни изделия и в двете страни, по-нататъшното коопериране и съвместното изследване, експериментирание и производство на дефицитни в страните на СИВ съвременни високопроизводителни машини, агрегати и други видове системи от машини.

За да може нашето народно стопанство бързо да реагира и да се приспособява към новите условия, да отговаря най-пълно на растящите изисквания на интеграцията, наложително е с оглед особеностите на нашата икономика да се измени и усъвършенствува нейната структура, да има тя динамичен характер, да се пронизва от интеграционни връзки със съветската

икономика и да се изгражда чрез повсеместно прилагане на индустриални методи и технологии. Нейното по-нататъшно формиране е нужно да се съобразява с такива изисквания като: перспективите на научно-техническата революция и световното техническо равнище на производството; максимално развитие на онези производства, за които има благоприятни условия и са взаимноизгодни, осигуряват експортни ресурси или могат да съдействуват за участие на нашата страна в сътрудничеството на СССР с трети страни.

В процеса на икономическата интеграции между България и СССР необходимо е ускорено да се развива сътрудничеството в следните области: енергетика; суровини; машиностроене; химическа промишленост; транспорт; съобщения; строителство и архитектура; лека промишленост; селско стопанство; хранително-вкусова промишленост; опазване на околната среда.

Икономическата интеграция изисква по-нататъшно разширяване на сътрудничеството в областта на външната търговия, която ще се развива с изпреварващи производството темпове, главно върху основата на производствено-техническото коопериране. Важна задача в тази област е да се провежда единна външнотърговска политика към капиталистическите, развиващите се страни и техните икономически групировки и организации. Следва да се създават необходимите предпоставки за широко единно излизане на българските външнотърговски организации със съветските на пазарите на тези страни, съвместно участие в мероприятия по оказване икономическа и техническо съдействие на развиващите се страни.

Необходимо е да се усъвършенствуват и валутно - финансовите отношения. Би било целесъобразно да се преминава постепенно към взаимна обратимост между лева и съветската рубла, да се провежда линия на съгласуване системата на ценообразуването в двете страни.

Особено важна роля във всестранното сътрудничество има научно-техническата интеграция, създаването на рационална система на взаимни връзки и взаимно допълване на националния научно-технически потенциал на страните, като се осигури: органично свързване на нашата научно-техническа политика със съветската за дълъг период от време; изработване на съвместен план за научни изследвания; изграждане на съвместни научно-производствени обединения, научни и научно-технически институти; пряко свързване на науката и производството, съединяване на изследователската, производствената и реализаторската дейност, особено при решаване на основни проблеми на научно-техническата революция.

Това ще създаде условия за изявата на редица предимства пред досегашните форми на сътрудничество:

- по-широко използване и внедряване на съществуващите научни разработки, включително в новите отрасли;

- съкращаване на неоправданото дублиране на изследователската работа;

- присъединяване на нашите възможности в развитието на фундаменталните изследвания към огромния потенциал и преимущества на СССР в тази област;

- ефективна специализация и коопериране между отделни институти на България и СССР в областта на научните изследвания, като се даде възможност на нашите институти да съсредоточат своите сили главно във важни приложни изследвания;

- по-широко използване на техническите документации и решително съкращаване на срока за изследване и внедряване;

- провеждане на съгласувана, а в редица случаи и съвместна патентно-лицензионна политика със СССР; активно сътрудничество при формирането на координирана система на научно-техническата и патентна информация; сътрудничество в областта на авторското и изобретателското право; усъвършенстване системата на метрологията и стандартите;

- провеждане на съгласувана политика, прогнозиране и планиране в областта на висшето образование: разширяване на преките връзки и интегриране на наши ВУЗ, факултети и катедри със съветски; обединяване усилията в подготовката и преподаването на преподавателски кадри; взаимно допълване номенклатурата на специалности-те във висшите учебни заведения; сътрудничество в областта на следдипломното обучение на специалистите; координиране на плановете за научни изследвания във висшите учебни заведения, изграждане на общи научни колективи и пр.

Новият етап в развитието на икономическата интеграция между Народна република България и СССР изисква по-нататъшно усъвършенстване на механизма за управление на този процес и повишаване ролята на плановете, като най-ефективно и пълно се използват и развиват формите на международния икономически механизъм съгласно Комплексната програма за социалистическа икономическа интеграция, което предполага:

- съвместно изработване и утвърждаване на дългосрочна стратегия за интеграция между Народна република България и СССР;

- задълбочаване на сътрудничеството в областта на съвместната планова дейност между централните планови органи на двете страни, министерствата и ведомствата и по-конкретно при прогнозирането и координирането на петгодишните и перспективните плановете.

Ще бъде целесъобразно да се пристъпи към:

- разработка на съвместни комплексни плановете /програми/, обхващащи възпроизводствения процес на съгласувани отрасли на промишлеността и отделни производства;

- осигуряване най-пълно използване на наличните мощности, развитие на решаващите и структуроопределящи отрасли и производства;

- координиране на политиката във формиране и използване на фонд "Натрупване" и по-специално за ефективно насочване на капиталните вложения, за да не се допуска създаване на ненужни дублиращи мощности и производства.

Важна организационна форма на разгръщане на интеграционните процеси следва да бъде изграждането на българо-съветски и съветско-български съвместни предприятия и обединения както на територията на България, така и в СССР. При съвместните предприятия следва да се обхваща

пълният възпроизводствен цикъл - от прогнозирането и научно-конструкторските разработки, технологията, техническите параметри, организацията и специализацията на производството до реализацията на продукцията.

Принципно значение сега придобива и въпросът за икономическата база на социалистическата интеграция. Процесът на интернационализация на производителните сили обективно поставя на дневен ред проблема за постепенното доближаване и изравняване на равнищата на икономическото развитие на страните-членки на СИВ. Постепенно се подготвят условията за формиране в недалечна историческа перспектива на съвместна социалистическа собственост, в рамките на цялата световна социалистическа система, без да се премахва националната специфика и без да се пренебрегват националните интереси. Тясната социалистическа интеграция на нашата страна със СССР отговаря напълно и на тези цели.

Целесъобразно е въз основа на Комплексната програма за социалистическа интеграция да се изработи генерална схема на международната специализация и коопериране на продължителен период от време.

За да се засили плановостта в развитието на интеграцията, необходимо е занапред при съставянето на петгодишните и дългосрочните планове у нас да се разработва специална програма за развитието на кооперирането и специализирането, на цялото икономическо сътрудничество със Съветския съюз като неразделна част от нашия единен план.

По-нататъшното развитие на икономическото сътрудничество между Народна република България и СССР изисква да се усъвършенствува работата на междуправителствената българо-съветска комисия, която да се превърне в действителен ръководен щаб за практическо осъществяване на политиката на БКП и КПСС за планомерно развитие на всестранната интеграция.

В процеса на интеграцията е необходимо все повече да се разширяват непосредствените връзки между министерствата, ведомствата и другите държавни и стопански органи, между научноизследователските институти, проектантските и конструкторските организации на двете страни.

Следва да се усъвършенствуват правните основи на сътрудничеството върху принципите, залегнали в Комплексната програма за социалистическа икономическа интеграция, като се изработват съвместни документи за регулиране на стопанската дейност и се сключват съответни договори и споразумения.

III. СЪТРУДНИЧЕСТВО В ОБЛАСТТА НА ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИТЕ И МЕЖДУДЪРЖАВНИТЕ ОТНОШЕНИЯ

Всестранното сътрудничество между Народна република България и Съветския съюз е свързано с по-нататъшното развитие и усъвършенствуване на обществено-политическите и държавните отношения между нашата страна и Съветския съюз.

Политическият съюз на Народна република България със Съветския съюз ще се развива в съответствие с общите тенденции и закономерности на зрелия социализъм, в непосредствена зависимост от процесите на строителството на социализма и комунизма в двете страни, в тясна връзка с динамиката на социално-икономическото развитие. Като укрепва съюза със СССР, всяка братска социалистическа страна чрез успешното изграждане на социализма в собствена държава утвърждава мощта и силата на цялата социалистическа система, отстоява делото на социализма в световен мащаб.

На съвременния етап политическият съюз между Народна република България и СССР ще се разширява и обогатява с ново съдържание като съюз на суверенни социалистически държави.

Ръководна и направляваща сила в осъществяването на политическия съюз със СССР са БКП и КПСС. Тяхното единство и братство е гръбнакът на политическия съюз, сърцевината на всестранните взаимоотношения между нашите два народа, между нашите две държави.

По-нататъшното усъвършенстване на връзките между БКП и КПСС, процесът на всестранното сближаване се обуславя преди всичко от единомислието и единдействието между ЦК на БКП и ЦК на КПСС, което оказва пряко въздействие върху конкретните форми и темповете на непрестанно задълбочаващото се сътрудничество. Необходимо е да продължи практиката на провеждане на взаимни консултации и изработване на обща политическа линия и съгласувани позиции и по основните проблеми на международната политика.

Наша неизменна задача е непрекъснато да се въоръжаваме с опита, стила и метода на КПСС в издигане ръководната роля на партията във всички области на живота. Изграждането на развитото социалистическо общество, което сега е непосредствена историческа задача на нашата партия и народ, предполага творчески да се приложи у нас съветският опит в строителството на зрелия социализъм. Във връзка с това важно място в междупартийното сътрудничество трябва да заеме по-нататъшното усъвършенстване на конкретната работа за размяна на информация, на опит и на специалисти и в областта на партийното строителство.

Възприемането на съветския партийен опит до степен на пълно и детайлно опознаване и творческото му прилагане у нас е основна цел и задача на сътрудничеството на окръжните и градските комитети на БКП с местните партийни органи на КПСС. Необходимо е и в бъдеще да се стимулира и улеснява обмяната между градове, села, трудови колективи от двете страни.

Съвременният етап на развитие на социалистическата система, на световния революционен процес, проблемите на социалистическото и комунистическото строителство изискват нашата партия да развива интензивно сътрудничество с КПСС в областта на идеологическата работа.

Особено внимание следва да се обърне на развитието на още по-тясно и по-широко сътрудничество в областта на марксистко-ленинската философия и обществените науки, за съвместно разработване на кардиналните проблеми на теорията и практиката на строителството на социализма и комунизма, за настъпателна борба срещу буржоазната идеология, срещу левите и десните отклонения от марксизма-ленинизма.

По-нататъшната интеграция в областта на идеологическата работа следва не само да съпътствува интеграционните процеси в другите сфери, но и да ги изпреварва.

Нашето идеологическо сътрудничество, връзки и взаимоотношения би трябвало да се организират и развиват така, че съветският духовен и културен живот да намират в България естествена среда за изява, приемственост и взаимност. В процеса на това по-нататъшно сближаване идеологическите институти и дейност на нашата партия и страна още по-дълбоко и по-непосредствено следва да се интегрират със съответните идеологически институти и дейност на СССР.

В непрекъснатото укрепване на политическия съюз на нашата страна със СССР партията високо цени приноса на Българския земеделски народен съюз. Тя придава голямо значение на дейността на Отечествения фронт. Сега пред общественно-политическите и масовите организации - профсъюзите, Комсомола, творческите съюзи, Общонародния комитет за българо-съветска дружба, Комитета на българските жени, Българския съюз за физкултура и спорт и др. - се поставя задачата да развиват още по-пълно и всеобхватно традициите със съответните съветски общественно-политически и масови организации, да изучават задълбочено техния всестранен опит в политическата, социалната и възпитателната дейност, в участието им при решаване на главните задачи на социално-икономическото развитие на страната и да го внедряват в своята практическа работа. Нашите общественно-политически и масови организации следва да прилагат такива форми и методи на работа, които ще водят към задълбочаване и усъвършенствуване на двустранната дейност - изследвания на важни проблеми, съвместни дискусии, симпозиуми, конференции, конкурси, клубове на дружбата, спортни състезания и т.н. Политическото единодействие изисква да се осъществява и тясно съгласуване на международната дейност на тези организации.

За укрепване на политическия съюз между Народна република България и СССР и възпитаването на трудещите се в дух на любов и преданост към СССР изключително важно значение има движението за българо-съветска дружба. Българо-съветската дружба е дело общонародно и общодържавно, основно ръководно начало на всички обществени, държавни и стопански органи и организации, защото връзките между нашите две страни не са обикновени отношения на две суверенни държави, поддържащи помежду си нормални дипломатически отношения, не са международни връзки в обикновения смисъл на това понятие, а кръвно дело на два братски народа.

Перспективно значение за укрепване на дружбата между народите от двете страни ще има и по-нататъшното целенасочено активизиране на двустранния обмен на работници, специалисти, студенти, преподаватели, научни работници за по-продължителна трудова и научна дейност, образование или повишаване на квалификацията.

Курсът към всестранно сътрудничество със СССР създава реални предпоставки за значително разширяване на туризма като съществен фактор на взаимното опознаване и сближаване на народите на нашите две страни.

Непосредственото общуване и братските връзки между милиони хора от нашите страни са могъща сила за по-нататъшното укрепване на българо-съветската дружба и сътрудничество.

Важна роля в политическото сътрудничество на Народна република България със СССР играе дейността на органите на властта и управлението, на министерствата, ведомствата и учрежденията. Тази дейност придобива особено значение на сегашния етап.

Укрепването на политическия съюз, на дружбата и сътрудничеството със Съветския съюз изисква Народното събрание, Държавният съвет и Министерският съвет да активизират дейността си за развитие и усъвършенстване връзките и сътрудничеството с Върховния съвет на СССР, Президиума на Върховния съвет и Министерския съвет на СССР. Основна насока в дейността на тези наши органи и организации е интеграцията в областта на икономиката, науката и културата, съгласуване на нашите становища по въпросите на международната политика, нашата работа на международната арена със съветските становища и дейност в тази област.

Интеграцията и сближаването на нашата страна със СССР изисква постоянно да се усъвършенствуват междудържавните документи - договори, спогодби, споразумения, регулиращи конкретното сътрудничество в различните сфери. Във връзка с това необходимо е нашата страна да излезе с инициатива съществуващите спогодби за сътрудничество и взаимопомощ да се приведат в съответствие с новите изисквания.

Следва да се сближава все повече основното законодателство на нашата страна - гражданско, административно, наказателно, процесуално, социално, здравно, просветно, промишлено, финансово-кредитно, транспортно и пр., със съветското законодателство.

За развитието и усъвършенстването на политическите и междудържавните отношения на нашата страна със СССР особено значение има дейността на Министерството на външните работи, на Министерството на народната отбрана и Министерството на вътрешните работи.

Министерството на външните работи следва да разработва с Министерството на външните работи на СССР планове за общи действия в отделни райони на света, становищата на двете страни в ООН и в другите международни организации, проблемите на европейската сигурност, разширяване на нашето влияние в развиващите се страни и т.н. То трябва да съдейства максимално за улесняване на всестранните стопански, политически и културни контакти и обмен със СССР на всички равнища.

Министерството на народната отбрана в съответствие със задълженията, произтичащи от Варшавския договор, да установи още по-тясно и делово сътрудничество с Министерството на отбраната на СССР, като разширява практиката на консултации и премине към широко разгърната дейност на равнището на всестранна интеграция и във военната област.

Министерството на вътрешните работи да развива своята дейност по въпросите на защитата на социалистическите завоевания от посегателствата на враговете на социализма в тясно сътрудничество с Комитета за държавна сигурност и Министерството на вътрешните работи на СССР.

Ръководно начало при по-нататъшното развитие на междудържавните отношения следва да бъде осъществяването докрай на изискванията на Договора за дружба, сътрудничество и взаимна помощ между Народна република България и СССР /1967 г./.

IV. СЪТРУДНИЧЕСТВО В ОБЛАСТТА НА ИЗКУСТВОТО И КУЛТУРАТА

Двустранното сътрудничество и взаимодействие ще обхваща всички страни на културата, на художественото творчество и разпространението на естетически ценности. Художествено-творческият живот у нас все повече ще се приобщава към процесите, които се извършват в разностранния художествено-творчески живот в СССР. Българската и съветската култура и изкуство ще се изграждат и развиват на основата на единни принципи и ще решават общи проблеми с обединени усилия и съгласувани действия.

В интерес на осъществяването на нашата единна политика в областта на културата ще бъде целесъобразно:

- съвместно да се разработват основни теоретически проблеми на литературата и изкуството на социалистическия реализъм;
- да се осъществява съвместна разработка на прогнози, перспективни и текущи планове, единни методи и методологии, общи програми за научноизследователска работа;
- да се разширява практиката на взаимно делово осмисляне на явленията и тенденциите на художествения процес; да се организират конференции, симпозиуми, дискусии по основни проблеми на теорията и практиката на социалистическото изкуство;
- да се осъществява съвместна дейност за пропагандиране постиженията на социалистическото изкуство и принципите на социалистическия реализъм, за засилване влиянието и повишаване ролята им в развитието на съвременния художествен процес в света.
- да се разработват въпросите на нашата единна стратегия и да се води съвместна борба против упадъчното буржоазно изкуство и естетически теории;
- още по-тясно да се координира участието ни в международните културни прояви - фестивали, конкурси, симпозиуми, конференции, конгреси и други.

Културният обмен между двете страни не само ще се увеличава по обем, но и ще се задълбочава. Проблемът за неговата ефективност заслужава специално изследване и анализ, с цел да се повишава критерият и да се създават благоприятни условия за по-пълно запознаване с най-талантливите произведения на двете страни.

Необходимо е да се разработят съвместни дългосрочни планове в областта на книгоиздаването, сътрудничеството в киното, театъра, изобразителното изкуство, музикалния живот.

Особено внимание следва да се обърне на обединяване усилията на българските и съветските творци за създаване на произведения, свързани с големи исторически събития от живота на двата народа, с тяхната братска дружба, произведения, посветени на социалистическата съвременност, на образа на новия човек.

Важна роля за развитието на културните връзки ще има съвместното провеждане на крупни културни прояви - празници на литературата, киното, театъра, музиката, изобразителното изкуство, фолклора и пр.

Досегашният опит потвърждава необходимостта от дългосрочно перспективно планиране на културните връзки и взаимоотношения между Народна република България и СССР. Такова планиране ще даде възможност осъществяването на културния обмен да се възприема като задача, свързана с изпълнението на петгодишните народностопански планове и по този начин ще допринесе за увеличаването на целокупния потенциал на нашата страна.

Развитието на културното ни сътрудничество със СССР има за задача да бъдат намерени най-разнообразни форми за коопериране и координиране с крайна цел - интегриране на средствата и формите за разпространение на културните ценности помежду ни и в трети страни, пропагандиране на социализма в международен мащаб.

V. ЗАДАЧИ НА БКП ЗА ВЪЗПИТАНИЕ НА ТРУДЕЩИТЕ СЕ И МЛАДЕЖТА В ДУХ НА ПО-НАТАТЪШНО ВСЕСТРАННО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА Н Р Б СЪС СССР

За решаване на задачите, свързани с новия етап на още по-тясно сближаване и интеграция на Народна република България със СССР, голяма роля ще играе идейно възпитателната работа на партията. Тя е призвана страстно и дълбоко обосновано да разкрива и пропагандира жизнената за нашата страна важност и обективния характер на този нов етап, все повече да укрепва любовта на българския народ към Съветския съюз, КПСС и съветския народ като вродена и дълбоко осъзната черта в личността на всеки социалистически труженик, на всеки младеж и девойка.

Основа на възпитателния процес, насочен към укрепване на всестранните връзки и сближаването между народите на нашите братски страни, е марксистко - ленинският принцип за неделимата същност на социалистическия патриотизъм и интернационализъм. Както интернационализмът, така и социалистическият патриотизъм в наше време органически съдържат отношението на любов и вяност към КПСС и СССР - авангарда на световните революционни сили в борбата за социализъм и комунизъм.

Задълбочаването на двустранното сътрудничество и сцепление ускорява усъвършенствването на социалната среда, в която трудещите се у нас живеят и работят. Същевременно това им предоставя реални възможности за усвояване на нови ценности, с които е така богат духовният живот на съветското общество, поражда още по-благоприятни условия за възпитанието на труженика на социалистическото общество.

Чрез съветската наука, техника и култура българският гражданин получава големи допълнителни възможности за пряк и осезаем досег с най-прогресивното и най-перспективното в световен мащаб, участва още по-активно и пълноценно в международния живот. Владеенето на руския език е

условие за обогатяването на личната култура, за приобщаването към неизмеримия духовен потенциал на съветската страна.

Задоволяването и развитието на многостранните интереси на личността - политически, идеологически, културни, естетически, научни, професионални и т.н. - се преплитат органично с познавателното и емоционалното приобщаване към опита, практиката и духовното богатство на съветския народ. По този начин отношението към СССР и сътрудничество между нашите две партии и страни става не само съставна част от мирогледа като ядро на личността, но придобива многообразни и дълбоки корени в нейния цялостен духовен живот. Чувството за близост, съзнанието за братско взаимодействие се превръщат в най-съкровено основание за високо национално, комунистическо и лично самочувствие на всеки наш гражданин.

Отношението към СССР се намира в най-тясна връзка и с чувството за национална сигурност, с чувството на увереност в настоящето и бъдещето. Историческите успехи и завоеванията на СССР в строителството на социализма и комунизма, в развитието на революционния процес на света и в борбата за мир са фактор, който има неограничено значение в нашата възпитателна работа.

Процесът на сближаване и интегриране на нашата страна със Съветския съюз изисква да се направи по-резултатна дейността за комунистическото възпитание на младите поколения. Наш дълг е да създаваме все по-благоприятни условия, при които те да се възпитават в любов и преданост към СССР, в синовна признателност и вяност към съветския народ, всемерно да се разширяват връзките между Ленинския и Димитровския комсомол, опознаването, сближението и взаимодействието между българската и съветската младеж. От благотворните резултати на всеобщото укрепване на българо-съветската дружба и задълбочаването на двустранното сътрудничество ще се ползват преди всичко подрастващите поколения. Това е най-ценното наследство, което можем да завещаем на тези, които идват след нас.

Първостепенна задача на нашата идейновъзпитателна работа е класово-партийното, интернационалистическото и патриотичното възпитание на трудещите се, и преди всичко на младежта. Особено внимание следва да се отдели за разясняване на общовалидните за всички страни на социалистическата система закономерности и предпоставки, които пораждат интеграционния процес. Същевременно е необходимо да се разкриват и специфичните фактори, които обуславят сближаването на нашата страна със СССР.

Партийната пропаганда и агитация и средствата за масова информация трябва да създават у всеки трудещ се дълбоко вътрешно убеждение, че единственият верен път за отстояване на националните ни интереси, за изграждане на материално-техническата база на социалистическото, а по-късно и на комунистическото общество, е пътят на най-тясно сближаване и интегриране със СССР.

Посочените изисквания не могат да се осъществят без осигуряване на изобилие от информация за Съветския съюз. Партийната пропаганда и агитация, средствата за масова информация, обществените организации, училището, висшите учебни заведения и научните институти, книгоиздаването, културните учреждения трябва да подобрят своята работа по разпространяването и пропагандирането на съветския опит в материалния и

духовния живот; още по-системно да осветляват и пропагандират постиженията на Съветския съюз в изграждането на комунистическото общество и челната роля на съветската наука, техника и култура; динамиката на съветското обществено-икономическо развитие; огромния икономически, политически и научен потенциал, непобедимата военна мощ и изключително ценния опит в изграждането на комунистическото общество.

Средствата за масова информация и пропаганда са призвани още по-ярко и убедително да разработват темата за българо-съветските отношения.

Дълг на партийните комитети и организации е да поставят в центъра на целия идейновъзпитателен фронт линията на партията за все по-тясно сближаване със СССР, като се ръководят от изискванията, които постави Програмата, приета от Десетия конгрес на БКП - любовта и доверието към Съветския съюз да станат една от най-съществените черти, характеризиращи личността на българина.

*

*   *

Новият етап, в който навлизат дружбата и всестранното сътрудничество между Народна република България и Съюза на съветските социалистически републики, е естествено и закономерно продължение на досегашния последователен и неотклонен курс на Българската комунистическа партия към все по-тясно, все по-пълно, все по-плътено сближаване на нашата родина с великата страна на В.И.Ленин.

Разработването и приемането на „Основните насоки за всестранното сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в Народна република България" още веднъж потвърждава интернационалистическата същност на нашата партия.

Безрезервната вярност на нашата партия към пролетарския интернационализъм води началото си още от Бузлуджа. Тя се кали в борбата против опортюнизма и социалшовинизма, против въвличането на България в империалистическата касапница. Тя се прояви по време на Октомврийската революция, когато партията на българските тесни социалисти без колебание застана на страната на руската работническа класа и заедно с Болшевишката партия стана съснователка на Комунистическия интернационал. Тази безрезервна вярност към пролетарското братство и към първото социалистическо отечество се развя като знаме над целия свят по време на Лайпцигската битка с фашизма. И тя беше знамето, под което българските комунисти воюваха и мряха във въоръжената борба в годините на Отечествената война на съветските народи, знамето, под което се изграждаше и победи социализмът в България. Вече близо две десетилетия след Априлския пленум на Централния комитет на БКП от 1956 година ние съхраняваме тази велика интернационалистическа същност на нашата партия като най-скъпото нещо, което сме наследили от Димитър Благоев и Георги Димитров, пазим, задълбочаваме и развиваме българо-съветската дружба - кристално чиста,

неподвластна на никакви конюнктури, на никакви чужди влияния, на никакви бури.

Разработването и приемането на „Основните насоки за всестранното сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждането на развито социалистическо общество в Народна република България” още веднъж потвърждава дълбокия, истинския патриотизъм на нашата партия, нейната синовна обич към героичния трудов български народ, нейната грижа за бъдещето на България. Защото България може наистина успешно да се развива, да укрепва своята политическа и икономическа независимост и да върви към всестранен разцвет само като свърже своята кръвоносна система с кръвоносната система над могъщия, с неизчерпаеми жизнени сили и възможности, с грандиозни перспективи за развитие Съюз на съветските социалистически републики.

Векове наред нашия народ се е стремил към тясно сплотяване със своя по-голям брат – руския народ. В Русия и в Съветския съюз нашият народ е виждал своята надежда и опора. И руските хора, съветските хора, винаги са отговаряли с обич на неговата обич, винаги са оправдавали надеждите, които той е възлагал на тях.

Централният комитет на партията е уверен, че нашият народ горещо ще одобри „Основните насоки за всестранното сътрудничество със Съюза на съветските социалистически републики в етапа на изграждането на развито социалистическо общество в Народна република България” и ще се вдигне за тяхното осъществяване – така, както се е вдигал да се бори за свободата си, да брани своята национална независимост, да воюва за правото си на човешки живот и щастие в най-съдбоносните моменти на своя дълъг и бурен исторически път.

За Народна република България няма друго място под това небе, освен рамо до рамо със Съветския съюз, за благо на българския народ, за благо на нашите народи, за тържеството на комунистическия идеал!

ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проф. Драгомир Драганов

Идеята да бъдат събрани в едно книжно тяло всички официални документи по въпроса за „сливане на България с“ (или „интеграцията ѝ в“) СССР през 60-те и 70-те години на XX век дойде след ожесточените спорове между историци, публицисти и политици, които започнаха още през 90-те години, кулминираха през 2010 г. и все още продължават.

В тях се включиха, пряко или косвено, авторитетни и уважавани люде, между които двама академици (Илчо Димитров и Георги Марков), трима професори (Евгения Калинова, Ивайло Знеполски и Чавдар Добрев), двама бивши държавни глави (Тодор Живков и Желю Желев), сега действащия президент Росен Плевнелиев и писателят и драматург Стефан Цанев.

Споменавам имената им, за да е ясно, че наистина става въпрос не за дребнави политически заяждания, а за принципно различни тълкувания на едни и същи събития.

В спора се оформиха две крайни и взаимно изключващи се становища.

Още през 1993 г. Тодор Живков категорично заяви: "Дълго отминавах инсинуациите, свързани с мое намерение за присъединяване на България към СССР. Струваше ми се несериозно да отговарям на лъжи, които биха били само пошли, ако не бяха толкова тъпи. Искам да заявя кратко и категорично: през 33-те години на моето управление и за момент не е съществувала подобна заплаха. Подобна мисъл дори."⁴⁴

През 2010 г. Е. Калинова, тогава все още доцент, коментира, че „инициативата на Тодор Живков от 1963 г. за “по-нататъшното тясно сближение и в перспектива за сливане на НРБ със Съветския съюз” не е желание за унищожаване на българската държава, а по-скоро “маньовър” за решаване на българските икономически проблеми в рамките на тогавашните оценки, че до към 1980 г. СССР ще е построил “комунизма”, а останалите социалистически страни вкупом ще започнат да го градят. В този смисъл опасността да станем “16-а република” наистина е мит, станал удобен за политическа употреба в годините на прехода”.⁴⁵

През 2012 акад. Марков отбелязва, че, от една страна, „запознатите с политическата шахматна дъска знаят, че това („сливането”, б. м., Д.Д.) е невъзможно. Знаели са го тогава в Москва и София. На Ялтенската конференция и в последвалите споразумения през 1945 г. за разделянето на Европа между Тримата големи, на България е предложен статута “съветски сателит”, но не и “съветска република”.

От друга, продължава разсъжденията си акад. Марков, „Тато няма никакъв интерес от превръщането на неговото “царство-господарство” в поредната съветска република, а той да бъде 16-ият първи секретар, вместо да

⁴⁴ Живков, Т. Срещу някои лъжи. С. 1993.

⁴⁵ в. Труд, 25.11.2010.

си остане генерален секретар. Неговите артистични напъни са по-скоро от стремежа да се покаже „най-верният съветски сателит” в Европа”.⁴⁶

Квинтесенцията на тезата, че идеята за „сливането” е мит, „маньовър” с икономически привкус, или направо абсурдна след Ялта’45, обаче е постигната от проф. Чавдар Добрев. „Възприемам идеите, формулирани от Живков на пленума, не само като „докарване пред руснаците”, с намерение за получаване на по-големи икономически облаги от СССР, но и като акт на първия български ръководител да се изкаже по централни въпроси на международното комунистическо движение, на развитието на социалистическата система, да даде влог за тяхното съвременно осветляване. И същевременно да помогне за премахване на недостатъци във функционирането на СИВ, за придвижване на социалистическия лагер към нов етап на икономическо развитие... Живков недвусмислено заявява, че през следващите двайсет-трийсет години България трябва да преодолее изоставането си от другите страни на социализма, да реализира модернизационния процес в икономиката”.

Следователно, заключава професор Добрев, „идеологемата „национално предателство” на Тодор Живков, извършено на декемврийския пленум от 1963 г., е преднамерена и поръчкова”.⁴⁷

„Другият лагер”, на привържениците на тезата, че идеята за „сливането” ни с СССР е чисто национално предателство, е не по-малко убеден в собствената си правота.

В питането си от 17 януари 1990 г. като народен представител академик Илчо Димитров отправя въпрос към тогавашния председател на парламента Станко Тодоров. Базирайки се на изнесеното в моя статия във в. „Народна култура” от 29.12.1989 г., академикът констатира „потресаващия факт: през 1963 година българското държавно и партийно ръководство (чрез Тодор Живков, тогава първи секретар на ЦК на БКП и председател на Министерския съвет) е изразило готовност да се ликвидира държавната ни независимост и е предложило България да стане 16-та съветска република... Ако наистина решения са взимани и постъпки са правени (статията на доц. Драганов се опира на документи на ЦПА), те не могат да се оценят другояче освен като национално предателство с всички произтичащи от тази оценка последици за съответните лица... Става дума за решения и действия, насочени срещу най-скъпоценното достояние на народа ни – държавната независимост, при това предприети тайно от самия народ”.⁴⁸

В том IV на неговите „Български хроники” Стефан Цанев твърди, че през 1973 г. Тодор Живков решил, че „сега е момента да осъществи гениалната своя идея, отхвърлена преди десет години от простака Хрущов”. Наследникът му Брежнев бил съгласен, но „хората около” него му обяснили, че това „ще бъде само нов международен скандал”. И Брежнев просто „затворил кранчето” с петрола за „любимата си братска и бъдеща съветска република”.⁴⁹

⁴⁶ в. Преса, 28.05. 2012

⁴⁷ в. Нова зора, 2012, бр. 27. В предишен брой (23) на същия вестник като един от „преднамерените” и „поръчкови” автори е разобличена и наша скромност.

⁴⁸ Личен архив. Виж пълния текст на питането в приложение № 1.

⁴⁹ Цанев, Ст. Български хроники. Т. IV. С. 2009, с. 367 и сл.

Още по-гневен и категоричен е Цанев в интервюто си от 2010 година. „Замисълът на Живков и организиранят с участието на целия ЦК на БКП таен кроеж (да не кажа заговор) за присъединяването на България към Съветския съюз, за сливането ѝ със Съветския съюз, за превръщането ѝ в една от републиките на Съветския съюз, независимо в 16-а или 17-а - това е най-голямото и позорно падение на БКП, защото е акт на тотално национално предателство, което няма аналог в нашата хилядолетна история, а националното предателство във всички времена и при всички народи се е считало за най-тежкото престъпление”.⁵⁰

Най-категоричен застъпник на тезата за „национално предателство” обаче е д-р Желю Желев. В последната си книга преди кончината му той заявява, че „фаталната грешка на българския преход беше в това, че не съумяхме да осъдим БКП за национално предателство спрямо българския народ и за държавна измяна”.

Но, за разлика от Ст. Цанев, д-р Желев дава висока оценка на Хрущов, който „като опитен и природно интелигентен политик вижда, че това е опасна авантюра, която може да донесе много негативи за Съветския съюз, а и никакви позитиви за България. Затова той категорично отказва да подкрепи подобна инициатива... Така Хрущов спасява от унищожение не само суверенитета на българската държава, а спасява от изчезване и самата ни държава от картата на Европа”.

Колкото до пленума от 1973 г., според д-р Желев „тук нещата също се провалят, но не поради политическата интелигентност на Брежнев, а по-скоро от страх да погази примера на Хрущов, който дори 10 години по-късно се оказва прав”.⁵¹

Ами струва ми се, че в това „вместо заключение” съумях да представя главното в позициите на двете групи, застъпващи диаметрално противоположни становища. Пък наистина нека читателят, опирайки се и на документите в сборника, сам избере собствената си позиция.

Позволявам си в края да предложа и моята.

От една страна, в тезата, че с всичките вариации на „идеята” си за „сливането” ни със СССР всъщност Живков е преследвал само икономически облаги за България, има доста логика. В рамките на СИВ ние наистина сме били поставени в графата „аграрен придатък” и той е правил всичко по силите си, за да ни измъкне от нея и да ни „еманципира” спрямо по-развитите тогава социалистически страни.

⁵⁰ в. Труд, 17.11.2010.

⁵¹ Желев, Ж. Митове и легенди за българския преход. С. 2014, с. 185-186.

Тук може би е мястото да споделя, че всъщност именно д-р Желев беше инициаторът на идеята да се съберат в единно книжно тяло всички архивни документи, засягащи темата за „България – 16-а република”. Планирахме то да излезе в поредицата „Президентска библиотека”. Уви, кончината му сложи край на последното му добро намерение.

Та от тази гледна точка моля настоящото издание да се счита и като своеобразна почит към паметта му.

Но, от друга страна, да залагаш на карта, макар и с такова иначе благородно намерение, националният суверенитет на Родината си, е прекалено рисковано. Освен, ако наистина Живков е бил твърдо убеден, че „суверенитета народът го разбира да има за ядене”.

Съществува обаче и трети вариант.

На пръв поглед акад. Марков като че ли е прав, че няма логика самият Живков да желае да се откаже от позицията си на „едноличен господар” на една „суверенна” държава и да се превърне в един от 16-те „васални на Москва управители”.

След споразумението Сталин – Чърчил от октомври 1944 г. обаче на България твърдо е определено мястото ѝ в т. нар. „съветска сфера на влияние”, което ще рече, че „суверенитетът” ѝ е изцяло подвластен на Москва.⁵² Сиреч, съществува само на теория, а на практика ние сме осъдени да бъдем „васали” на СССР.

Но, за разлика (примерно) от Унгария или Полша, у нас русофилските настроения са здраво вкоренени в съзнанието на народа. Поради което той приема много по-лесно „васалното” си положение.

Трето, Живков вероятно е разполагал и с доста точна информация за положението на „васалите” в другите 15 съветски републики, в които, в замяна на демонстративното покорство спрямо Москва, уж „съветските” им ръководители всъщност се изживяват като местни „републикански монарси”.⁵³

А ако се съчетаят тези три фактора, излиза, че от „идеята” си за 16-а съветска република в личен план Живков само и единствено печели. Той на два пъти получава от Москва по-уचित или по-категоричен отказ за „сливането” ни. Т.е. на два пъти СССР му показва, че не възнамерява да „приюти” България като поредната си „собствена” република, след като тя и като уж „суверенна държава” ѝ върши същата работа.

Но и на два пъти Живков все повече укрепва едноличната си власт. Никой в партията не би дръзнал да го атакува за „просъветските” му позиции. А и никой от народа не би го упрекнал в „проруските” му чувства.

В правото, ако се поставиш в услуга на чужда държава с цел лично облагодетелстване, това се квалифицира като „предателство и измяна към Родината”.

Моето скромно мнение е, че Живков е постъпил точно така. Или, както много точно го казва моят учител в историческия занаят академик Илчо Димитров, е заложил „всенародните интереси в името на доктринерски съображения и користни лични сметки”.

⁵² Вж. по-подробно Драганов, Д. Записки по..., с. 208 и сл.

⁵³ Това пролича след разпадането на СССР през 1991 г., когато се оказа, че азиатските му републики масово преизбраха за „президенти” бившите „първи секретари” на комунистическите им партии.

ДО

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

ПИТАНЕ

От Илчо Димитров

Народен представител от Подковския изборителен район

Другарю Председател,

От поместена във в. „Народна култура” (бр. 52 от 29 декември 1989 г.) статия на доц. Драгомир Драганов, нашата общественост узна потресаващия факт: през 1963 година българското държавно и партийно ръководство (чрез Тодор Живков, тогава първи секретар на ЦК на БКП и председател на Министерския съвет) е изразило готовност да се ликвидира държавната ни независимост и е предложило България да стане 16-та съветска република. От статията се остава с впечатлението, че само благоразумието на тогавашните съветски ръководители ни е спасило държавата.

През 70-ти години световният печат извести за нови постъпки в този дух от страна на българското ръководство. Доколкото знам, такъв въпрос е бил поставен на пленум на ЦК на БКП (през 1973 г. или по-късно). Пак благоразумието е дошло от Москва, където по това време се придържаха към така наречената доктрина на Брежнев за ограничения суверенитет.

Ако наистина решения са взимани и постъпки са правени (статията на доц. Драганов се опира на документи на ЦПА), те не могат да се оценят другояче освен като национално предателство с всички произтичащи от тази оценка последици за съответните лица. Не става дума за идеи, лозунги, предпочитания, каквито всяка политическа организация и всеки политически деец е свободен да споделя и проповядва. Става дума за решения и действия, насочени срещу най-скъпоценното достояние на народа ни – държавната независимост, при това предприети тайно от самия народ, без да бъде информиран даже, както и без да се иска мнението и решението на Министерския съвет и Народното събрание. Това силно компрометира властта, олицетворена от най-отговорните ѝ представители, че е в състояние да залага всенародните интереси в името на доктринерски съображения и користни лични сметки. Подхранваше се недоверие към характера на отношенията ни със Съветския съюз, които са от първостепенно значение за развитието ни.

Моля да ми се отговори:

Какво вярно има в твърденията, че през 60-те години (а след това и през 70-те) от страна на тогавашното държавно и партийно ръководство без знанието и решението на върховните органи на законодателната и изпълнителната власт – Народното събрание и Министерския съвет, са правени предложения България да стане съветска република, като се лиши от държавната си независимост? Кои органи и лица са вземали подобни решения

и са водили преговори? Ако е вярно, Народното събрание е длъжно да даде оценка на решенията и действията, както и на отговорните за тях лица.

Смятам, че разследването на случая би трябвало да се повери на специална парламентарна комисия.

С уважение: (п) И. Димитров

София

17 януари 1990 г.

Приложение № 2

Спомен на проф. дин Димитър Сирков (личен архив на съставителя)

“Във връзка с подготовката за честването на 1300 г. на основаването на българската държава (1981 г.) имах разговор с проф. Величко Добриянов, тогава зам. зав. отдел „Наука и образование” на ЦК на БКП – за това дали се предвижда аз да бъда ангажиран в тази дейност.

Проф. Добриянов ми отговори: „А бе чакай да видим дали тогава въобще ще бъдем самостоятелна държава”, като се позова на някакво изказване на Ал. Лилев, направено в тесен кръг.

Аз бях в течение на проблема за „16-тата република” още от 1960-те години и затова се учудих, че отново този въпрос се подема... По-късно, се случиха нещата така, че бях поканен да присъствам като гост заедно с други колеги-историци на пленум на ЦК на БКП, на който Петър Младенов (тогава министър на външните работи) изнесе доклад за разговорите на Т. Живков с Брежнев в резиденция „Воден” (1981 г.) Основната мисъл на доклада беше, че е необходимо сближение на България към СССР по такъв начин, че българската икономика и съветската да се подхранват от „една кръвоносна система”.

Проф. дин Димитър Сирков

София, 12 ноември 2011 г.